T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAVİ VATAN DOKTRİNİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN DENİZ JEOPOLİTİĞİ

Ali MURAT
1148246102

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÖKHAN ZENGİN

EDİRNE,2022

Tezin Adı: Mavi Vatan Doktrini Bağlamında Türkiye'nin Deniz Jeopolitiği

Hazırlayan: Ali MURAT

ÖZET

Jeopolitik, devletlerin coğrafi özellikleri ile izledikleri siyaset ve dış politika arasındaki ilişkiyi inceler. Jeopolitik bilgisine sahip olmayan ve jeopolitiğe gereken önemi vermeyen ülkeler diğer ülkelerle olan ilişkilerinde dezavantajlı konuma düşeceklerdir. Jeopolitiği tanımlamaya ve açıklamaya çalışan bazı klasik ve modern teoriler vardır. Bu teorileri kullanarak jeopolitikten daha verimli bir şekilde yararlanmak mümkündür. Çalışmanın birinci bölümünde klasik ve çağdaş jeopolitik teoriler açıklanmış ve bu teorilerin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Türkiye'nin 2019 yılında uygulamaya koyduğu Mavi Vatan Doktrini, klasik bir jeopolitik teori olan deniz hâkimiyet teorisine dayanır. Karadeniz'e kıyıdaş olan ülkelerle ikili antlaşmalar yapan Türkiye, Karadeniz'de Münhasır Ekonomik Bölgesini ilan ederek Mavi Vatan'ının kuzeyini güvenceye almıştır. Marmara Denizi, hukuki statüsü itibariyle bir iç su olduğu için herhangi bir uyuşmazlığa veya antlaşmaya konu olmadan Türkiye'nin Mavi Vatan'ının kapsamına girmiştir. Uygulamaya konulan bu doktrinin en sorunlu kısmı Adalar(Ege) Denizi ve Doğu Akdeniz'i kapsayan kısmıdır. Çalışmanın ikinci bölümünde bu denizlere kıyıdaş olan devletlerle yaşanan sorunlar, fikir ayrılıkları ve ileri sürülen tezler incelenmiştir.

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde genel olarak diplomasi kavramından özel olarak ta gambot diplomasisi kavramından bahsedilerek Türkiye'nin gambot diplomasisi yaptığı yönündeki iddialar incelenmiştir. Konuyla ilgili elde edilen bilgiler çalışmanın içerisinde araştırmacıların dikkatine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mavi Vatan Doktrini, Deniz Hâkimiyet Teorisi, Gambot Diplomasisi, Adalar(Ege) Denizi, Doğu Akdeniz, Kıbrıs

Name of Thesis: Turkey's Maritime Geopolitics In The Context of Blue Homeland Doctrine

Prepared by: Ali MURAT

ABSTRACT

Geopolitics examines the relationship between the geographical features of states and their politics and foreign policy. Countries that do not have geopolitical knowledge and do not attach the necessary importance to geopolitics will fall into a disadvantageous position in their relations with other countries. There are some classical and modern theories that try to define and explain geopolitics. By using these theories, it is possible to benefit from geopolitics more efficiently. In the first part of the study, classical and contemporary geopolitical theories are explained and a general evaluation of these theories is made.

The Blue Homeland Doctrine, which Turkey put into practice in 2019, is based on the maritime dominance theory, which is a classical geopolitical theory. Having made bilateral agreements with the countries bordering the Black Sea, Turkey declared the Exclusive Economic Zone in the Black Sea and secured the north of the Blue Homeland. Since the Sea of Marmara is an inland water in terms of its legal status, it has been included in the scope of Turkey's Blue Homeland without any disputes or agreements. The most problematic part of this doctrine put into practice is the part covering the Islands (Aegean) Sea and the Eastern Mediterranean. In the second part of the study, the problems, differences of opinion and the theses put forward with the states that are riparian to these seas are examined.

In the third part of this study, the concept of diplomacy in general and the concept of gunboat diplomacy in particular were mentioned and the allegations that Turkey engaged in gunboat diplomacy were examined. The information obtained on the subject was presented to the attention of the researchers in the study.

Key Words: Blue Homeland Doctrine, Naval Domination Theory, Gunboat Diplomacy, Islands (Aegean) Sea, Eastern Mediterranean, Cyprus

ÖNSÖZ

Okuyacağınız çalışma, Türkiye'nin Mavi Vatan Doktrini'ni analiz etmek amacıyla hazırlanmıştır. Yunanistan tarafından öne sürülen Türkiye'nin gambot diplomasisi yaptığı yönündeki iddialar da bu çalışmada analiz edilen bir diğer konudur. Konu ile ilgili çok sayıda kitap, dergi, gazete, tez ve tutanak titizlikle incelenerek elde edilen bulgular çalışmada işlenmiştir.

Okuyacağınız çalışmanın ortaya çıkmasında, oluşturulmasında ve tamamlanmasında emeği geçen herkese teşekkür etmeyi borç bilirim. Lisansüstü eğitimimde birikimlerinden yararlandığım, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'ndaki bütün hocalarıma şükranlarımı sunarım. Tez yazım sürecinde beni destekleyen ve cesaretlendiren, azmimi kuvvetlendiren danışmanım sayın Dr. Öğretim Üyesi Gökhan Zengin'e çok teşekkür ederim. Mavi Vatan Doktrini'nin isim babası Emekli Tümamiral Cem Gürdeniz'e, çalışmalarım süresince bana her konuda yardımcı olan, sahip olduğu bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan Türk Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi (TÜRKDEGS) Başkanı Emekli Tümamiral Doç. Dr. Cihat Yaycı ile TÜRKDEGS gönüllülerine, her daim araştırmalarımı yürekten destekleyen ve desteğini esirgemeyen, çalışma azmimi ve gayretimi arttıran sevgili ablam Benazir Danışmanoğlu'na ve çalışmamın bütün aşamalarında bana yardımcı olan, ilgisini ve desteğini esirgemeyen kardeşim Ömer Murat'a da teşekkür ederim. Bu çalışmanın konuya ilgi duyan tüm araştırmacılara faydalı olması dileğiyle en kalbi sevgi ve saygılarımı sunarım.

Ali Murat

2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET……..…… i
ABSTRACT ……..ii
ÖNSÖZ ……iii
TABLO LİSTESİ ……...vii
HARİTA LİSTESİ ……viii
ŞEKİLLER LİSTESİ ……...x
KISALTMALAR LİSTESİ …….....xi
GİRİŞ ……1

I.BÖLÜM

JEOPOLİTİĞİN TANIMI VE KAPSAMI……..……..…… 3

1.1.Jeopolitiğin Tanımı ve Gelişim Süreci …….....3
1.2.Jeopolitiğin Unsurları ……...5
1.2.1.Jeopolitiğin Değişmeyen Unsurları (Coğrafi Unsurlar) …….....5
1.2.2.Jeopolitiğin Değişken Unsurları (Beşerî Unsurlar) ……...6
1.3.Klasik Jeopolitik Teoriler …….7
1.3.1.Kara Hâkimiyet (Heartland) Teorisi ……..7
1.3.2.Kenar Kuşak Hâkimiyet (Rimland) Teorisi …….10
1.3.3.Deniz Hâkimiyet (Sea Power) Teorisi …….12
1.3.4.Hava Hâkimiyet Teorisi ……...14
1.4.Çağdaş Jeopolitik Yaklaşımlar…….... 16
1.4.1.Uzay Hâkimiyet Teorisi ……...17
1.4.2.Bölünmüş Kuşaklar (Shatterbelts) Teorisi ……...…17
1.4.3.Tarihin Sonu (The End of History) Tezi ……..19
1.4.4.Medeniyetler Çatışması (The Clash of Civilizations) Tezi……. 20
1.4.5.Büyük Satranç Tahtası (The Grand Chessboard) Teorisi ……22
1.5.Jeopolitik Teorilerin Genel Bir Değerlendirmesi ……...25

II. BÖLÜM
DENİZ JEOPOLİTİĞİ AÇISINDAN TÜRKİYE'NİN MAVİ VATAN DOKTRİNİ……..……...28

2.1.Geçmişten Günümüze Türk Denizciliği……..28
2.2.Mavi Vatan'ın Tanımı ve Mavi Vatan Doktrini'nin Gelişim Süreci……..36
2.3.Mavi Vatan Kavramının Kapsamı ve Önemi …….37
2.4.Türkiye'nin Etrafını Çeviren Denizlerde Mavi Vatan ……...39
2.4.1.Karadeniz'de Mavi Vatan ……39
2.4.2.Adalar Denizi'nde Mavi Vatan…… ……...41
2.4.2.1.Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada,Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK) Sorunu ……45
2.4.2.2.Karasuları Sorunu ……..48
2.4.2.3.Gayri Askeri Statüdeki Adaların (GASA) Bu Statüye Aykırı Şekilde Silahlandırılması ve Askerileştirilmesi Sorunu ……53
2.4.2.4.Kıt'a Sahanlığı Sorunu ……..57
2.4.2.5.Uçuş Bildirim Bölgesi (FIR) Sorunu ……60
2.4.2.6.Hava Sahası Sorunu ……..63
2.4.2.7.Arama Kurtarma Sorumluluk Bölgesi Sorunu ……..64
2.4.3.Doğu Akdeniz'de Mavi Vatan ……66
2.4.3.1.Doğu Akdeniz'in Geçmişten Günümüze Önemi ……..66
2.4.3.2.Doğu Akdeniz'in Paylaşımı Meselesi ……...67
2.4.3.3.Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge İlan Etmek İçin Anlaşma Yaptığı ve Anlaşma Yapmak İstediği Ülkeler ….69
2.4.3.3.1.Libya ve Mısır……..…...69
2.4.3.3.2.İsrail ve Filistin ……...74
2.4.3.3.3.Lübnan ve Suriye ……76
2.4.3.3.4.Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti……80
2.4.3.3.5.Yunanistan ……..……82

III. BÖLÜM
YUNANİSTAN'IN GAMBOT DİPLOMASİSİ İDDİALARI VE TÜRK DONANMASININ FAALİYETLERİ ……86

3.1. Diplomasi Kavramının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi…….. 86
3.2. Diplomasi Çeşitleri…….. 90
3.2.1.Gambot Diplomasisi'nin (Gunboat Diplomacy) Tanımı ……....94
3.2.2.Dünyada Gambot Diplomasisi... ……...……...96
3.2.3.Türkiye'nin Sahip Olduğu Deniz Gücü Diplomasisi …...…...…....98
3.2.4.Türkiye'nin Yaptığı Deniz Tatbikatları…. ……...99
3.2.4.1.MAVİ VATAN-2019 Taktik Tatbikatı... ……..…….100
3.2.4.2.DENİZ KURDU-2019 Tatbikatı... …..……...101
3.2.4.3.DOĞU AKDENİZ-2019 Davet Tatbikatı... ……..……....102
3.2.4.4.MAVİ BALİNA-2020 Davet Tatbikatı ……..……103
3.2.4.5.MAVİ VATAN-2021 Tatbikatı ……..103
3.2.4.6.DENİZKURDU-2021 Tatbikatı…….……..104
3.2.4.7.DYNAMIC MONARCH/KURTARAN-2021 Tatbikatı……105
3.2.5.Yunanistan'ın Gambot Diplomasisi Yapıldığı Yönündeki İddiaları…….107
SONUÇ ……..109
KAYNAKÇA/BİBLİYOGRAFYA.……....114

TABLO LİSTESİ

Tablo-1 : İç (Kenar) Kuşak ve Dış (Kenar) Kuşak Bölgeleri..…….……..9

Tablo-2 : Lozan Antlaşması ile Yunanistan'a Devredilen Adalar……...47

Tablo-3 : 1947 Paris Barış Antlaşması'yla Yunanistan'a Devredilen Adalar……..47

Tablo-4 : Gayri Askeri Statüdeki Adalar……..55

Tablo-5 : Gayri Askeri Statüsü Yunanistan Tarafından İhlal Edilen Adalar……..55

Tablo-6 : Doğu Akdeniz'e Kıyısı Olan Devletler……66

HARİTA LİSTESİ

Harita-1: Mackinder'in Kara Hâkimiyet (Heartland) Teorisi…….8

Harita-2: Kalpgah Rimland'a Karşı …….....11

Harita-3: Alfred Thayer Mahan'ın Deniz Hâkimiyet (Sea Power) Teorisi...12

Harita-4: Saul Bernard Cohen'in Bölünmüş Kuşaklar(Shatterbelts) Teorisi……..18

Harita-5: Zbigniew Brzezinski'nin Büyük Satranç Tahtası Teorisi……..24

Harita-6: Karadeniz'de Münhasır Ekonomik Bölgeleri Gösteren Harita…..40

Harita-7:6 mil ve 12 mil karasuları uygulamasında Adalar(Ege) Denizi'nin Durumu…….….50

Harita-8: Yunanistan'ın Tasarladığı Paylaşımı Gösteren Sevilla Haritası…53

Harita-9:Türk ve Yunan Kıta Sahanlığı Tezlerini Gösteren Harita…….60

Harita-10:Türkiye ve Yunanistan'ın Mevcut FIR Hatlarını Gösteren Harita…….62

Harita-11: Mevcut Türk –Yunan Arama Kurtarma Sorumluluk Sahaları….65

Harita-12:Türkiye'nin Doğu Akdeniz Dâhil Mavi Vatan'ını Gösteren Harita……..69

Harita-13:Türkiye ve Libya'nın Deniz Yetki Alanlarını Gösteren Harita…….70

Harita-14 : EASTMED Projesi'nin Geçirilmesi Planlanan Güzergâh…….71

Harita-15 : İsrail ile GKRY Deniz Sınırını ve İsrail'in Kaybını Gösteren Harita…….…...75

Harita-16 : İsrail ile Lübnan Arasındaki Tartışmalı Deniz Alanını Gösteren Harita……77

Harita-17 : Lübnan'ın GKRY'ye Terk ettiği Deniz Yetki Alanını Gösteren Harita…….……...78

Harita-18 : Çakışan Türkiye-Suriye Deniz Yetki Alanları……...79

Harita-19: GKRY'nin Türk Kıta Sahanlığı ile Çakışmasını Gösteren Harita…….……81

Harita-20 : Yunanistan'ın GKRY ile Birleşerek Gerçekleştirmek İstediği Tablo……..……...83

Harita-21 : Yunanistan'ın Tezlerine Göre Doğu Akdeniz'de Türk Deniz Yetki Alanı…….……83

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1 : Yunanistan Tarafından Gayri Askeri Statüleri İhlal Edilen Bazı Adalar……..….56

Şekil-2 : 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne Göre Deniz Alanları……...…….57

Şekil-3: Hava Sahasının Sınırları……..……63

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AKB : Arama Kurtarma Bölgesi

BM : Birleşmiş Milletler

BMDHS : Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

DİMDEG : Deniz İkmal ve Destek Gemileri

EASTMED : Eastern Mediterranean-Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi

EGAYDAAK : Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar

FIR : Flight Information Region- Uçuş Bilgi Bölgesi

GASA : Gayri Askeri Statüdeki Adalar

GKRY : Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla

HİK : Havadan İhbar ve Kontrol

ICAO : International Civil Aviation Organization-Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü

IMO : International Maritime Organization-Uluslararası Denizcilik Örgütü

İHA : İnsansız Hava Aracı

KKTC : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

LHD : Landing Helicopter Dock- Çok Amaçlı Amfibi Hücum Gemisi

LUO : Libya Ulusal Ordusu

MCC : NATO Deniz Unsuru Komutanı

MEB : Münhasır Ekonomik Bölge

MİLDEN : Milli Denizaltı

MİLGEM : Milli Gemi

NATO : North Atlantic Treaty Organization- Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

NOTAM : Notice to Airman-Havacılara Bildiri

SAEMK : Stratejik Araştırmalar ve Etüdler Milli Komitesi

SDE : Stratejik Düşünce Enstitüsü

SİHA : Silahlı İnsansız Hava Aracı

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

TPAO : Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

UAD : Uluslararası Adalet Divanı

UMH : Ulusal Mutabakat Hükümeti

UNIC : United Nations İnformation Centres- Birleşmiş Milletler Bilgi Merkezleri

USGS : U.S. Geological Survey-ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi

GİRİŞ

Denizler, insanlık tarihi boyunca önemli bir ulaşım ve refah aracı olmanın yanında barındırdığı balık stoku sayesinde de önemli bir besin deposu olmuştur. Deniz diplerinde petrol ve doğalgaz rezervlerinin tespit edilmesi, bu rezervlerin çıkartılıp işletilmesinin gelişen teknoloji ile paralel olarak ucuzlaması denizlerin insanlık için önemini bir kat daha arttırmıştır.

Türkiye de üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada ülkesi olarak denizlerin ekonomik, askeri, kültürel, sportif ve bilimsel değerinin farkındadır. Karadeniz, Marmara Denizi (iç su), Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz Türkiye'nin jeopolitik konumunu da belirlemektedir. Karadeniz'e kıyıdaş olan ülkelerle imzaladığı antlaşmalara dayanarak Münhasır Ekonomik Bölgesi'ni ilan eden Türkiye, Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz'de de Münhasır Ekonomik Bölge'sini ilan etmek istemektedir. Ancak Adalar Denizi'nde Yunanistan, Doğu Akdeniz'de de Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile yaşadığı sınır uyuşmazlığı şu anda Türkiye'yi MEB ilan etmekten alıkoymaktadır. Türkiye ile sorun yaşadığı ülkelerin tezlerinin birbiriyle zıt olması, Yunanistan'ın Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz'i Yunan gölü haline getirerek Türkiye'yi Antalya Körfezi'ne hapsetme girişimi (Bkz. Sevilla Haritası) ve Yunanistan'ın Türkiye'yi gambot diplomasisi yapmakla itham etmesi bu çalışmanın hazırlanmasını gerekli kılmıştır.

"Mavi Vatan Doktrini Bağlamında Türkiye'nin Deniz Jeopolitiği" isimli bu çalışmada Türkiye'nin uygulamaya koyduğu deniz doktrini ve Yunanistan'ın iddialarının incelenmesi amaçlanmıştır. Türkiye'nin, denizlerdeki hak ve menfaatlerini koruma kararlılığının göstergesi olan bir doktrini ilk defa uygulamaya koyması seçilen bu konunun neden önemli olduğunu göstermektedir.

Daha önce Emekli Tümamiral Cem Gürdeniz ve Emekli Tümamiral Cihat Yaycı tarafından konuyla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Emekli Tümamiral Cem Gürdeniz Mavi Vatan Doktrini ’ne isim babalığı yapmıştır. Emekli Tümamiral Cihat Yaycı da çalışmalarıyla hem bu doktrinin içerisini doldurmuştur hem de Türk kamuoyunda Mavi Vatan Doktrini ile ilgili farkındalık oluşmasını sağlamıştır. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkı Türkiye’nin kıyıdaş olduğu bütün denizlerde Mavi Vatan uygulamalarını inceleyen geniş kapsamlı bir çalışma olmasıdır. Konuyla ilgili kaynakların, antlaşmaların, yazılı ve görsel basının taranması ve elde edilen verilerin bir sistematik içerisinde aktarılması bu çalışmanın yöntemini oluşturur. Giriş bölümünü takip eden üç bölüm ve bir sonuç kısmından oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde jeopolitiğin tanımı yapılmış, Klasik ve Çağdaş Jeopolitik Teoriler açıklanmıştır. Devletlerin dış politika analizi yapabilmesi için jeopolitik teorileri bilmelerine ve jeopolitikin verilerinden faydalanmaya ihtiyaçları vardır. Birinci bölümde işlenen konu tezin devamında anlatılanlara kuramsal ve kavramsal çerçeve oluşturması bakımından önemlidir. İkinci bölümde Mavi Vatan Doktrini ele alınmıştır. Türkiye’nin Karadeniz, Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz’de yaşadığı sorunlar ve icra ettiği faaliyetler detaylı olarak incelenmiştir. Üçüncü bölümde de Yunanistan’ın Türkiye’nin gambot diplomasisi uyguladığı yönündeki iddiaları incelenmiştir. Elde edilen bilgiler analiz edilerek sonuç bölümünde bazı önerilerde bulunulmuş ve çalışma nihayete erdirilmiştir.

I.BÖLÜM

JEOPOLİTİĞİN TANIMI VE KAPSAMI

1.1.Jeopolitiğin Tanımı ve Gelişim Süreci

Fransızcadan Türkçeye geçen ve günümüzde yaygın olarak kullanılan jeopolitik kelimesi Türk Dil Kurumu(TDK) tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:

-"*Coğrafya, ekonomi ve nüfusun devlet politikası üzerine etkisi,*

-Bir devletin uyguladığı politikayla o yerin coğrafyası arasındaki ilişki,

-Bir devletin saldırgan nitelikteki genişlemesini, ekonomik ve siyasi coğrafya açısından haklı kılmaya yönelik siyasi öğreti."[1]

Yılmaz Öztuna jeopolitiği :"*Politik(siyasi) coğrafya veya coğrafi politika(siyaset); bu ilme, duruma ve pozisyona ait olan..."* şeklinde tanımlar. [2] Emekli Korgeneral Suat İlhan jeopolitiği :"*Coğrafyanın bütün unsurları ile aktifleşmesi ve bu unsurlar değerlendirilerek sonuçlar çıkarılmasıdır*." şeklinde tanımlar. [3] İsmail Hakkı İşcan ise jeopolitiğin tanımı için "…*Sonuç olarak jeopolitiğin temelde coğrafya ile politikanın karşılıklı etkileşimine dayanan ve bu çerçevede çeşitli yaklaşımlar ortaya koyan bir bilim dalı olduğunu söyleyebiliriz*" der.[4]

---

[1] TDK, "Jeopolitik Nedir?" https://sozluk.gov.tr/,(30.06.2020)
[2] Yılmaz Öztuna, *Tarih ve Politika Ansiklopedisi,* 1. Baskı, Ötüken Neşriyat A.Ş.,İstanbul 2006, s.300.
[3] Suat İlhan, *Jeopolitik Duyarlılık,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989, s.42.
[4] İsmail Hakkı İşcan, "Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt I, Sayı 2, (Yaz 2004), s. 47-79.

Görüldüğü gibi jeopolitik ile ilgili çalışmalar yapan bütün kurum ve bilim insanlarının jeopolitiğin tanımını yaparken kati olarak kullandıkları üç kavram vardır: Devlet, Coğrafya ve Siyaset. Bu üç kavramı barındıran hemen hemen her jeopolitik tanımı yeterli olacaktır. Ancak bu üç kavramdan en az birini barındırmayan jeopolitik tanımı eksik ve yetersiz olacaktır.[5]

19.yüzyılda sömürge kapma ve sömürgeleri elde tutma yarışının hızlanması coğrafyaya olan mevcut bakış açısının değişmesine sebep olmuştur. Bu bakış açısının değişmesi nedeniyle 20. yüzyılda jeopolitikin temelleri atılmıştır. Ancak temellerinin 20. yüzyılda atılmış olması jeopolitikin daha önce bilinmediği ve kullanılmadığı anlamına gelmez. Çok eski zamanlardan beri rakip olarak görülen bir topluluğa veya bir devlete karşı harekât düzenleyecek olan grupların harekâttan önce bölgenin coğrafi durumunu da göz önüne alarak hareket ettikleri bilinmektedir. Bu da kavramsal olarak bilinmese dahi çok eskiden beri jeopolitikten istifade edildiğini göstermektedir. 20. yüzyılda uluslararası ilişkilerde meydana gelen değişmelere bağlı olarak coğrafi unsurlar dış politikanın tayininde önem kazanmıştır.

Coğrafi konum ile jeopolitik konum aynı şeyler değildir. Coğrafi konum bir ülkenin dünya üzerindeki yeridir. Jeopolitik konum ise o ülkenin dünya politik yapısına göre yeridir. Coğrafi konum bir ülkenin jeopolitik konumunu belirleyen ana unsurken jeopolitik konumu bir ülkenin coğrafi konumuna etki etmez. Jeopolitik konum dinamik bir yapıya sahiptir. Yani değişen koşul ve unsurlara bağlı olarak bir ülkenin jeopolitik konumu değişebilir. Ancak coğrafi konum statiktir. Yani bir ülkenin coğrafi konumu değişmez.

[5] Suat İlhan, *Türkiye'nin ve Türk Dünyasının Jeopolitiği*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1993, s.7.

Jeopolitik ile siyasi coğrafya da birbiriyle karıştırılan ama özünde birbirinden farklı olan şeylerdir. Siyasi coğrafya, siyasi toplulukların coğrafi unsurlarla ilişkilerini inceler. Jeopolitik ise siyasi coğrafyanın verilerinden de yararlanarak ülkenin dış politikasının belirlenmesine yardımcı olur. Jeopolitikin birinci inceleme alanı devletlerin izleyeceği dış politikadır. Siyasi coğrafya ise ülkenin nüfus yapısı, idari yapılanması ve coğrafi konumunun özellikleriyle ilgilenir.

1.2.Jeopolitiğin Unsurları

Jeopolitiki meydana getiren bazı unsurlar vardır. Bu unsurları iki başlık altında gruplandırmak mümkündür. Takip eden başlıklar altında jeopolitiki oluşturan unsurlar açıklanmıştır.

1.2.1.Jeopolitiğin Değişmeyen Unsurları (Coğrafi Unsurlar)

Jeopolitiğin coğrafi unsurları genel itibari ile sabittir. Bazı istisnai durumlar dışında değişmez. Ülkelerin dünya üzerindeki yeri ve üzerinde kurulduğu saha değişmez. Ama ülkelerin siyasi durumları bazı durumlarda değişkenlik gösterebilir. Ülkelerin sahip olduğu doğal kaynaklar da yapılan keşiflere bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Ancak ülkelerin sahip oldukları doğal kaynakların da değişmeyen unsurlardan olduğu kabul edilir. Ülkelerin coğrafi özellikleri de bazı istisnai durumlar dışında genel olarak değişkenlik göstermez. Coğrafi özelliklerinden kasıt ülkelerin kıta devleti veya ada devleti olmasıdır. Ülkelerin bu gibi coğrafi özellikleri de o ülkenin jeopolitik konumunu belirler.

Jeopolitiğin değişmeyen unsurları şunlardır;

• Analizi yapılacak olan ülkenin dünya üzerindeki konumu,

• Analizi yapılan ülkenin veya bölgenin siyasi sınırları,

• Analizi yapılan ülkenin veya bölgenin üzerinde bulunduğu alan,

• Analizi yapılacak olan ülkenin veya bölgenin sahip olduğu doğal kaynaklar,

• Analizi yapılacak olan ülkenin veya bölgenin coğrafi özellikleri değişmez.

1.2.2.Jeopolitiğin Değişken Unsurları (Beşerî Unsurlar)

Jeopolitiğin değişken unsurları zaman içerisinde değişkenlik gösterebilir. Jeopolitiğin değişken unsurlarını önem derecesine göre birbiriyle mukayese eden çeşitli görüşler mevcuttur. Ancak bu unsurları birbirleriyle kıyaslamak çok sağlıklı bir yaklaşım değildir. Çünkü bu unsurların zaman içerisinde kazandıkları değer ve anlam değişkenlik gösterebilir. Sağlıklı bir analiz yapabilmek için beşerî unsurların toplu olarak da ele alınması gereklidir. Bir ülkenin sahip olduğu jeopolitik gücün belirlenebilmesi için bütün unsurların beraber ele alınıp incelendiği detaylı analizler gereklidir.

Jeopolitiğin değişken unsurları şunlardır;

- Askeri değerler,
- Ekonomik değerler,
- Kültürel değerler,
- Politik değerler,
- Sosyal değerler değişkenlik gösterir.

1.3.Klasik Jeopolitik Teoriler

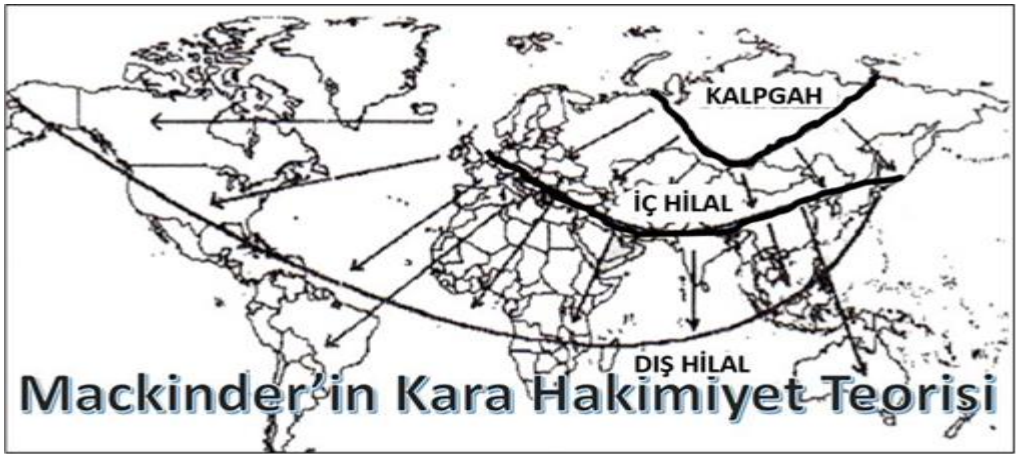
Jeopolitik kavramını ilgilendiren olayları açıklayabilmek için birtakım kurallara ihtiyaç vardır. Bu kurallar jeopolitik teorilerini oluşturmuştur. Jeopolitik kavramını anlayabilmek ve bu kavram ile ilgili analiz yapabilmek için jeopolitik teorilerini bilmemiz gerekir. Jeopolitikle ilgilenen bazı araştırmacılar jeopolitik teorilerini özelliklerine göre gruplandırmışlardır. Jeopolitik teorilerini gruplandıran jeopolitikçilerden biri de Suat İlhan'dır. İlhan, jeopolitik teorileri kuvvete dayalı teoriler ve coğrafi verilere dayalı teoriler olmak üzere iki gruba ayırarak incelemiştir. Suat İlhan'a göre kuvvete dayalı teoriler Hava Hâkimiyet Teorisi ile Deniz Hâkimiyet Teorisi'dir. Kuvvete dayalı bu teoriler askeri stratejiye ilişkin konuları açıklarlar. Coğrafi verilere dayalı olan klasik jeopolitik teoriler ise Kenar Kuşak Teorisi ile Kara Hâkimiyet Teorisidir. Müteakip başlıklar altında bu teoriler tek tek analiz edilecektir.

1.3.1.Kara Hâkimiyet (Heartland) Teorisi

Bu teori ilk jeopolitik teori olması sebebiyle jeopolitik için son derece önemlidir. Halford J. Mackinder 1904 yılında Tarihin Coğrafya Mihveri (The Geographical Pivot of History) isimli tebliğde teorisini açıklamıştır. Jeopolitik üzerine çalışma yapan birçok araştırmacı Mackinder'in yayımladığı bu tebliği jeopolitiğin temel çalışması olarak kabul eder. Mackinder'in çalışmaları gerçekten jeopolitik bilimi için büyük önem taşır. Çünkü Mackinder ardından gelen araştırmacılar için jeopolitiğin temel esaslarını belirlemiştir.

Mackinder, güç sahibi devletleri kara gücü veya deniz gücü olarak bir ayırıma tabi tutabileceklerini savunur. Kara gücü ile deniz gücü arasında bir denge olduğunu, bu dengenin zamanla bu güçlerden birinin aleyhine diğerinin lehine olacak şekilde değişebildiğini ancak yeni uluslararası sistemde kara güçlerinin dünyaya hükmedeceğini savunur. Mackinder, bir devlet için coğrafya açısından en müsait yerin Merkez Bölgesi olduğunu savunur. Kara gücünün ortaya çıktığı merkezi ise Avrasya 'nın iç bölgesi olarak kabul eden Mackinder, burası için Tarihin Coğrafi Mihveri (Geographical Pivot of History) adını kullanmıştır. Ancak daha sonra bu ismi Kalpgah (Heartland) şeklinde değiştirmeyi uygun görmüştür.

Mackinder Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının "Dünya Adasını" oluşturduğunu söyler. Kalpgah'ın ise dünya genelini kontrol edebilen ve kendi kendine yetebilen bir güç merkezi olduğunu söyler. Mackinder Kalpgah'ı Avrasya kıtasının merkezine konumlandırarak Kalpgah'ı kontrol eden kara gücünün bütün dünyayı kontrol edeceğini savunur.

Harita-1: Mackinder'in Kara Hâkimiyet (Heartland) Teorisi[6]

[6] Güray Alpar, "Hâkimiyet Teorilerinin Sonu: Merkez Bölge'nin Yeni Güvenlik Modeli", https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/hâkimiyet-teorilerinin-sonu-merkez-bolgenin-yeni-guvenlik-modeli-kose-yazisi-17159 ,(25.12.2020)

Mackinder'e göre Merkez Bölgesi'ni kontrol etme gücüne sahip kuşaklar vardır. Mackinder bu iki kuşakta güç merkezleri tesis edilebilirse Kalpgah'a hâkim olan gücün önünü keserek yayılmasına engel olunabileceğini söyler. Merkez Bölgesi'ni kontrol eden kuşaklar İç (Kenar) Kuşak ve Dış (Kenar) Kuşak olmak üzere iki grupta incelenebilir.[7]

İç(Kenar) Kuşak	**Dış(Kenar) Kuşak**
Almanya	Amerika Birleşik Devletleri
Avusturya	Avustralya
Balkanlar	İngiltere
Çin	Kanada
Hindistan	Kuzeybatı Afrika
İran	
Pakistan	
Türkiye	

Tablo-1: İç (Kenar) Kuşak ve Dış (Kenar) Kuşak Bölgeleri

Teorisinin ilk halinde Kalpgah'ı Sibirya, Volga, Buz Denizi ve Himalayalar ile sınırlandıran Mackinder, teorisini zamanla geliştirmiştir. Mackinder teorisini şu şekilde tamamlamıştır: Doğu Avrupa'ya hâkim olan Merkez Bölgesi'ni kontrol eder, Merkez Bölgesi'ne hâkim olan Dünya Adası'nı kontrol eder, Dünya Adası'na hâkim olan dünyayı kontrol eder.[8]

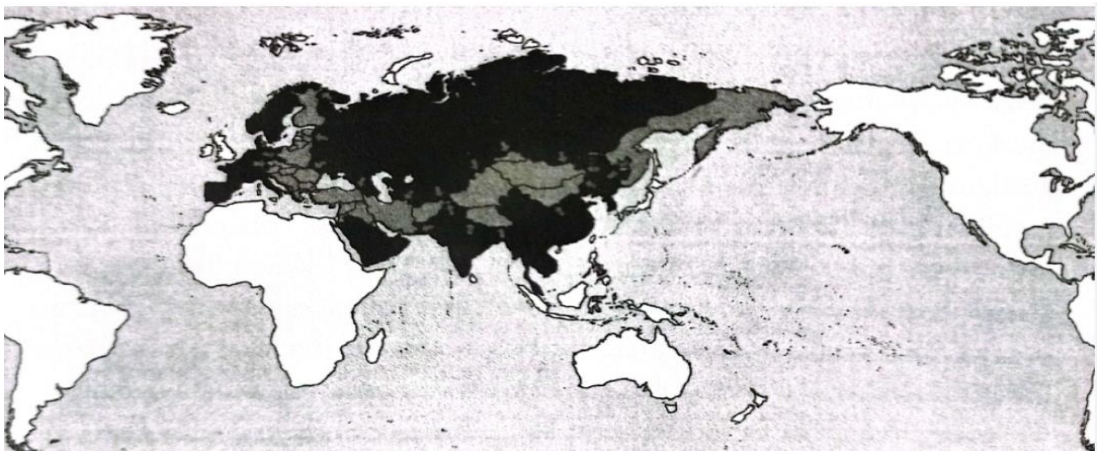
[7] Halford John Mackinder, *Tarihin Coğrafi Kalbi,* Ed.: Kadir Yılmaz, 1.Baskı, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2013,s.49-76.
[8] Halford John Mackinder, *a.g.e.*,s.49-76.

1.3.2.Kenar Kuşak Hâkimiyet (Rimland) Teorisi

Bu teori ABD'li jeopolitikçi Nicholas J. Spykman tarafından geliştirilmiştir. Spykman, jeopolitiği daha pratik amaçlar doğrultusunda kullanarak jeopolitiğin coğrafyaya bağlı unsurlarını görmezden gelmiştir. Spykman'a göre bu şekilde pratik kullanılabilen jeopolitik ABD'nin dış politikasının şekillenmesi ve ABD'nin güvenliğinin sağlanması için etkili bir araç olur.

Spykman çalışmalarını yapmadan önce Mackinder'in Kara Hâkimiyet Teorisi'ni teferruatlı bir şekilde incelemiştir. Mackinder, Dünya Adası'nın kontrolü için Heartland'ın kontrol edilmesi gerektiğini savunurken Spykman Rimland'ın [9]kontrol edilmesi halinde Dünya Adası'nın kontrolünün mümkün olacağını savunmuştur. Spykman, Balkanlardan Çin'e kadar olan bölgeyi Rimland olarak kabul ederek merkeze hâkim olanın değil merkezi çevreleyen kuşağa yani Rimland'a hâkim olanın dünyaya hâkim olabileceğini savunmuştur.[10]

[9] Nicholas John Spykman, *Coğrafya ve Dış Politika Kenar Kuşak Teorisi*, Çev.:Alperen Kürşad Zengin, 1.Baskı, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2020,s.92-93.
[10] Nicholas John Spykman, *a.g.e.*,,s.95.

Harita-2: Kalpgah Rimland'a Karşı[11]

Spykman, dünya hâkimiyeti ve kendi güvenliği için Avrasya'yı çeviren kenar kuşak ülkelerinin ABD tarafından kontrol edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu bölge başta SSCB olmak üzere başka bir güç tarafından kontrol edilirse ABD'nin geleceği ve güvenliği ciddi bir tehditle karşı karşıya kalacaktır. Spykman Kenar Kuşak Teorisini şöyle anlatır: Kim Rimland'ı kontrol ederse Avrasya'ya hükmeder, kim Avrasya'yı kontrol ederse dünyaya hükmeder.[12]

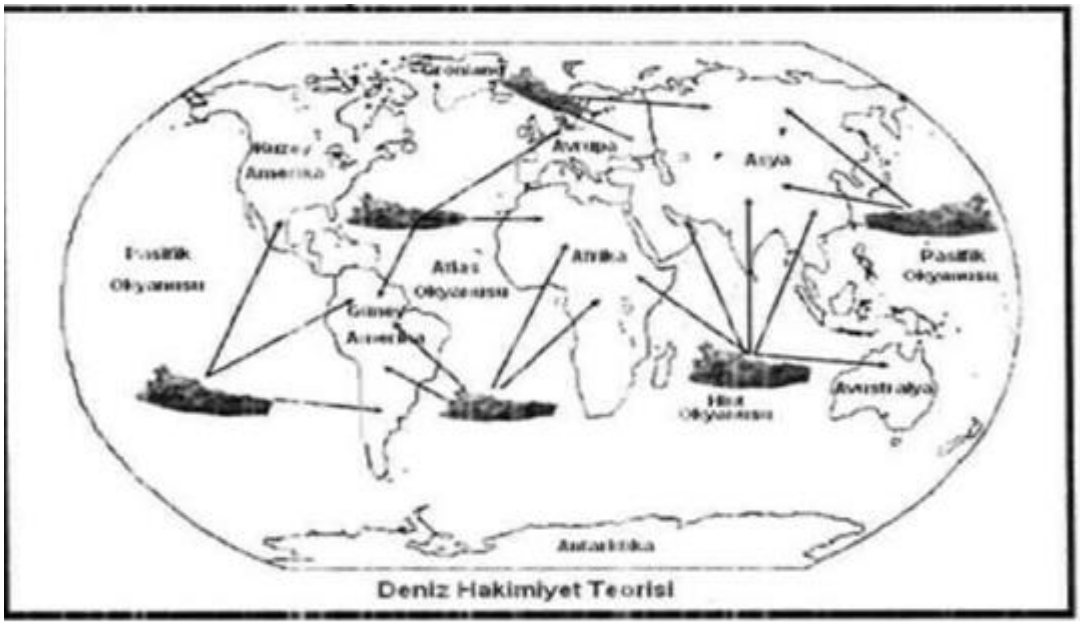
Spykman'ın görüşleri 2.Dünya Savaşı'ndan sonra NATO'nun kurulmasını ve ABD'nin çıkarları doğrultusunda genişlemesini de sağlamıştır.[13]Çünkü Spykman sadece okyanusların ABD tarafından kontrol edilmesini yeterli bulmayarak Rimland'ın da ABD tarafından kontrol edilmesinin gerekli olduğunu savunur. ABD bu görüşleri benimseyerek NATO'nun kurulup çıkarları doğrultusunda genişlemesini sağlamıştır. ABD'nin Kore ve Vietnam'da savaşması da Spykman'ın teorisinin bir mahsulüdür. ABD merkez bölgesine hâkim olan SSCB'nin kenar kuşağa da hâkim olmaması için Kore ve Vietnam'da savaşmayı göze almıştır.[14]

---

[11] Nicholas John Spykman, a.g.e.,,s.108.
[12] Nicholas John Spykman, *a.g.e.,* s. 95.
[13] Suat İlhan, "Jeopolitik ve Tarihle İlişkileri", Belleten Dergisi, Cilt XLIX, Sayı 195, Aralık 1985, s.615.
[14] Suat İlhan, *Türkiye'nin ve Türk Dünyasının Jeopolitiği*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1993, s.10.

1.3.3.Deniz Hâkimiyet Teorisi(Sea Power Theory)

Bu teori Alfred Thayer Mahan tarafından geliştirilmiştir. Amiral olduğu için denizle iç içe bir hayat süren Mahan teorisinde dünyaya hükmedebilmenin yolunun denizlere hükmetmekten geçtiğini savunur. Mahan, esas itibariyle jeopolitikçi değil bir tarihçidir. ABD donanmasına personel yetiştiren okullarda çeşitli idari kademelerde de görevler almıştır. Mahan'a göre dünyayı kontrol etmek isteyen bir devletin denizlere hâkim olması gerekmektedir.

Harita-3: Alfred Thayer Mahan'ın Deniz Hâkimiyet (Sea Power) Teorisi[15]

[15] Burak Şakir Şeker, "ABD'nin Yeniden Yapılandırma Stratejisi-Deniz Hâkimiyet Teorisi'nden Deniz Hegemonyasına Geçiş", Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı, Editör Hasret Çomak, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Kocaeli 2014, s.768-796.

Amiral Mahan dünya gücü olmaya talip olan devletin mevcut deniz gücünü koruması ve ileriye taşıyabilmesinin bazı faktörlere bağlı olduğunu söylemiştir. Mahan'ın belirttiği bu faktörler şunlardır;

- Ülkenin coğrafi konumu
- Ülkenin fiziksel yapısı
- Ülkenin coğrafi alanı
- Ülkenin nüfus gücü
- Toplumun yapısı
- Ülkenin yönetim yapısı[16]

ABD'nin donanması ve sahip olduğu kara üsleri sayesinde dünya gücü olacağını değerlendiren Mahan, SSCB ile Çin'in kontrol altına alınabilmesi için İngiltere, Japonya ve Almanya ile ittifak kurmanın gerekli olduğunu da savunur. Mahan'ın üzerinde durduğu bir diğer konu da uluslararası ticarettir. Ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerinde ticaretin önemine değinen Mahan, küresel savaşların küresel ticareti kontrol etmek ve rakip devletlere nazaran daha avantajlı duruma geçmek için yapıldığını savunur. Yaptığı analizlere dayanarak tarihsel uğraşların denizleri kontrol edebilmek için yapıldığını söyleyen Mahan, Dünya egemenliğinin anahtarı, deniz yollarının kontrolündedir tezini savunur.[17]Mahan, SSCB, Çin ve Almanya gibi karasal güçleri ABD için stratejik bir düşman olarak kabul eder ve serbest deniz ticaretinin ABD'nin dünya gücü olması için temel unsur olduğunu savunur.

[16] Alfred Thayer Mahan, *Deniz Harbi Üzerine*, çev.(E) Dz. Kur. Alb. A.Tunçer Büyükonat,1.Baskı, Doruk Yayımcılık, İstanbul 2013,s.37-61.
[17]Alfred Thayer Mahan, *a.g.e.,* s.29.

1.3.4.Hava Hâkimiyet Teorisi

Havaya hükmeden bir millet tüm dünyaya hâkim olur. Bu sebeple havacılıkta daima üstün olmak gerekir tezini savunan bu teori 2.Dünya Savaşı'ndan sonra geliştirilmiştir.[18] Bu teoriye göre hava gücü, deniz ve kara güçlerinin üzerinde yer alır ve bu güçleri etkileyebilir. Aynı şekilde hava gücü deniz gücü ile kara gücünün etkisine de açıktır. Hava Hâkimiyet Teorisi, Deniz Hâkimiyet Teorisi ve Kenar Kuşak Hâkimiyet Teorisi gibi Mackinder'in Kalpgah teorisine muhalif değildir. Aksine bu teori Mackinder'in savunduğu görüşün hayata geçirilebilmesinde hava gücünün yerini belirlemeyi amaçlar.

William Mitchell ve Giulio Douhet Hava Hâkimiyet Teorisi'nin mimarları olarak kabul edilirler. 2.Dünya Savaşı'nda hava gücünün etkisinin görülmesi bu teorinin geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Hava gücünün deniz gücüne nazaran daha fazla hareket serbestîsine sahip olması ve deniz gücünün direkt etkisinden uzak olan kara gücüne kısa sürede ulaşabilmesi Hava Hâkimiyet Teorisi'nin geliştirilmesini sağlamıştır.

Mackinder'in Kara Hâkimiyet Teorisi'ne uygun bir dış politika izleyen SSCB'nin kara gücü ve deniz gücü anlamında rakiplerinden daha üstün olmasına rağmen Dünya Adası'na hâkim olamamasının nedeni hava üstünlüğünün rakiplerinde olmasıdır. Muhtemel bir kara veya deniz harekâtına havadan karşılık verileceğini ve bu karşılıkla baş edemeyeceğini bilen SSCB, kendini frenleme ihtiyacı hissetmiştir. SSCB'nin diğer süper güç ABD karşısında tutunamayarak yıkılması da yine hava gücü ve uzay yarışı alanında rakibinden geride kalmasıyla ilgilidir.

[18] Ramazan Özey, *Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Türkiye*, Marifet Yayınları, İstanbul 1998, s.47.

Hava Hâkimiyet Teorisi üzerine çalışan teorisyenler bu gelişmeler üzerine Mackinder'in Doğu Avrupa'ya hâkim olan, Merkez Bölgesini kontrol eder, Merkez Bölgesine hâkim olan Dünya Adası'nı kontrol eder şeklindeki görüşünü şöyle düzenlemişlerdir: Kalpgah'a hâkim olan Doğu Avrupa'yı kontrol eder. Bu güç diğer hava kuvveti tarafından durdurulmazsa Dünya Adası'nı kontrol eder. Fakat bunun için hava kuvveti üstünlüğüne sahip olması gerekir.

ABD, sahip olduğu hava ve uzay hâkimiyeti sayesinde en büyük rakibi SSCB'yi yenmiştir. Hava Hâkimiyet Teorisi üzerine çalışan teorisyenlerin görüşlerini test etme imkânı bulan ABD, teorinin haklılığını görerek havacılık ve uzay alanında tekel olabilmek ve bu üstünlüğünü rakiplerine kaptırmamak için direnmektedir. Günümüzde Türkiye de dâhil birçok ülke ABD'nin tekelinde bulundurduğu hava hâkimiyeti ve uzay hâkimiyeti tekelini kırmaya çalışmaktadır. Rusya, Çin, Avrupa Birliği ve Hindistan uzay programlarında ciddi ilerleme kat etmiş olmalarına rağmen henüz ABD ile rekabet edebilecek düzeye ulaşamamışlardır.

1.4.Çağdaş Jeopolitik Yaklaşımlar

Soğuk Savaş sonrası dönemde coğrafyanın ülkelerin ilişkilerini belirleyen temel unsur olduğu görüşünün değişmesiyle beraber çağdaş jeopolitik yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu çağdaş jeopolitik yaklaşımların her biri ülkeler arasındaki ilişkileri belirleyen farklı temel unsurlar olduğunu savunmuştur. Soğuk Savaş sonrasında iki kutuplu dünya düzeninin değişmesiyle birlikte ekonomi, hava ve uzay hâkimiyeti, mensubu olunan medeniyet ve bu medeniyetin sahip olduğu avantajlar uluslararası ilişkileri belirleyen unsurlar haline gelmiştir.

Teknolojinin ilerleme kaydetmesi de çağdaş jeopolitik teorilerin sayısının artmasına yol açmıştır. İlerleyen teknoloji sayesinde ülkeler aralarındaki rekabeti atmosfer dışına da taşımışlardır. Bu yüzden coğrafyanın uluslararası ilişkilerde belirleyici olma özelliği iyice azalmıştır.

AB gibi politik yapıların ortaya çıkması da çağdaş jeopolitik yaklaşımların ortaya çıkmasını gerekli kılmıştır. Jeopolitiğin değişken olmayan unsurlarından biri olarak kabul edilen siyasi sınırlar AB ülkeleri arasında formalite haline gelmiştir. AB üyesi ülkeler ortak menfaat temeline dayanarak bir birlik kurmuşlardır. AB'ye üye ülkeler Batı medeniyetine mensupturlar. Bu birliğe üye ülkelerin ortak medeniyetten gelmiş olmaları birlik kurmalarını kolaylaştırmıştır. AB ülkeleri bu birliği kurarken ve ülkeleri arasındaki ilişkileri belirlerken coğrafi unsurlar eskisi kadar belirleyici olmamıştır.

1.4.1.Uzay Hâkimiyet Teorisi

Teknoloji alanında yaşanan hızlı gelişmeler uzaya gidebilmeyi ve uzaydan yararlanmayı mümkün kılmıştır. Günümüzde teknolojinin sağladığı avantajlar sayesinde uzaydan çeşitli şekillerde yararlanılmaktadır. Uzay ile ilgili bu gelişmeler uzay hâkimiyetini konu edinen teorilerin geliştirilmesine yol açmıştır.

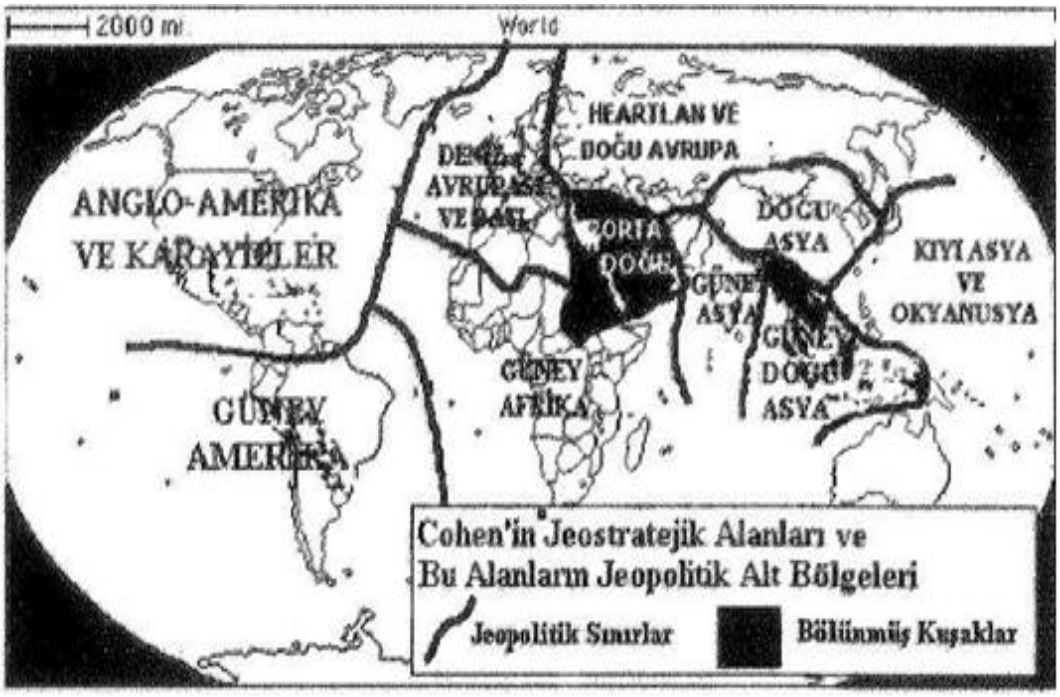
Everett C. Dolman Yalın Strateji Uzay ve Bilgi Çağında Güç ve İlkeler isimli kitabında uzay hâkimiyeti ile ilgili görüşlerini açıklayarak tekerlemesini şu şekilde ifade eder: Uzaya hâkim olan Dünya'ya hâkim olur, Ay'a hâkim olan uzaya hâkim olur.[19] Amerikalı Everett C. Dolman ileri sürdüğü teorisinde yeryüzünde ve dış uzayda stratejik öneme sahip olan bölgeleri kontrol etmeyi başaran ülkelerin dünya hâkimiyeti konusunda büyük avantaja sahip olacaklarını öne sürmüştür. Uzaya hükmedenin dünyaya hükmedeceği şeklindeki teorilere sıcak bakan birçok gelişmiş ülke dünya yüzeyindeki rekabetlerini uzaya taşımıştır.

1.4.2.Bölünmüş Kuşaklar (Shatterbelts) Teorisi

Saul Bernard Cohen, Bölünmüş Dünyada Coğrafya ve Siyaset (Geography and Politics in a World Divided*)* adlı eserinde modelini ortaya koymuştur. Cohen, SSCB'nin Heartland'da ABD'nin de Avrasya'nın Rimland'ında bölünmüş kuşaklarda bulunduğunu ve bu iki kutbun birbiriyle rekabet halinde olduğunu söyler. Cohen, modelinde SSCB'nin Heartland'daki üstünlüğünü yok ederek ABD'yi rakipsiz bırakabilmek için bölünmüş kuşakta yer alan ve ABD'ye ılımlı bakan ülkelerin birbirine bağlanarak Avrasya'ya baskı uygulanması gerektiğini savunur.

---

[19] Everett Carl Dolman, *Yalın Strateji Uzay ve Bilgi Çağında Güç ve İlkeler,* Çev.: Hakan Namlı, 1. Baskı, Avangard Yayınları, İstanbul 2017,s.100.

Harita-4: Saul Bernard Cohen'in Bölünmüş Kuşaklar (Shatterbelts) Teorisi[20]

Cohen güç kullanmayı bu amaçla meşru kabul eder. Cohen'in modeli gücün, hak ve adalet gibi kavramlardan daha önemli olduğunu tespit eder.[21]Bu model ABD'nin dış politikasını tespit edenler tarafından kabul görmüş ve Linkage Doktrini[22] olarak bilinen doktrin bu model doğrultusunda geliştirilerek ABD'nin dış politikasında uygulanmaya başlamıştır.

[20] İsmail Hakkı İşcan, *a.g.m.* ,s.71.
[21] İsmail Hakkı İşcan, *a.g.m.* ,s. 72.
[22] **Linkage Doktrini:** SSCB'nin Avrasya'da üstünlüğünü yok etmek ve ABD'nin bu üstünlüğü sağlayabilmesi için bölünmüş kuşakta yer alan ve ABD'ye yakın alanları birbirine bağlayarak bütün Avrasya'yı baskı altında tutmayı öngören doktrin.

1.4.3.Tarihin Sonu (The End of History) Tezi

Tarihin Sonu Tezi Francis Fukuyama tarafından ileri sürülmüştür. Amerikalı siyaset bilimci Fukuyama 1989'da Tarihin Sonu isimli konferansında görüşlerini açıklamıştır. Fukuyama konferansında olumlu tepkiler alınca aynı yıl "Tarihin Sonu (The End of History*)"* isimli bir makale yazarak görüşlerini resmileştirmiştir. Bununla da yetinmeyen Fukuyama, Tarihin Sonu ve Son İnsan isminde bir de kitap yayınlamıştır. Fukuyama, insanoğlunun evrimindeki son noktanın Batılı liberal demokrasiler olduğunu savunur. Fukuyama, Batılı liberal demokrasilerin nihai insani hükümet biçimi olduğunu söyler. Çünkü bu hükümet biçiminin son derece akılcı ve eksiksiz olduğunu savunur. Diğer ideolojilerin ise akılcılıktan uzak olduğunu ve büyük eksikliklere sahip olduğunu bu sebeple de çökmeye mahkûm olduklarını söyler.

Fukuyama yeryüzündeki bütün siyasal görüşlerin ve yaşam alanlarının birbirine benzemeye başladığını savunur. Fukuyama'ya göre artık belirleyici olan ideolojiler ülkeler arasındaki ekonomik rekabettir. SSCB'nin yıkılmasıyla da yeni bir düzenin kurulacağını ve bu düzenin çağdaş Batı medeniyetinin üzerine kurulacağını savunan Fukuyama, bu yeni düzenin liberal demokrasi, batılı değerler ve serbest ekonomi temelleri üzerine kurulacağını söyler. Fukuyama, yeni düzende BM'nin yapısal bir reformdan geçirilerek daha etkin hale getirilmesi gerektiğini savunur. Bu haliyle BM'nin dünya hükümeti görevi görerek akılcı ve barışçı yapı oluşturan ülkeleri idare edebileceğini savunur. Fukuyama, tezinin genelinde Soğuk Savaş'tan sonra liberal kurumların rakipsiz kaldığını, liberal düşünce yapısının dünyaya hâkim olacağını, kapitalizmin de alternatifi olmayan kaçınılmaz ve nihai bir sistem olduğunu dolayısıyla da insanlığın ideolojik olarak ulaşabileceği son nokta olduğunu söyler.

1.4.4.Medeniyetler Çatışması (The Clash of Civilizations) Tezi

Samuel P. Huntington,1993 yılında "Medeniyetler Çatışması (The Clash of Civilizations)" isimli tezini yazmıştır. Aldığı olumlu tepkiler üzerine çalışmalarını kitap haline getirmeye karar veren Huntington, Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması (The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order) ismini verdiği kitabı yazmıştır. Huntington, Soğuk Savaş sonrası dönemde dünya genelinde meydana gelecek çatışmaların ideolojik veya ekonomik sebeplerden kaynaklanmayacağını, kültürel farklılıkların dünyada meydana gelecek yeni çatışmaların sebebi olacağını düşünür. Medeniyetler arasındaki kültürel farklılıkların beraberinde fikri farklılıklar da getireceğini, böylece medeniyetler arasında kutuplaşmalar yaşanacağını düşünen Huntington bu kutuplaşmaların da çatışmalara neden olacağını savunur.

Huntington, çalışmaları neticesinde sekiz medeniyetin varlığını tespit etmiştir. Bu medeniyetler şunlardır;

- Batı Medeniyeti
- İslam Medeniyeti
- Konfüçyüs Medeniyeti
- Japon Medeniyeti
- Slav-Ortodoks Medeniyeti
- Latin Amerika Medeniyeti
- Hint Medeniyeti
- Afrika Medeniyeti[23]

[23] Samuel P. Huntington, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması,* çev. Mehmet Turhan, Cem Soydemir, 10. Baskı, Okyanus Yayınları, İstanbul 2012, s. 23-28.

Huntington, diğer beş medeniyeti risk olarak görmez. Çatışmaların Batı-İslam- Konfüçyüs medeniyetleri arasında gerçekleşeceğini düşünür. Huntington Batı medeniyetinin diğer medeniyetler karşısında korunabilmesi için bazı tavsiye ve telkinlerde bulunmuştur. Huntington'un Batı medeniyetinin korunabilmesi için tavsiyeleri şunlardır;

- Batı medeniyeti bütünleşmeli ve politikalarını birbirine uyumlu hale getirmelidir. Aksi durumda diğer medeniyetlerin Batılı devletlerin arasındaki farklılıkları istismar edebileceğini söyler.
- Latin Amerika ülkelerinin süratle Batılılaşmasını sağlayarak Batı medeniyetiyle entegre olmalarını temin etmenin gerekli olduğunu savunur.
- Huntington, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya (Visagrad Ülkeleri), Slovakya, Estonya, Litvanya (Baltık Ülkeleri), Hırvatistan ve Slovenya'nın hem NATO'ya hem de AB'ye dâhil edilmesi gerektiğini söyler.
- Huntington'a göre Batı medeniyetinin önündeki en büyük engel İslam ve Çin medeniyetleridir. Bu iki medeniyetin askeri anlamda gelişmeleri engellenmelidir.
- Teknolojik üstünlük Batı medeniyetinin diğer medeniyetler karşısında kullanabileceği en büyük güçtür. Batı Medeniyeti her ne pahasına olursa olsun bu üstünlüğünü diğer medeniyetlere karşı devam ettirmelidir.
- Batı medeniyeti, başka medeniyetlerin meselelerine müdahale edilirse istikrarsızlık ve çatışmalara sebep olabilme gerçeğini kabul etmelidir.
- Rusya'yı Ortodoks dünyasının merkezi olan büyük ve bölgesel bir güç olarak kabul etmek gerekmektedir.[24]

[24]Mustafa Kocakenar, "Amerikan Dış Politikasında Jeopolitik Teoriler ve Pratikler", https://tasam.org/Files/Icerik/File/amerikan_d%C4%B1%C5%9F_politikas%C4%B1nda_jeopolitik_teoriler_ve_pratikler.pdf_bbb8f41e-d1bd-47e0-9202-38be4882d7b8.pdf , (27.12.2020)

Huntington'un tezine getirilen en büyük eleştiri çatışmaların Huntington'un savunduğu gibi medeniyet temelli değil ulusal çıkar temelli olmasıdır. Bu duruma Azerbaycan, İran ve Ermenistan üçlüsünü örnek vermek doğru olacaktır. Azerbaycan ile İran aynı dine hatta aynı mezhebe mensupken İran'ın ulusal çıkarları gereği Karabağ meselesinde Azerbaycan'ı değil de Ermenistan'ı tutması çıkarların medeniyetten daha önemli olduğunu göstermektedir.

1.4.5.Büyük Satranç Tahtası (The Grand Chessboard) Teorisi

Zbigniew Brzezinski 1997'de Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gerekleri (The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives) isminde bir kitap yazarak tezini ortaya koymuştur. ABD'nin 39. başkanı Jimmy Carter'ın bir dönem ulusal güvenlik danışmanlığını da yapmış olan Brzezinski kitabında ABD'nin dış politikasını belirleyen karar vericilere ve bürokratlara bazı tavsiyelerde bulunmuştur.

SSCB'nin yıkılmasıyla birlikte iki kutuplu dünyadan tek süper gücün olduğu bir dünya düzenine geçilmiştir. Brzezinski çalışmalarını ABD'nin bu konumunu koruması için gücünü nasıl koruması gerektiği üzerine yoğunlaştırmıştır. Avrasya dünya hâkimiyeti için kritik öneme sahiptir. Avrasya'da yaşayan veya Avrasya'yı kontrol etmeyi başaranlar dünyayı kontrol etme ayrıcalığına sahip olurlar.[25] Brzezinski de Avrasya'nın önemini vurgulayarak bu bölgeyi küresel üstünlük mücadelesi verilen bir satranç tahtasına benzetir. Brzezinski Avrasya'nın kontrolünün ABD'nin çıkarları için hayati öneme sahip olduğunu da ekler.

[25] Zbigniew Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri,* çev. Yelda Türedi, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2005, s.13.

Brzezinski Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gerekleri isimli kitabında Avrasya'nın ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunu açıklayarak Avrasya'nın sahip olduğu potansiyeli şöyle sıralar;

- Avrasya'da dünya nüfusunun yaklaşık dörtte üçü yaşar.
- Avrasya dünyanın en büyük kıtasıdır. Ayrıca Avrasya dünyanın en ileri ve verimli bölgelerini kontrol eder.
- Avrasya Dünya GSMH' sinin yarısından fazlasına sahiptir.
- ABD hariç dünyanın diğer nükleer güce sahip devletleri Avrasya'da bulunmaktadır.
- Avrasya dünya enerji kaynaklarının %75'ine sahiptir.
- ABD'den sonra ki en büyük ekonomiler Avrasya'da bulunur.
- Dünya'nın en büyük silah alıcıları bu bölgede bulunur.
- ABD'nin sahip olduğu tek süper güç olma üstünlüğüne son verme potansiyeli ve gücü sadece Avrasyalılardadır.[26]

Brzezinski çalışmalarından hareketle ABD'yi diğer devletlerden üstün kılan ve ABD'yi rakipsiz kılan dört faktörün varlığını tespit etmiştir. Bu faktörler şunlardır;

- ABD özellikle gençleri cezbeden bir kültüre sahiptir.
- ABD askeri anlamda küresel bir erişime sahiptir.
- ABD teknolojik olarak neredeyse rakipsizdir.
- Ekonomi alanında rakipleri olmasına karşın dünya ekonomisini ABD kontrol eder ve yönlendirir.

[26] Zbigniew Brzezinski, *a.g.e.*, s.52-53.

Avrasya'yı büyük bir satranç tahtasına benzeten Brzezinski bu satranç tahtasını da dört bölgeye ayırır.

Harita-5: Zbigniew Brzezinski'nin Büyük Satranç Tahtası Teorisi[27]

Brzezinski ABD'nin egemen olması için bu bölgelerin sahip olması gereken pozisyonları şöyle açıklar;

Merkez (Orta) Alan: Bu bölge Batı bölgesinin yörüngesine girmelidir.

Güney Bölgesi: Bu bölge tek bir rakip gücün kontrolüne girmemelidir.

Doğu Bölgesi: Bu bölgede yer alan ülkelerin ABD'yi deniz üslerinden çıkartmak için beraber hareket etmesi engellenmelidir.

Batı Bölgesi: ABD'nin yer aldığı bölgedir.

Ancak Orta Alandaki ülkeler birleşip Batı bölgesinin yörüngesine girmemek için direnirlerse üzerine bir de Güney bölgesini kontrol ederek Doğudaki güçlü devletlerle birleşebilirlerse o zaman ABD'nin Avrasya'daki üstünlüğü sona erer. Brzezinski'nin tezine göre ABD'ye rakip bir egemen gücün ortaya çıkması her halükârda engellenmelidir. Aksi halde ABD Avrasya satranç tahtasında oyun dışı kalabilir. 11 Eylül'den sonra ABD'nin Afganistan ve Irak'a müdahale etmesi ve kendisine rakip güçlerin önünü kesme politikası izlemesi Brzezinski'nin tezinin hayata geçirildiğini gösterir.

[27] Stratejik Düşünce Enstitüsü,https://www.sde.org.tr/degerlendirme/sd-analiz-yeni-utopya-kucuk-unsurlarla-buyuk-teorileri-uygulamaya-calismak-analizi-10819 ,(28. 12.2020)

1.5.Jeopolitik Teorilerin Genel Bir Değerlendirmesi

Ülkelerin dış politikalarının tespit edilmesine yardımcı olmak amacıyla geliştirilen jeopolitik teoriler ileri sürüldükleri dönemin şartlarına göre hazırlanmışlardır. Jeopolitik teoriler hazırlanırken sürekli değişen unsurlar dikkate alınırsa bu teoriler dayandıkları unsurlar sürekli değişeceği için çok uzun süreli olmayabilirler. Jeopolitik teorilerin özünde coğrafi esaslar bulunduğu için teorilerin sürekli değişen unsurlar yerine coğrafi esaslara dayandırılması daha doğru olacaktır.

Kara, hava ve denizin coğrafyanın parçaları olduğunu ve bu üç parça bir araya geldiğinde coğrafyanın bir bütün olacağını kabul eden yaklaşımlar daha fazla başarılı olabilirler. Sadece kara, hava veya deniz üstünlüğüne sahip olma ana fikri üzerine kurulan teorilerin başarılı olma ve gelecekte de doğru analizler yapılması için rehberlik etme şansı azdır. Kara Hâkimiyet Teorisi ile Kenar Kuşak Hâkimiyet Teorisi bu anlamda gerçeğe daha yakındırlar. Çünkü kara, deniz ve havanın coğrafyayı tamamlayan parçalar olduğunu göz ardı etmeden analizlerini yaparlar. Hava Hâkimiyet Teorisi ile Deniz Hâkimiyet Teorisi bu anlamda Kara Hâkimiyet Teorisi ile Kenar Kuşak Hâkimiyet Teorisi'nden ayrılırlar.

Hava Hâkimiyet Teorisi ile Deniz Hâkimiyet Teorisi coğrafyanın tek bir parçasına dayandırıldıkları için verimli ve gerçeğe yakın değerlendirmeler için yararlanılabilecek teoriler değillerdir. Jeopolitik teorileri hazırlanırken jeopolitiğin kendi unsurlarına dayanmak da son derece önemlidir. Eğer jeopolitiğin kendi unsurları yerine jeopolitiğin bir unsuru olan gücün unsurlarına dayanılarak teori geliştirilirse bu teori uzun süre geçerliliğini koruyamayabilir. Çünkü gücün unsurları jeopolitiğin unsurlarına kıyasla daha çabuk değişir. Böyle bir durumda teorinin de sürekli değiştirilip güncel şartlara uyarlanması gerekir.

Mackinder'in Kara Hâkimiyet Teorisi ilk jeopolitik teori olduğu için diğer teoriler bu teoriden etkilenmişlerdir. Kenar Kuşak Teorisi, Deniz Hâkimiyet Teorisi ve Hava Hâkimiyet Teorisinin Mackinder'in teorisinden ayrılan yanı ise kuvvete verdikleri öncelik ile başlangıçtaki hâkimiyet noktasına verilen önceliktir.[28]

Klasik Jeopolitik teoriler Avrasya'nın sahip olduğu zenginliklere sahip olma ve dünyayı kontrol etme yolunu tespit etmektedir. Çağdaş jeopolitik yaklaşımlar için önemli olan ise güç merkezleri ile bu güç merkezleri arasındaki dengedir. Çağdaş jeopolitik teoriler güç merkezi olma kriterlerini teknolojik, finansal, askeri, ekonomik, diplomatik ve coğrafi alanlarda incelemişlerdir.[29]

Çağdaş jeopolitik yaklaşımlardan biri Francis Fukuyama'nın "Tarihin Sonu Tezi "isimli çalışmasıdır. Fukuyama'nın liberal demokrasiye ve serbest piyasaya önem atfetmesi doğru olmakla birlikte günümüzde bu değerlerden istifade edebilme imkânına sahip kişi sayısının az olduğu da bilinen bir gerçektir. Ayrıca dünyanın çeşitli bölgelerinde hala istikrarsızlık olması Fukuyama'nın insanlığın nihai sonuna ulaşıldığı tespitinin yerinde olmadığını göstermiştir.

Samuel P. Huntington ise "Medeniyetler Çatışması*"* isimli tezinde bundan sonra yaşanacak çatışmaların ideolojik farklılıklardan veya ekonomik sebeplerden kaynaklanmayacağını, medeniyetler arasındaki farklılıkların belirginleşerek kutuplaşmalara yol açacağını, bu kutuplaşmaların da çatışmalara sebep olacağını ileri sürmüştür.

[28] İsmail Hakkı İşcan, *a.g.m.* ,s. 76-79.
[29] İsmail Hakkı İşcan, a.g.m. ,s. 76-79.

Huntington'un ileri sürdüğü gibi Batı medeniyeti İslam medeniyeti ile Konfüçyüs medeniyetlerini tehdit olarak görmektedir. Ancak hâlâ da çatışmalar medeniyetler arası kutuplaşmalardan değil ekonomik ve ideolojik farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Brzezinski ise Büyük Satranç Tahtası Teorisi'nde ABD'nin rakipsiz bir süper güç olduğunu vurgulayarak bu konumunu devam ettirebilmesi için yapması gerekenleri anlatır. 11 Eylül sonrası Irak ve Afganistan'a müdahalelerde bulunulması ABD'nin Brzezinski'nin teorisini uyguladığını göstermektedir. Ancak ABD'nin bütün çevreleme ve engelleme girişimlerine rağmen Çin ile Rusya ABD'nin tek süper güç olarak kalma hedefini yok etmeye çok yakındırlar. Çin, hemen hemen her anlamda ABD ile rekabet edebilecek düzeye gelmek üzeredir. ABD'nin tek süper güç olduğu şimdiden çeşitli çevrelerce tartışılmaktadır.

II. BÖLÜM

DENİZ JEOPOLİTİĞİ AÇISINDAN TÜRKİYE'NİN MAVİ VATAN DOKTRİNİ

2.1. Geçmişten Günümüze Türk Denizciliği

Genişleme yönü olarak Batı'yı tercih eden Büyük Selçuklu Devleti kısa sürede Anadolu'ya ulaşmaya muvaffak olmuştur. Selçuklu akıncılarının Anadolu topraklarında gösterdikleri faaliyetler neticesinde Karadeniz ve Akdeniz kıyılarına ulaşılmıştır. Hatta Sultan Melik Şah'ın Akdeniz'den deniz kumu alarak babasının mezarına götürdüğü rivayet edilir. Bu rivayet denizlerin Türkler tarafından önemsendiğinin açık bir göstergesidir.[30]

Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Süleyman Şah İznik merkezli Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuştur. O dönemde Bizans'ın içinde bulunduğu karışıklıktan istifade eden Anadolu Selçuklu Devleti sınırlarını Karadeniz ve Marmara Denizi'ne kadar genişletmeyi başarmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin sınırlarını kendilerine tehdit oluşturacak biçimde genişletmesi Bizans'ı rahatsız edince Bizans donanması ile Anadolu Selçuklu Devleti donanması arasında çatışma yaşanmıştır. Bu savaş neticesinde Anadolu Selçuklu Devleti ile Bizans İmparatorluğu arasındaki ilk sınırı tespit eden Drakon (Dragos) Suyu Antlaşması (1081) imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Bizans'ın Selçuklu'ya bir miktar tazminat ödemesi, Selçuklular'ın Bizans topraklarına saldırmayacağı, Bizans'ın Anadolu'nun geri kalanını Selçuklular'a bırakacağı ve Drakon (Dragos) suyunun iki devlet arasında sınır olarak kabul edileceğine dair maddeler kayıt altına alınmıştır.

[30]İdris Bostan, *Osmanlı Denizcilik Tarihi*,(Ders Notu), İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, s.7.

Bizans sınırını güvence altına alan Anadolu Selçuklu Devleti genişleme yönünü Karadeniz ve Akdeniz'e çevirerek fetih hareketlerini bu bölgelerde yoğunlaştırmıştır.

Süleyman Şah'ın 1085'te Antakya'yı, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1207'de Antalya'yı, İzzeddin Keykavus'un 1214'te Sinop'u, Alâeddin Keykubad'ın ise 1221'de Alaiye (Şimdiki Alanya)'yi fethetmesi Anadolu Selçuklu Devleti'nin denize ve deniz ticaretine verdiği önemi gösterir. Ayrıca 1228'de Alaiye' de tersane inşa edilmesi Anadolu Selçuklu Devleti'nin kendi gemilerin inşa edecek donanıma ve denizcilik bilgisine sahip olduğunu gösterir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin denize ve denizciliğe verdiği önemin en büyük nişanesi de Selçuklu idari sisteminde Reisü'l-bahr ve Melikü's- sevahil isminde üst düzey yöneticilerin bulunmasıdır. Bu üst düzey yöneticiler donanma komutanı olarak Anadolu Selçuklu Devleti'nin donanmasını sevk ve idare etmişlerdir.

Kösedağ Savaşı'nda (3 Temmuz 1243) Moğollar karşısında büyük bir mağlubiyet alan Anadolu Selçuklu Devleti'nin kaderi belli olmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti aldığı bu büyük mağlubiyete daha fazla dayanamayarak çöküş sürecine girmiştir.[31] Uç beylikleri ortaya çıkan otorite boşluğundan istifade ederek teker teker bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Bu beyliklerden bazıları karacı karaktere sahipken bazıları da sahip oldukları küçük çaplı donanmaların etkisiyle denizci beyliklerdir. Denizci karaktere sahip olan Karesioğulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları ve Saruhanoğulları Adalar(Ege)Denizi'nde ve Doğu Akdeniz'de dönemin önemli tüccar-denizci devletlerinden olan Venedik ve Ceneviz devletleri için tehdit oluşturmuştur. Bu beylikler ileride Osmanoğulları'nın egemenliğine girince Osmanlı donanmasının omurgasını da teşkil edeceklerdir.

[31] Faruk Sümer, "Kösedağ Savaşı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 26.Cilt, Ankara,2002, s.272-273.

Bu noktada Türklerin denizcileşmesi için mücadele eden Çaka Bey ve Umur Bey gibi ilk Türk denizcilerinin de yâd edilmesi gerekmektedir. Çaka Bey, 1090'da Bizans donanmasını Sakız Adası ile Karaburun arasında mağlup etmiştir. 1.Koyun Adaları Muharebesi olarak tarihi kaynaklarda ismi zikredilen bu savaş Türk donanmasının ilk savaşı olduğu için önemlidir. Çaka Bey komutasındaki Türk donanması deneyimli ve güçlü Bizans Donanması'nı yenerek Türklerin denizde de karada savaştıkları gibi iyi savaştıklarını göstermiştir.[32]

Aydınoğulları Beyliği'nin kurucusu Mehmed Bey'in oğlu olan Umur Bey de Çaka Bey gibi önemli bir Türk denizcisi ve amiralidir. Bazı kaynaklar Umur Bey'i Osmanlı denizcilerinin atası olarak kabul eder. Latinlere karşı mücadele eden Umur Bey, gösterdiği büyük başarılardan dolayı Bizans'ın büyük müttefiklerinden biri olmuştur. Dönemin şartlarına göre çok büyük kabul edilen bir donanma meydana getiren Umur Bey Haçlılarla da mücadele etmiştir.

Çanakkale Boğazı'nın kontrol edilebilmesi ve Marmara Denizi ile Karadeniz geçişleri için stratejik öneme sahip olan Gelibolu 1354'te Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa tarafından fethedilmiştir. Gelibolu'nun fethi Osmanlılar için son derece önemlidir. Çünkü Osmanlılar Gelibolu'yu fethederek Balkanlar'a adım atmışlardır. Aynı zamanda Osmanlılar Gelibolu'yu bir deniz çıkış üssü olarak ta kullanmışlardır. Ancak bu dönemde Osmanlılar yeterli büyüklükte bir deniz gücüne sahip olmadıklarından Anadolu ile Rumeli arasındaki geçişlerde Ceneviz gemilerinden ücreti mukabilinde yararlanmışlardır. Rumeli'de fethedilen topraklara iskân politikası kapsamında yerleştirilmek üzere Anadolu'dan getirilenler de yine ücreti mukabilinde Ceneviz gemileriyle taşınmıştır.[33]

---

[32] Levon Panos Dabağyan, *Türk Denizcilik Tarihi ve Ertuğrul Fırkateyni,*1.Baskı, Yedirenk, İstanbul 2016,s.41-44.
[33] İdris Bostan, *a.g.e.,* s.23.

Yıldırım Bayezid döneminde Gelibolu'da tam teşekküllü bir tersane kurulmuştur. Bu tersanenin faaliyete geçmesiyle Gelibolu bir deniz üssü olarak hizmet vermeye başlamıştır. Ayrıca Gelibolu, Kemal Reis gibi büyük denizcileri de Türk tarihine kazandırmıştır.

Osmanlı donanması ve Osmanlı denizciliğinin en büyük sıçrama noktası şüphesiz II. Mehmed döneminde olmuştur. II. Mehmed, İstanbul'u fethetmek için şehri denizden de abluka altına almanın şart olduğunu, bunun ise büyük ve güçlü bir donanmayla mümkün olacağını biliyordu. II.Mehmed'in İstanbul'u fethetmek için attığı ilk büyük adım 1452'de Boğazkesen (Rumeli) hisarını yaptırmak olmuştur. Bu hisar sayesinde Karadeniz ile Marmara Denizi'ni kontrol etme imkânına kavuşan Osmanlı Devleti İstanbul'un fethine giden yolda büyük mesafe almıştır. II. Mehmed'in İstanbul kuşatması devam ederken Tophane-Kasımpaşa güzergâhını izleyerek donanmasını karadan Haliç'e indirmesi de son derece önemlidir.

Osmanlı donanmasının teşkilatlanması yine II. Mehmed döneminde olmuştur. II.Mehmed'in de babası II. Murat gibi Sultanül-berri ve'l bahr (Kara ve Denizlerin Sultanı) unvanını kullanması denizlere verilen önemin de bir göstergesidir. İstanbul'un fethedilmesi Osmanlı İmparatorluğu'nun deniz politikalarının değişmesine de etki etmiştir. İç sulardaki mücadelesini açık denizlere yönelten Osmanlı donanması rotasını Karadeniz ve Akdeniz'e yöneltmiştir.

II. Mehmed'in ölmesi üzerine tahta geçen II.Bayezid döneminde Osmanlı donanması pasif bir tutum sergilemiştir. II. Mehmed'in diğer oğlu Cem'in Rodos şövalyelerinin elinde bulunması, Osmanlı İmparatorluğu'nun dış politikada daha az aktif olmasına sebep olmuştur. Yine II. Bayezid döneminde Memlukler ile yaşanan mücadeleler donanmanın önemini göstermiştir. Bu mücadeleler neticesinde Osmanlı donanmasına yatırım yapılmıştır. Donanmaya yapılan yatırımlar etkisini ilerleyen zamanlarda göstermiştir.

İstanbul'un fethinden sonra Haliç'te yeni bir tersane inşa edilmesiyle donanmanın merkezi İstanbul olmuştur. II. Bayezid'den sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun tahtına geçen I.Selim dedesi II. Mehmed'in kurduğu Tersane-i Amire'yi geliştirmiştir. II. Bayezid döneminde başlayan, I.Selim döneminde devam eden denizcilik politikaları sayesinde hem çok iyi denizciler yetişmiştir hem de Osmanlı İmparatorluğu birçok denizde politikalarını yürütme imkânı bulmuştur.

Osmanlı denizciliği için en büyük gelişmelerden biri de Osmanlı İmparatorluğu'nun hizmetine giren Barbaros Hayreddin Paşa'nın Kaptan-ı Derya olmasıdır. Hayreddin Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun hizmetine girmesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisi karalarda olduğu kadar denizlerde de yayılmıştır.

Barbaros Hayreddin Paşa Türk denizciliğinin önemli amirallerinden biri olmuş, yıllarca denizlerde sancak gezdirmiştir. Barbaros Hayreddin Paşa'nın Kaptan-ı Derya olduğu dönemde meydana gelen olayların en önemlisi Preveze Zaferi'dir. Osmanlı İmparatorluğu'nu Akdeniz'den atmak isteyen Haçlılar, donanmalarını Akdeniz'e göndermiştir. Barbaros Hayreddin Paşa komutasındaki Osmanlı İmparatorluğu donanması Preveze'de Andrea Doria komutasındaki haçlı donanmasını mağlup ederek Türk deniz tarihine geçen parlak bir zafer kazanmıştır. Preveze Zaferi Akdeniz'in Osmanlı gölü olmasının da önünü açmıştır.

I.Süleyman'ın vefatı üzerine Osmanlı İmparatorluğu tahtına geçen II.Selim Kıbrıs Adası'nın alınmasını emretmiştir. Kıbrıs Seferi sırasında Haçlıların topladığı donanma İnebahtı Körfezi'nde Osmanlı İmparatorluğu donanmasını mağlup etmiştir. Ancak güçlü bir alt yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu donanması çok kısa sürede kendisini yenileyerek denizlerde varlık göstermeye devam etmiştir. Preveze Zaferi Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme döneminin en büyük deniz başarısıyken İnebahtı da alınan mağlubiyet Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme döneminde aldığı en büyük deniz mağlubiyetidir.

Girit Seferi'nin de Osmanlı denizciliği için önemi büyüktür. O zamana kadar kürekli kadırgalardan oluşan Osmanlı İmparatorluğu donanması yavaş yavaş yerini yelkenli kalyonlara bırakmıştır. Ancak donanmanın kas gücünden yelken gücüne geçmesi çok kolay olmamıştır. Kadırgadan kalyona geçiş Meşveret Meclisi'nde devlet erkânı tarafından tartışılarak karara bağlanmıştır. Ancak kadırgadan kalyona geçiş tek aşamada olmamıştır.1650-1662 yılları arasında denemeler yapılmış daha sonra kadırgaya tekrar dönülmüştür.1682'de Osmanlı İmparatorluğu donanması kesin ve kalıcı olarak kalyon kullanmaya başlamıştır.

1701'de Kaptan-ı Derya Mezemorta Hüseyin Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğu donanmasını ıslah etmek ve kalyonculuğu geliştirmek için hazırladığı Bahriye Kanunnamesi Türk denizciliği için son derece önemli bir belgedir. Bu kanunnamede yer alan en önemli hüküm deniz işlerinin denizcilikten yetişenlere verilmesi esasını ön gören hükümdür. Kalyon sayısının en az kırk tane olması, donanmaya yapılacak komutan atamasında hiyerarşinin gözetileceği, tecrübeli ve liyakatli kişilerin donanmaya atanacağı, karacı paşaların kaptanlığa getirilmeyeceği gibi hükümler de kanunnamede yer alan diğer önemli hükümlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu tersanelere de son derece önem vermiştir. Gelibolu Tersanesi, Haliç Tersanesi, Sinop Tersanesi, İzmit Tersanesi, Süveyş Tersanesi, Birecik Tersanesi, Basra Tersanesi, Rusçuk Tersanesi, Samsun Tersanesi ve Kefken Tersanesi gibi tersanelere sahip olan Osmanlı İmparatorluğu; sahip olduğu bu tersanelerde donanmasındaki gemilerin bakımını yaparak çok sayıda gemi de inşa etmiştir.

Çeşme Baskını (1770), Navarin Baskını (1827) ve Sinop Baskını (1853) gibi denizcilik faciaları Osmanlı denizciliğine ciddi zararlar vermiştir. Osmanlı İmparatorluğu donanması ve yetişmiş binlerce denizci bu saldırılarda yok olmuştur. Sinop Baskını'nı diğer baskınlardan ayıran yön ise ahşap gemilerin kullanıldığı son deniz çarpışması olmasıdır. Sinop Baskını'ndan sonra çelikten imal edilen savaş gemileri kullanılmaya başlanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma döneminde donanma kimi zaman ihya kimi zaman da ihmal edilmiştir. Sultan Abdülaziz donanmaya özel bir önem vermiştir. Donanma için yeni savaş gemileri temin eden sultan, donanmanın ihya edilmesi için gayret göstermiştir. Ancak iyi yetişmiş denizcilere sahip olmak büyük savaş gemilerine sahip olmaktan çok daha önemli olduğundan Sultan Abdülaziz'in kurduğu donanma çok etkili olamamıştır. Devasa savaş gemilerini sevk ve idare edecek donanıma sahip olmayan denizcilere emanet edilen donanmanın başarılı olmasını beklemek denizciliğin gerçeklerine uygun değildir. Sultan Abdülaziz'in bir askeri darbe neticesinde tahttan indirilmesi Osmanlı İmparatorluğu donanmasının neredeyse çürümeye terk edilmesine sebep olmuştur. Çünkü Kayserili Ahmed Paşa'nın emriyle Dolma Bahçe Sarayı'nı ablukaya alan donanma Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesinde büyük rol oynamıştır. İlerleyen zamanlarda tahta geçen Sultan II. Abdülhamid donanmanın maliyetli olması, yetişmiş denizcilere sahip olunmaması ve amcası Sultan Abdülaziz'e düzenlenen darbede donanmanın birinci dereceden sorumlu olmasını göz önünde bulundurarak donanmayı Haliç'e çektirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun donanma gücünden yoksun olması Balkan Savaşları, Trablusgarp Savaşı ve I. Dünya Savaşı'nda büyük sorunlar yaşanmasına sebep olmuştur.

Millî Mücadele Dönemi'nde de Türk denizcileri önemli katkılarda bulunmuştur. TBMM hükümetinin elbette bir donanması yoktur. Ancak İstanbul'dan TBMM güçlerine katılmak için kaçan askerlerin arasında denizciler de vardır. Bu denizciler Karadenizli balıkçıların da yardımıyla irili ufaklı deniz vasıtalarını işleterek İstanbul'dan çıkartılan silah ve mühimmatları TBMM güçlerine taşımışlardır. Millî Mücadele'nin kazanılmasında donanma aktif bir görev almamışsa da donanma mensuplarının ciddi katkısı olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi'nde de Mustafa Kemal Atatürk Trablusgarp Savaşı, Çanakkale Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda edindiği deneyimlere dayanarak donanmasızlığın ne kadar büyük bir sorun olduğunu bu nedenle güçlü bir donanmanın şart olduğunu biliyordu. Mustafa Kemal Atatürk'ün girişimleriyle 30 Aralık 1924 tarihinde Bahriye Vekâleti kurulmuştur. Ancak başta Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak olmak üzere karacı generaller donanmanın ülkenin savunmasındaki önemini kavrayamamıştır. Ayrıca Başbakan İsmet İnönü ile Bahriye Vekili İhsan Eryavuz arasında şahsi bir husumet bulunmaktaydı. Yavuz-Havuz isminde bir dava neticesinde 16 Ocak 1928 günü Bahriye Vekâleti kapatıldı.1949 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ayrı bir komutanlık olarak kurulana kadar deniz kuvvetleri karacı generallerin tahakkümünde kalmıştır.[34]

Türk donanması günümüze kadar kendini ve denizcilik kültürünü geliştirerek gelmiştir. Sahip olduğu teknolojik alt yapı ve kurumsal birikimi sayesinde kendi gemisini ve mühimmatlarını yapacak ve bunları ihraç edecek seviyelere ulaşmıştır. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde örgütlenen Türk donanması çok sayıda denizaltına, farklı sınıflarda ve tonajlarda savaş gemilerine ve destek gemilerine sahiptir. Ayrıca çok iyi yetişmiş personelleri de olan Türk donanması sahip olduğu muharip güç bakımından dünyanın sayılı donanmaları arasında yer almaktadır.

[34] Cem Gürdeniz, *Mavi Vatan Yazıları,* 2. Baskı, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2017, s.193-195.

2.2.Mavi Vatan'ın Tanımı ve Mavi Vatan Doktrini'nin Gelişim Süreci

Mavi Vatan; Türkiye'nin Karadeniz, Akdeniz ve Adalar Denizi'ndeki deniz yetki alanlarını kapsayan vatanın adıdır.[35]Bu kavram ilk kez 14 Haziran 2006 tarihinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda düzenlenen Karadeniz ve Deniz Güvenliği konulu sempozyumda emekli Tümamiral Cem Gürdeniz tarafından kullanılmıştır.[36]Cem Gürdeniz'in yaptığı tanımdan da anlaşılacağı üzere Mavi Vatan, Türkiye'nin etrafını çeviren denizlerde bulunan canlı ve cansız her türlü kaynak üzerinde sahip olduğu hak ile Türkiye'nin deniz yetki alanlarını belirtmek için kullanılan bir kavramdır. Türkiye'nin Mavi Vatan'ı 178379.2 mil^2 (462.000 km^2)dir.[37]Yani Türkiye'nin deniz ülkesi kara ülkesinin neredeyse yarısı kadardır.

Mavi Vatan kavramının dayandığı tarihsel arka plana baktığımızda bu kavramın 1947 yılında ABD Başkanı Harry S. Truman tarafından ortaya atılan bir anlayışa dayandığı görülmektedir. Denizlerde ciddi petrol rezervlerinin bulunduğunun anlaşılması ve bu petrolün işlenme maliyetinin gelişen teknolojiye paralel olarak ucuzlamasıyla birlikte ABD denizlerdeki doğal kaynaklara yönelmeye başlamıştır. ABD denizlerde bulunan petrolü çıkartıp işleyebilmek için denizlerin de ülkelerin bir parçası olduğunu kabul eden bir anlayış geliştirmiştir. ABD tarafından geliştirilen bu anlayış 1958'de imzalanan Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde kendisini göstermiştir. Kıta sahanlığı kavramının 1958'de imzalanan Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmesi ile resmiyet kazanması ABD tarafından geliştirilen bu yeni anlayışın ürünüdür.

[35] Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s.35.
[36] Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s.35.
[37] Doç. Dr. Cihat Yaycı Türkiye'nin Mavi Vatan'ının 462.000 km^2 olduğunu hesaplamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde denizlerde parlak zaferler kazanılmasına ve ünlü denizciler yetiştirilmesine rağmen karacı yönü ağır basan bir devlet olduğu için denizler yeterince sahiplenilmemiştir. Cumhuriyet döneminde de Türk donanması yeniden teşkilatlanmasına rağmen bu dönemde de denizlere yeterince yönelinmediği görülmektedir. Yunanistan'ın 1936 yılında Lozan Antlaşması ile kurulan mutabakatı tek taraflı olarak ihlal edip karasularını 3 deniz milinden 6 deniz miline çıkarmasına itiraz edilmemesi, Cumhuriyet döneminde de denizleri sahiplenme ve denizlerden yararlanma vizyonunun oluşmadığını göstermektedir.[38]

Türkiye Mavi Vatan'ına 1973 yılında Yunanistan ile yaşadığı kıta sahanlığı krizi sonrasında önem vermeye başlamıştır. Bu tarihten sonra yaşanan Kardak Krizi gibi birtakım başka gelişmeler de Mavi Vatan Doktrini'nin şekillenmesine etki etmiştir. Günümüzde Türkiye gerek yaptığı antlaşmalarla gerek yaptığı deniz tatbikatları ile Mavi Vatan Doktrini'ni uygulamaya koyduğunu göstermektedir.

2.3.Mavi Vatan Kavramının Kapsamı ve Önemi

Mavi Vatan Doktrini'nin kapsamına sadece 462.000 km^2'lik su kütlesinde yaşayan canlılar girmemektedir. Türkiye'nin kara ülkesinin neredeyse yarısını oluşturan bu devasa alanda bulunan canlı ve cansız varlıklar, denizlerin dibinde bulunan doğalgaz ve petrol gibi değerli madenler ile bu su kütlesinin üstünü kaplayan hava kütlesi olduğu gibi Türkiye'nin Mavi Vatan'ının kapsamına girmektedir. Kapsamı son derece geniş olan bu kavramın sınırlarının daha iyi anlaşılabilmesi bu doktrinin uygulanması sürecini kolaylaştıracaktır.

[38] Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s.35.

Tarihe baktığımızda denizler sayesinde büyük uygarlıkların ortaya çıktığını görebiliriz. Sahip olduğu gücü deniz aracılığıyla anavatanından çok uzaklara nakletmeyi başaran ülkeler dünya gücü olmayı başarmıştır. 15. yüzyıldan günümüze doğru bakıldığında Portekiz, İspanya, Hollanda, Fransa ve İngiltere'nin;19.yüzyıldan sonra da ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, Japonya ve SSCB'nin sahip oldukları gücü deniz sayesinde nakledebildikleri için büyük denizci uygarlıklar olduğu görülmektedir. Üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada ülkesi konumunda bulunan Türkiye için de denizler son derece önem arz etmektedir.

Türkiye'nin olası bir savaş, doğal afet veya kriz durumunda sahip olduğu gücü bu bölgeye sevk edebilmesi veya bölgedeki insanları tahliye edebilmesi için güçlü bir donanmaya sahip olması gerekmektedir. Denizlerden sadece askeri amaçlarla yararlanılmamaktadır. Türkiye dış ticaretinin yaklaşık %85'ini denizler yoluyla yapmaktadır. Herhangi bir savaş veya bunalım durumunda Türkiye Mavi Vatanı'nı koruyamazsa ve bu deniz ticaret yolları etkin bir şekilde çalışamazsa mevcut kriz derinleşecektir. Denizlerin ülkelere faydası sadece ticaretten ibaret de değildir. Denizlerine sahip çıkan ülkeler yurttaşlarına istihdam da sağlamaktadırlar. Denizler sayesinde limanlardan, tersanelere balıkçılıktan deniz dibi madenciliğine; turizmden kültürel, bilimsel ve sportif faaliyetlere; ulaşımdan yenilenebilir enerjiye kadar çeşitli istihdam imkânları sunmaktadır.

2.4.Türkiye'nin Etrafını Çeviren Denizlerde Mavi Vatan

Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada ülkesidir. Mavi Vatan Doktrini bu üç denizi de kapsamaktadır. İzleyen başlıklar altında Mavi Vatan Doktrini'nin Türkiye'nin kıyıdaş olduğu denizlerde nasıl uygulandığı incelenmiştir.

2.4.1.Karadeniz'de Mavi Vatan

Türkiye, karasuları uygulamasını Lozan Antlaşması'ndan sonra uygulamaya koymuştur. Lozan Antlaşması'nda Türkiye'nin karasuları 3 mil olarak tespit edilmiştir. Ancak 15 Mayıs 1963 tarihinde çıkartılan 476 Sayılı Karasuları Kanunu'nda Türkiye'nin karasuları 3 milden 6 mile çıkartılmıştır. Ayrıca 6 mil de balıkçılık bölgesi tespit edilmiştir. Bu kanun Türkiye'ye mütekabiliyet esasına dayalı olarak komşu ülkelerle karasularını belirleme hakkı da vermiştir. 20 Mayıs 1982'de çıkartılan 2674 sayılı yeni Karasuları Kanunu 15 Mayıs 1964 tarihli Kara Suları Kanunu'nun kendisine aykırı maddelerini ilga ederek Türkiye'nin kara sularını 6 mil olarak belirlemiştir. Yürürlüğe giren 2674 sayılı yeni Karasuları Kanunu Türkiye'ye bölgenin özelliklerini göz önünde bulunduran hakkaniyetli bir karasuları belirleme hakkını da vermiştir. Ancak bu kanun yürürlüğe girmeden önce Türkiye 29 Mayıs 1982'de Bakanlar Kurulu kararıyla Karadeniz'de karasularını 12 mil olarak belirlemiştir.

Türkiye ile SSCB 23 Haziran 1978'de imzaladıkları Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Arasındaki Karadeniz'de Kıt'a Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşma ile Karadeniz'deki kıta sahanlıklarını hakkaniyet esaslarına göre belirlemişlerdir. Türkiye, SSCB (1984) ile Romanya'nın (1986) Karadeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge ilan etmesi üzerine harekete geçerek 5 Aralık 1986'da Bakanlar Kurulu Kararnamesi'yle Karadeniz'de MEB'ini ilan etmiştir. SSCB'nin dağılmasından sonra Ukrayna ve Gürcistan ile de müzakereler yapılmış ve bu müzakerelerin sonunda SSCB ile yapılan anlaşmaların aynen kabul edilmesi konusunda mutabakata varılmıştır. 4 Aralık 1997'de Bulgaristan ile de bir anlaşma yapan Türkiye Karadeniz'deki MEB'ine nihai şeklini vermiştir. Günümüzde de geçerli olan bu paylaşıma göre Karadeniz; Türkiye, Rusya, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna ve Gürcistan tarafından paylaşılmaktadır. 2014 yılında Rusya'nın Kırım'da tek taraflı bir referandum yaparak Kırım'ı ilhak etmesi Karadeniz'in Rusya ile Ukrayna'ya düşen kısmını fiilen değiştirmişse de BM'nin kabul ettiği meşru paylaşım aşağıdaki haritadaki gibidir.

Harita-6: Karadeniz'de Münhasır Ekonomik Bölgeleri Gösteren Harita[39]

[39] Stratejik Ortak Dergisi,https://www.stratejikortak.com/2020/01/karadenizdeki-meb-sinirlarinin-haritasi.html (08.04.2021)

2.4.2.Adalar Denizi'nde Mavi Vatan

Türkiye Adalar Denizi'nde Münhasır Ekonomik Bölge ilan etmek için Yunanistan ile bu denizde yaşadığı birçok problemi çözüme kavuşturmayı beklemektedir. Adalar Denizi'nde Münhasır Ekonomik Bölge ilan edilebilmesi ve Mavi Vatan Doktrini'nin bir ayağının tamamlanabilmesi için Türkiye ile Yunanistan arasında Adalar Denizi'nde yaşanan problemleri ve iki ülke ilişkilerinin geçmişini irdelemek gerekir. Bu problemler irdelenebilirse eğer uygulamaya konulan bu doktrinin Adalar Denizi ayağı daha gerçekçi temellere oturtulabilir.

1830 yılında İstanbul Antlaşması'yla Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılarak bağımsızlığını kazanan Yunanistan 9 Eylül 1922'de TBMM'ye bağlı Batı Cephesi birliklerinin İzmir'i kurtarmasına kadar geçen sürede bulduğu her fırsatta Osmanlı İmparatorluğu'nun aleyhine olacak şekilde genişlemeci tutumunu devam ettirerek topraklarını genişletti. Kurtuluş Savaşı'nda Türk birliklerine yenilen Yunanistan 14 Ekim 1922 tarihinde Mudanya Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak Anadolu'dan çekilmiştir. Bu ateşkes antlaşması Türk-Yunan çatışmasını sonlandırdığı gibi Lozan Antlaşması'nın imzalanmasına da zemin hazırlamıştır. Lozan Konferansı'na katılan Türkiye ve Yunanistan aralarındaki birçok ihtilafı görüşme imkânı buldu. Türkiye'yi temsilen Lozan görüşmelerine katılan heyete Bakanlar Kurulu tarafından verilen on dört maddelik talimatın bir kısmı Türk-Yunan ilişkilerini ilgilendirmektedir.

Lozan Konferansı'na katılan heyete verilen ve Türk-Yunan ilişkilerini ilgilendiren talimatlar şunlardır;

- Adalar konusunda duruma göre davranılması, Anadolu'ya yakın olan adaların Türkiye'ye verilmesi, olmazsa konunun Ankara'ya sorulması
- Batı Trakya'da plebisit (halk oylaması) yapılması
- Azınlıkların mübadelesinin esas olduğu
- Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan borçların Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan devletler arasında paylaştırılması, Yunanistan'dan alınacak tamirat bedelinin Türkiye'ye kalan borçtan düşüleceği olmazsa bu borcun 20 yıl erteleneceği
- İslam cemaat ve vakıflarının malları eski anlaşmalara göre sağlanacağı[40]

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'yla sorunlarını tam anlamıyla çözüme kavuşturmamış olsalar da iki ülke ilişkilerinde yeni bir dönem başlamış oldu. 1923-1928 yılları Lozan Antlaşması'ndan kalan sorunların çözümüyle geçti. Etabliler (yerleşikler) sorunu ve patrikhane sorunu gibi sorunlar yüzünden 1923-1928 yılları iki ülke ilişkilerinde gerilimli geçti. 1928-1939 yılları iki ülke ilişkilerinde dostluk dönemi olarak kabul edilir.1934'te Elefterios Venizelos'un Mustafa Kemal Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermesi iki ülke ilişkilerinin bu dönemde düzelmiş olduğunu göstermektedir. 9 Şubat 1934'te Balkan Antantı'nın kurulması yine 1930 yakınlaşmasının bir sonucudur. 11 Nisan 1936 tarihinde Lozan Boğazlar Sözleşmesi'ne taraf devletlere nota göndererek boğazlarla ilgili yeni bir düzenleme yapılmasını isteyen Türkiye iyi ilişkiler geliştirdiği Yunanistan'ın da desteğini kazandı.[41]Türkiye ile Yunanistan ilişkilerinde yaşanan bu olumlu gelişmeleri Yunanistan'ın tek taraflı bir kararla sınırlarını genişletmesi bozmuştur.

[40]Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler,* Yorumlar, Cilt 1 1919-1980, 11. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul,2005, s.326.
[41]Baskın Oran, *a.g.e.* ,s.353.

Yunanistan'ın 6 Eylül 1931'de hava sahasını 3 milden 10 mile çıkartmasına Türkiye iyi ilişkilerin bozulmaması için sesini çıkartmayınca bundan cesaret alan Yunanistan 17 Eylül 1936'da da karasularını Lozan Antlaşması'nda belirlenen 3 milin üzerine çıkartarak 6 mil olarak belirlemiştir.

10 Şubat 1947'de imzalanan Paris Barış Antlaşması iki ülke ilişkilerinde yeni sorunlar ortaya çıkmasına neden oldu. Daha önce İtalya tarafından el konulmuş olan On iki Ada (Menteşe Adaları) 7 Mart 1947'de silahsızlandırılması şartıyla Yunanistan'ın egemenliğine bırakıldı. İsmet İnönü'nün SSCB'nin Türkiye'den toprak talepleri karşısında ABD ve Batı'nın desteğini alabilmek için bu duruma sesini çıkartmaması üzerine Yunan egemenliği Türkiye'nin 1.30494 deniz mili (2,1 km) uzağına kadar geldi.

1950'lerde Türk-Yunan ilişkilerinde yeni bir yakınlaşma dönemi başladı. Bu yakınlaşma sayesinde resmi adı Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan Krallığı ve Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve İş Birliği Antlaşması olan Balkan Paktı imzalandı. Ancak 1955'te Türkiye'nin resmen Kıbrıs sorununa taraf olması ve 6-7 Eylül olayları gibi sorunların yaşanması iki ülkenin arasının yeniden açılmasına neden oldu. 1975-1980 yıllarına bakıldığında da Adalar(Ege) Denizi'nde yaşanan sorunların iki ülke ilişkilerini bozduğu görülmektedir.

1930 ve 1950 dönemleri hariç tutulursa Türk-Yunan ilişkilerinin hep sorunlu olduğu görülür. Günümüzde de bu sorunlar devam etmektedir. Adalar Denizi Türkiye için hem ekonomik hem de askeri anlamda son derece önemli bir denizdir. Bu deniz Yunanistan'ın idaresine girdiği takdirde Karadeniz Bölgesi ile Marmara Bölgesi'nin Akdeniz Bölgesi'yle olan deniz bağlantısı kopacaktır. Türkiye'nin ithalat ve ihracatının neredeyse tamamına yakınını denizler yoluyla yaptığı, bu ithalat ve ihracatın %75'inin de Adalar Denizi'nden geçtiği göz önüne alındığında bu denizin sahip olduğu önem ortaya çıkar.

Türk ekonomisinin ihtiyaçlarını karşılamak için ithal ettiği petrolün %75'i de Adalar Denizi'nden taşınmaktadır. Ortalama 200 civarında geminin bu denizi kullanarak Türkiye'ye giriş çıkış yaptığı bilinmektedir. Eğer bu deniz Yunanistan'ın kontrolüne girerse Türk ekonomisinin devam edebilmek için ihtiyaç duyduğu petrol ve hammadde akışı Yunanistan'ın inisiyatifine bırakılmış olur. Adalar Denizi, Yunanistan tarafından kontrol edilirse Türkiye bu denizin tabanında olduğu değerlendirilen zengin hidrokarbon yataklarını ve balık avlama alanlarını da kaybedeceği gibi jeopolitik ve jeostratejik bakımdan da kayıplar yaşayacaktır.

Türkiye'de Adalar Denizi meselesine ilk kez gerçek manada eğilen kişi dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'dır. Şükrü Kaya; İtalya kontrolündeki On iki Ada dışındaki birçok ada, adacık ve kayalığın antlaşmalarla devredilmemiş olduğunu görünce müfettişler görevlendirerek bu ada, adacık ve kayalıkların durumunu inceletmiştir. Kendisine sunulan raporlar doğrultusunda bu ada, adacık ve kayalıkların Lozan Antlaşması'yla Yunanistan'a bırakılmadığını, İtalya'nın da sadece Oniki Ada'ya sahip olduğunu, dolayısıyla bu adaların Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye'ye intikal ettirildiği kanaatine varan Şükrü Kaya derhal bu ada, adacık ve kayalıklarda 800'den fazla devlet uygulaması(Devletlerin fiilen varlık göstermesi) gerçekleştirmiştir.[42] Ancak ilerleyen zamanlarda siyasiler Şükrü Kaya kadar bilinçli hareket etmediklerinden bu ada, adacık ve kayalıkların bazıları Yunanistan tarafından ele geçirilerek buralarda Yunanistan tarafından devlet uygulaması yapılmıştır.[43]

[42]Nizamettin Nazif, Tepedelenlioğlu, Ordu ve Politika, Bedir Yayınları, İstanbul 1967, s.371-377
[43] Erhan Afyoncu,"Şükrü Kaya'nın mirasına sahip çıksaydık Kardak Krizi olmazdı.", https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhan-afyoncu/2017/02/05/sukru-kayanin-mirasina-sahip-ciksaydik-kardak-krizi-olmazdi(08.04.2021)

Adalar Denizi'nde yaşanan sorunların temelinde Yunanistan'ın revizyonist tavrı yatmaktadır. Lozan Antlaşması'yla iki ülke arasında kurulan dengeyi yıkarak Adalar Denizi'ni bir Yunan denizine çevirmeye çalışan Yunanistan uluslararası hukuku da çıkarları doğrultusunda çarpıtmaktadır. Türkiye, Adalar Denizi'nde MEB ilan ederek Mavi Vatan'ının Adalar Denizi ayağını tamamlayabilmek için şu sorunları çözmeyi beklemektedir;

- Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK) Sorunu
- Karasuları Sorunu
- Gayri Askeri Statüdeki Adaların (GASA) Silahlandırılması ve Bu Adaların Gayri Askeri Statülerinin İhlali Sorunu
- Kıta Sahanlığı Sorunu
- Uçuş Bildirim Bölgesi (FIR) Sorunu
- Hava Sahası Sorunu
- Arama Kurtarma Sorumluluk Bölgesi Sorunu

2.4.2.1.Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar (EGAYDAAK) Sorunu

Adalar Denizi meselesinin temelinde EGAYDAAK sorunu yatmaktadır. Bu ada, adacık ve kayalıkları uluslararası hukuka aykırı olarak ele geçiren Yunanistan, Adalar Denizi'ndeki açık deniz alanlarını azaltarak Türkiye aleyhine jeopolitik dengesizlik oluşturmuştur. İki ülkenin EGAYDAAK sorununu çözmesi diğer sorunların çözümünü de büyük oranda sağlayacaktır. EGAYDAAK sorunu konusunda Türk tarafı da Yunan tarafı da farklı tezler ileri sürmektedir.

Türkiye; Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli sebeplerle devrettikleri dışında kalan bütün ada, adacık ve kayalıkların Osmanlı İmparatorluğu'nun halefi olan Türkiye'ye geçtiği tezini savunurken Yunanistan; Lozan Antlaşması'yla alenen Türkiye'ye verilmeyen ada, adacık ve kayalıkların İtalya ve Yunanistan'a bırakıldığını, sonradan İtalya'nın kendi payına düşen ada, adacık ve kayalıkları 1947 Paris Barış Antlaşması'yla kendisine devrettiğini savunur. İki tarafın tezleri incelendiğinde Türk tarafının savunduğu tezin uluslararası hukuka daha uygun olduğu görülür. Alenen bir anlaşma ile devredilmemiş ada, adacık ve kayalığın yıkılan devletin halefi konumundaki devlete geçmesi son derece normal ve hukuka uygundur. Uşi (Ouchy) Antlaşması'na aykırı davranarak On iki Ada'yı ele geçiren İtalya, Lozan Antlaşması ile bu adalar üzerinde resmen hâkimiyet elde etmiştir. İtalya'nın 1947'de On iki Ada dışında ada, adacık ve kayalıkları Yunanistan'a devretmesi uluslararası hukuk açısından mümkün olmadığından Yunanistan'ın tezinin hukuki zemine sahip olmadığı görülür. Ayrıca 1936 yılında Şükrü Kaya'nın devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklarda devlet uygulaması yapmasına İtalya bir adacık dışında ses çıkartmamıştır[44] Bu durum İtalya'nın ada, adacık ve kayalıklar üzerinde egemenlik iddiasında bulunmadığını gösterir. İtalya'nın egemenlik iddiasında bulunmadığı ada, adacık ve kayalıkları Yunanistan'a devretmesi de mümkün değildir.

Adalar Denizi'nin tarihi geçmişi incelendiğinde bu adaların Türklere Yunan egemenliğinden geçmediği de görülür.[45] 1090 yılında Çaka Bey komutasındaki Türk donanmasının I.Koyun Adaları Zaferi'ni kazanmasıyla başlayan Adalar Denizi'nin kontrol süreci 1718'de Adalar Denizi'nde sahipsiz ada kalmamasıyla tamamlanmıştır. Türkler Adalar Denizi'ndeki ada, adacık ve kayalıkları St. Jean Şövalyeleri, Venedik ve Cenevizlilerle savaşarak ele geçirdiğinden Yunanistan'ın burada hak veya haleflik iddiasında bulunması doğru değildir. 24 Nisan 1830 tarihinde Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasına kadar Osmanlı İmparatorluğu Adalar Denizi'ndeki hâkimiyetini kesintisiz sürdürmüştür.[46]

---

[44]Erhan Afyoncu, *a.g.m.,*
[45]İsmail Hakkı Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* İstanbul 1972, s.47-51.
[46]İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,* Ankara 1988, s.398-399.

Türkler Adalar Denizi'ne hâkim olmak için 1090 I.Koyun Adaları Zaferi'nden 1830'da Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasına kadar geçen sürede (yaklaşık 740 yıl) hiçbir suretle Yunanlılarla veya Rumlarla mücadele etmemiştir.[47] Yunanistan bağımsızlığını kazandıktan sonra Osmanlı İmparatorluğu Eğriboz Adası'nı, Kiklat ve Kuzey Sporat Adaları'nı Yunanistan'a devretmek durumunda kalmıştır. Bu tarihe kadar Yunanistan'ın Adalar Denizi'nde söz sahibi olmadığı görülür. Lozan Antlaşması'nın 12. maddesiyle ve 1947 Paris Barış Antlaşması'nın 14. maddesiyle Yunanistan'a hukuken devredilmiş adalar dışındaki ada, adacık ve kayalıklarda Yunanistan'ın hak iddiasında bulunması hukuksal dayanaktan yoksundur.

Limni(Lemnos)	Taşoz(Thasos)	Midilli(Lesvos)
Sisam(Samos)	Semadirek(Samotrake)	İpsara(Psara)
Bozbaba(Aya Evstratios)	Ahikerya(İkaria)	Sakız(Hios)

Tablo-2: Lozan Antlaşması'yla Yunanistan'a Devredilen Adalar

Batnoz(Patmos)	Lipso(Lipsi)	İleryoz(Leros)	Kerpe(Karpatos)
Kelemez(Kalimnos)	İstanköy(Kos)	İstanbulya(Astipalya)	İleki(Tilos)
Çoban(Kassos)	Herke(Halki)	Sömbeki(Simi)	İncirli(Nisiros)
Meis(Kastellorizo)	Rodos(Rhodes)		

Tablo-3:1947 Paris Barış Antlaşması'yla Yunanistan'a Devredilen Adalar

[47]Ali Kurumahmut-Sertaç Hami Başeren, *Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar, Stratejik* Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayınları, Araştırma Proje Dizisi1/2003, Ankara,2003, s.9.

EGAYDAAK sorunu Anadolu sahillerine yakın 11 adanın Yunanistan tarafından iskâna açılacağı haberlerinin 1995 yılının kasım ayında Yunan medyasında yer bulmasıyla başlamıştır. 25 Aralık 1995 tarihinde Kardak Kayalıkları'nda karaya oturan Figen Akat isimli Türk ticaret gemisinin nasıl ve kim tarafından kurtarılacağı tartışmasıyla da EGAYDAAK sorunu su üstüne çıkmıştır. EGAYDAAK sorununu basit bir çorak, üzerinde ot bitmez kayalıklar sorunu olarak görmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. EGAYDAAK kapsamına giren ve Yunanistan'a devredilmemiş 152 tane ada, adacık ve kayalık vardır. Adalar Denizi'nde bulunan zengin hidrokarbon yataklarının hangi ülkeye bırakılacağından tutun da bu denizin ne şekilde paylaşılacağına kadar birçok konu EGAYDAAK sorununun çözümüyle sonuca ulaşacaktır.

2.4.2.2.Karasuları Sorunu

Devletlerin kıyılarına bitişik olan ve devletlerin kara ülkeleri ile iç suları gibi egemenlik hakkına sahip olduğu deniz kuşağına karasu denir. Devletlerin kara ülkeleri ve iç suları üzerinde tam egemenliği varken karasuları üzerindeki egemenlik hakları bazı durumlarda kısıtlanabilir. (Zararsız geçiş hakkı gibi[48]) Devletler karasularının üstünü kaplayan hava sahasına ve bu suların altındaki deniz yatağına da egemendirler. Karasuları sınırları ilk olarak teamüllere göre belirlenmiştir. Ülkeler kıyılarından başlayarak denize doğru bir top atımı mesafeyi kendi egemenliği altında kabul etmişlerdir. Bu mesafe de 3 mil olduğu için karasularının 3 mil olduğu görüşü genel kabul görmüştür. Ancak denizlerin çok geniş alanlara ve imkânlara sahip olması ve denizlerin öneminin her geçen gün artması karasularının sınırının ne kadar olması gerektiğini tartışmaya açmıştır.

[48] **Zararsız Geçiş Hakkı:** Diğer ülkelere ait gemilerin belirli şartlara uyarak bir ülkenin karasularından geçme hakkıdır.

1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nde karasularının genişliğinin ne kadar olacağına dair bir hüküm yoktur. 2. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı'nda da karasularının genişliği ile ilgili bir tespit yapmak mümkün olmamıştır. Karasularının genişliği ile ilgili hüküm 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 3. maddesiyle tespit edilmiştir. "*Her devlet karasularının sınırlarını tespit etme hakkına sahiptir, bu genişlik işbu sözleşmeye göre tespit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemez."*[49] hükmünü içeren madde karasularının genişliğinin üst limitini belirler. Günümüzde ABD, Hollanda, İngiltere, Almanya ve Fransa gibi devletler 3 deniz milini karasuyu genişliği olarak kabul edip uygularken İsrail, Yunanistan ve Romanya gibi devletler 6 deniz milini karasularının genişliği olarak kabul ederler.

Türkiye ile Yunanistan'ın Adalar(Ege) Denizi'nde yaşadığı sorunlardan biri olan karasuları sorununun temelinde Yunanistan'ın Lozan Antlaşması ile kurulan dengeye uymaması yatmaktadır. Lozan Antlaşması'nın 6. maddesinde yer alan "*İşbu muahedede hilafına hüküm olmadıkça hududu bahriye, sahilden üç mil dun mesafede kâin ada ve adacıkları ihtiva eder."*[50] Hükmü ile iki ülkenin karasularının üçer deniz mili olduğu kabul edilmiştir. Ancak Yunanistan adaları gerekçe göstererek ve tamamen Adalar(Ege) Denizi'ni Yunan denizi haline getirmek için 1936'da karasularını Lozan Antlaşması'na aykırı biçimde tek taraflı bir kararla 6 deniz miline çıkartmıştır. Dönemin politik şartları gereği bu oldubittiye ses çıkartmayan Türkiye 1964'te mütekabiliyet esasına dayanarak Adalar(Ege) Denizi'ndeki karasularını 6 deniz miline çıkartmıştır.[51]

[49]*1982 BMDHS*, UNIC Turkey, Ankara 2001, s.2.
[50]Bkz. Lozan Antlaşması(https://ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3-Lozan13-357.pdf)
[51] Fahir Armaoğlu, *20.yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Alkım Yayınevi 2012, İstanbul, s.1001-1003.

Karasuları sorununda Yunanistan; 1982 BMDHS'nin 3. maddesinin ülkelere karasularını 12 deniz miline çıkartma hakkı verdiğini, bu nedenle karasularını 12 deniz miline çıkartacağını, bunu yapmaya hukuken hakkı olduğu tezini savunur. Türkiye ise 1982 BMDHS'ye taraf olmadığı için bu sözleşmeyle bağlı olmadığını, Adalar Denizi'nin özel yapısı nedeniyle yarı kapalı bir deniz olduğundan bu mesafenin burada uygulanamayacağını, iki ülkenin karasularını saptarken hakkaniyet ilkesine göre hareket etmesi gerektiği tezini savunur.

Harita-7: 6 mil ve 12 mil karasuları uygulamasında Adalar Denizi'nin durumu.[52]

Yukarıdaki harita incelendiğinde iki ülkenin karasularını 12 deniz miline çıkarmaları durumunda Adalar Denizi'nin alenen bir Yunan denizi haline geleceği, Adalar Denizi'nin açık deniz alanının yok denecek kadar azalacağı görülmektedir. Türkiye'nin ticaretini ve güvenliğini tehdit eden bu stratejik kırılmayı kabul etmesi mümkün değildir.

[52]Mustafa Özcan Ültanır,"Çırpınıyor Karadeniz Bakıp Türk'ün Bayrağına" http://www.ultanirplatformu.com/cirpiniyor-akdeniz-bakip-turkun-bayragina.html (25.04.2021)

Adalar Denizi'nin kıta sahanlığının ve MEB'inin neredeyse tamamı Yunanistan'ın denetimine gireceğinden Türkiye'nin ülkesel bütünlüğü zarar görecektir. Doğal kaynak rezervleri bakımından son derece zengin olduğu değerlendirilen bu denizin Yunanistan tarafından kontrol edilmesi Yunanistan'ın zenginleşmesine; Türkiye'nin doğal kaynak, ticaret, balıkçılık, deniz turizmi gibi ekonomik faaliyetlerde kayıplar yaşayarak fakirleşmesine sebep olacaktır. Adalar Denizi'nin Yunanistan tarafından kontrolü Türkiye'yi askeri anlamda da olumsuz etkileyecektir. Örnek vermek gerekirse uluslararası suların oranı çok azalacağı için Türk denizaltıları Yunan donanmasına görünmeden görev icra edemez duruma gelecek ve en büyük özellikleri olan görünmezliklerini kaybedecektir. Türkiye'nin savunmasındaki coğrafi derinlik azalacağından ülke savunması yapmak güçleşecektir. Türk donanması personelinin açık deniz eğitimini yaparken çeşitli silahlarını veya savaş senaryolarını denemek için tatbikatlar yaparken zorluklar yaşayacaktır. Ayrıca Karadeniz Bölgesi ve Marmara Bölgesi'nden Akdeniz Bölgesi'ne gelen ya da Akdeniz Bölgesi'nden Marmara ve Karadeniz Bölgeleri'ne giden deniz ticaretinin bir savaş veya kriz durumunda Yunanistan tarafından kısıtlanmasının Türk ekonomisini felce uğratacağı açıktır.

Yunanistan'ın 1982 BMDHS'ye dayanarak karasularını 12 mile çıkarma hakkı olduğunu savunması da yorum hatasından kaynaklanmaktadır. Sözleşmenin karasularının genişliğini tayin eden 3. maddesinde karasularının en çok 12 deniz mili olabileceği ifade edilmektedir. Mutlaka 12 mil olması gerektiğini söylemeyen bu madde özel durumların varlığını da kabul etmektedir. Ayrıca 1982 BMDHS'nin 123. maddesi "*Kapalı veya yarı kapalı bir denize sahildar olan devletler, işbu sözleşme gereğince kendilerine ait olan hakların kullanılmasında ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde aralarında iş birliğinde bulunmalıdır…*"[53]diyerek genel kuralların ve hakların yarı kapalı deniz özelliği gösteren denizlerde geçerli olmadığını, bu hakların işbirliği ile tesis edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

[53] *1982 BMDHS,* UNIC Turkey, Ankara 2001, s.39.

BMDHS'nin iyi niyet ve hakkın kötüye kullanılması başlığını taşıyan 300. maddesi *"Taraf devletler; işbu sözleşme hükümleri uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirmeli ve işbu sözleşmede tanınan hakları, yetkileri ve serbestlikleri hakkın kullanılmasını oluşturmayacak biçimde kullanılmalıdır."*[54] diyerek bu hak ve yetkilerin iyi niyetle kullanılmasını istemektedir. 1982 BMDHS'nin denizlerin barışçı amaçlarla kullanımı başlıklı 301. maddesi de tarafları denizleri çatışma alanı olarak kullanmaktan men ederek tarafların barışçıl amaçlara sahip olmalarını istemektedir. Ayrıca iki kıyıdaşı bulunan denizlerde taraflardan biri mevcut düzeni bozacak şekilde tek taraflı olarak karasularını genişletemez. 1951 İngiltere-Norveç ve 1974 İngiltere-İzlanda Balıkçılık Davaları buna örnektir.[55] Aşağıdaki Sevilla Haritası incelendiğinde Yunanistan'ın Adalar Denizi'nin neredeyse tamamını kendi hâkimiyet bölgesi olarak kabul ettiği açıkça görülür. Yunanistan'ın bu tutumu hem uluslararası sözleşmelere hem de iyi niyet kurallarına aykırıdır. Türkiye'nin böyle bir paylaşımı kabul etmesi demek Anadolu yarımadasının güvenliğinin ve ekonomisinin Yunanistan'ın insafına terk edilmesi anlamına gelmektedir.

[54] *1982 BMDHS,* UNIC Turkey, Ankara 2001, s.42.
[55] Cihat Yaycı, *Yunanistan'ın Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, s.110.

Harita-8: Yunanistan'ın Tasarladığı Paylaşımı Gösteren Sevilla Haritası[56]

2.4.2.3. Gayri Askeri Statüdeki Adaların (GASA) Silahlandırılması ve Bu Adaların Gayri Askeri Statülerinin İhlali Sorunu

Lozan Antlaşması ve 1947 Paris Barış Antlaşması ile bazı adalar Yunanistan'a devredilirken Türkiye'nin güvenlik beklentileri göz önünde bulundurularak bu adalara gayri askeri statü verilmiştir. Lozan ve Paris Barış Antlaşmalarına göre bu adalarda sadece asayişi temin etmek için yeterli sayıda jandarma veya polis personeli bulunması, bu personellerin de sadece hafif silah bulundurabilmesi kararlaştırılmıştır. Yunanistan bu adalarda askeri tesisler inşa etme ve ağır silahlar bulundurma hakkına sahip değildir. Yunanistan'ın uluslararası yükümlülüklerini ihlal ederek gayri askeri statüdeki bazı adaların bu statülerini ihlal ettiği açık kaynaklardaki haberlerden anlaşılmaktadır.

[56]Yeniçağ Gazetesi, "Sevilla Haritası Nedir?", https://www.yenicaggazetesi.com.tr/sevilla-haritasi-nedir-sevil-haritasi-nedir-seville-haritasi-nedir-303218h.htm (25.04.2021)

Yunanistan ile Türkiye Gayri Askeri Statüdeki Adalar konusunda da farklı tezler ileri sürmektedirler. Yunanistan, Lozan ve 1947 Paris Barış Antlaşmaları imzalanırken var olan şartların değiştiğini yeni durumların ve şartların ortaya çıktığını bu nedenle de Gayri Askeri Statüdeki Adaların bu durumunun da değiştiğini savunur. Yunanistan ayrıca 1936 yılında imzalanan Montreux Antlaşması (Montrö Antlaşması) ile de Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin geçerliliğini yitirdiğini, boğazların Montreux ile yeniden silahlandırıldığını, bu nedenle boğazlar sisteminin bir parçası olan adaların da yeniden silahlandırılmasının mümkün olduğunu savunur. Yunanistan'ın tezlerini kabul etmeyen Türkiye ise Montreux Antlaşması'nın Boğazönü Adaları'nın gayri askeri statülerini bozmayacağını, Lozan Antlaşması'nın 12. maddesinin 1914'te Altı Büyük Devlet Kararı'yla Yunanistan'a bırakılan adaların gayri askeri statülerinin teyit edildiğini savunur.

Türkçe ismi- Antlaşmadaki ismi			
Taşoz(Tasos)	Kerpe(Scarpanto)	Herke(Calki)	İpsara(Psara)
Bozbaba(Aya Evstratios)	Çoban(Cassos)	Batnoz(Patmos)	Sakız(Chioz)
Limni(Lemnos)	İleki(Piscopis-Tilos)	İleryöz(Leros)	Lipso(Lipsos)
Semadirek(Semothrace)	İncirli(Misirios-Nisyros)	İstanköy(Cos)	Sömbeki(Simi)
Meis(Castellorizo)	Kelemez(Calimnos)	Sisam(Samos)	Rodos(Rhodes)
Midilli(Mityelene)	Ahikerya(Nicaria)	İstanbulya (Stampalia)	

Tablo-4: Gayri Askeri Statüdeki Adalar[57]

Türkçe ismi-Antlaşmadaki ismi			
İpsara(Psara)	Sisam(Samos)	Rodos(Rhodes)	Sakız(Chios)
Semadirek(Semothrace)	Kerpe(Scarpanto)	Ahikerya(Nicaria)	İstanköy(Cos)
Limni(Lemnos)	Kelemez (Calimnos)	Meis(Castellorizo)	İleki(Piscopi)
Midilli(Mityelene)	Batnoz(Patmos)	Sömbeki(Simi)	İleryöz(Leros)

Tablo-5: Gayri Askeri Statüsü Yunanistan Tarafından İhlal Edilen Adalar[58]

[57]Cihat Yaycı, *Yunanistan'ın Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, s.123.
[58]Cihat Yaycı, *Yunanistan'ın Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, s.131.

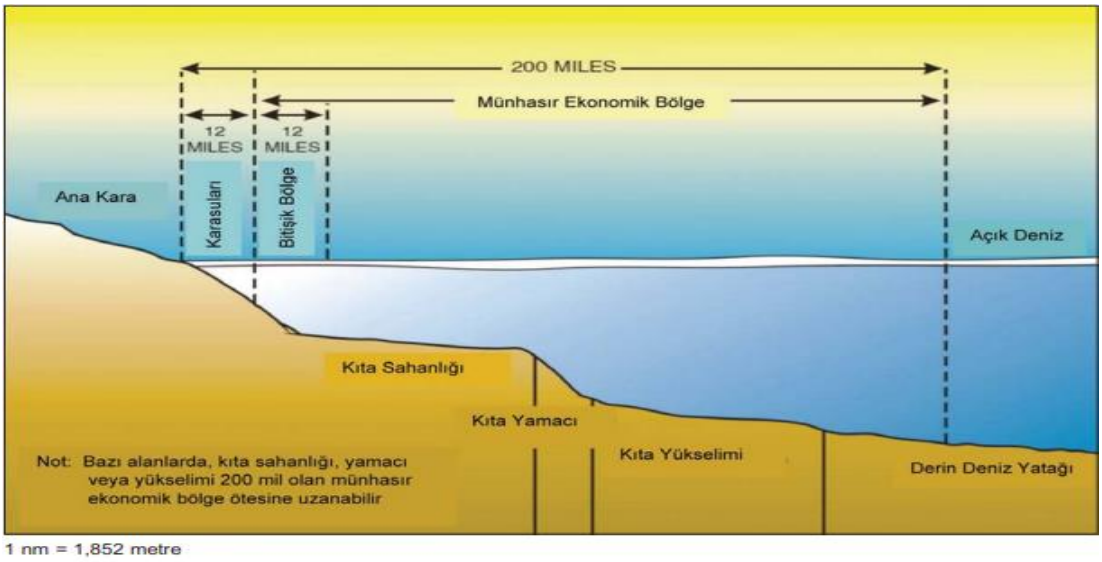

Şekil-1: Yunanistan Tarafından Gayri Askeri Statüleri İhlal Edilen Bazı Adalar[59]

[59] Doğu Akdeniz Politik, "Gayriaskeri Statüdeki Adaların Askerileştirilmesi ve Silahlandırılması,"https://doguakdenizpolitik.com/gayri-askeri-statudeki-adalarin-askerilestirilmesi-ve-silahlandirilmasi/ (25.04.2021)

2.4.2.4.Kıt'a Sahanlığı Sorunu

Denize kıyısı olan bir ülkenin denizin altında süren uzantısı kıt'a sahanlığı olarak adlandırılır.

Şekil-2: 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne Göre Deniz Alanları[60]

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 76. maddesi *"Sahildar bir devletin kıt'a sahanlığı karasularının ötesinde kıt'a kenarının dış eşiğine kadar veya bu eşik daha az mesafede ise karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye kadar olan kısımda bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içerir."*[61] hükmünden anlaşılacağı üzere sahildar bir devletin kıta sahanlığı 200 deniz mili olarak kabul edilir ancak kıta eşiğinin doğal uzantısının dış kenarı 200 milden kısaysa kıt'a sahanlığı 200 mile uzatılır.

[60] Nuray Karapınar, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar", Doğal Kay. ve Eko. Bült. (2015), s.15. https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/hizmetler/kutuphane/ekonomi-bultenleri/2015_20/3.pdf ,(25.04.2021)

[61] *1982 BMDHS*, UNIC Turkey, Ankara 2001, s.26.

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 76. maddesinin 5.ve 6. paragrafları incelendiğinde kıta uzantısının 200 milden daha geniş olduğu durumlarda kıta sahanlığının 350 mil veya 2500 metre derinlikten öteye 100 mili aşmayacağı hükmü olduğu görülür.

Sahildar devletlerin kıta sahanlıkları üzerinde sahip olduğu bazı haklar vardır. Bu haklar 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 77. maddesiyle tespit edilmiştir. Bu maddeye göre sahildar devletlerin kıta sahanlıkları üzerinde sahip oldukları haklar şunlardır;[62]

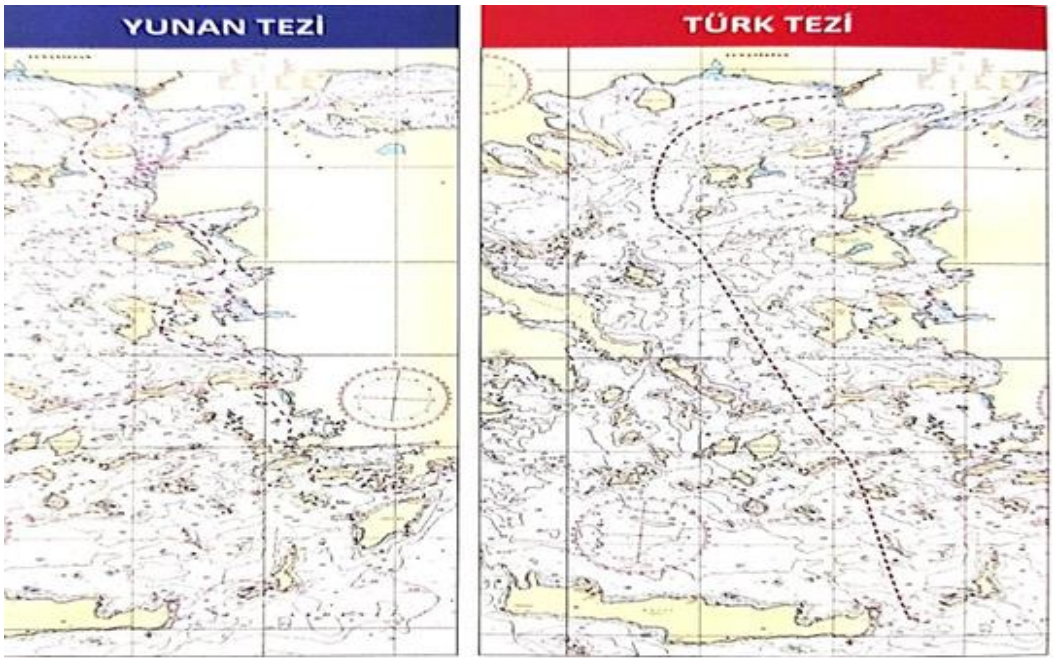
- Sahildar devlet kıta sahanlığında araştırmalarda bulunup buradaki doğal kaynakları işletme hakkına sahiptir. (77/1maddesi)
- Başka bir devlet sahildar devletin açık rızası olmadan sahildar devletin kıta sahanlığında araştırma faaliyetlerinde bulunup buradaki doğal kaynakları işletemez. (77/2 maddesi)

Türkiye ile Yunanistan'ın Adalar Denizi'nde yaşadığı sorunlardan biri olan kıta sahanlığı sorunu Türkiye'nin TPAO'ya 27 bölgede petrol araması yapmak üzere ruhsat vermesi ve bu ruhsatın haritasıyla beraber 1 Kasım 1973 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmasıyla başlamıştır.[63] Yunanistan 7 Şubat 1974'te Türk Hükümeti'ne verdiği notada TPAO'ya verilen ruhsat sahalarının Yunanistan'ın kıta sahanlığına girdiğini bu nedenle bu ruhsatların geçersiz olduğunu bildirmiştir. 27 Şubat 1974'te Yunan Hükümeti'ne cevap veren Türkiye bu bölgenin Anadolu'nun doğal uzantısı olduğunu, bu yüzden ruhsat verilen bölgelerin Yunanistan'ın kıta sahanlığı olamayacağını bildirmesiyle kıta sahanlığı sorunu başlamış oldu.

[62] *1982 BMDHS*, UNIC Turkey, Ankara 2001, s.27.
[63] Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s.994.

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 83.maddesinin 1.paragrafına göre[64] sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler arasında kıta sahanlığının hakkaniyete uygun ve uluslararası hukuka uygun anlaşmalarla belirlenmesi gerekmektedir. Türkiye ile Yunanistan'ın kıta sahanlığı sorununa bakış açıları ve ileri sürdükleri tezler birbirinden farklıdır. Yunanistan kıta sahanlığı sorununun hukuki bir sorun olduğunu iddia etmektedir. Yunanistan'ın bu sorunun hukuki bir sorun olduğunu iddia etmesindeki amaç adalarla arasındaki denizi iç su olarak kabul ettirip burada iç su rejimi uygulama niyeti yatmaktadır. Yunanistan'a göre kıta sahanlığı sahildar iki ülkeye eşit uzaklık ilkesine göre belirlenmeli bu uzaklık belirlenirken de Yunanistan'ın Adalar Denizi'nin en doğusundaki adasıyla Anadolu sahilleri arasında bulunan uzaklık hesaplanmalıdır. Türkiye ise kıta sahanlığı sorununun siyasi bir sorun olduğunu ve hakkaniyetli bir anlaşma ile çözülmesi gerektiğini savunmaktadır. Yunanistan'ın tezlerine uygun bir çözümün Lozan Antlaşması ile kurulan dengeyi Türkiye aleyhine bozacağını savunan Türkiye, Adalar Denizi'nden hakça yararlanılması gerektiğini düşünmektedir. Fiili duruma baktığımızda Yunanistan'ın kıta sahanlığının tespiti için bir anlaşma yapılmadığını, bu nedenle Türkiye ile Yunanistan'ın en doğudaki adası arasında eşit uzaklık ilkesine dayanan bir kıta sahanlığını kabul ettiğini görürüz. Türkiye ise 25^0doğu boylamının doğusunu kıta sahanlığı olarak kabul eder.

[64] *1982 BMDHS,* UNIC Turkey, Ankara 2001, s.29.

Harita-9: Türk ve Yunan Tezlerini Gösteren Harita[65]

Kıta sahanlığı sorunu çözülemediği için iki ülke de MEB ilan edememektedir. Türkiye Mavi Vatan'ının Adalar Denizi bölümünde MEB ilan edebilmek için Yunanistan ile arasındaki kıta sahanlığı sorununu da çözmeyi beklemektedir. Ancak Yunanistan'ın maksimalist politikalar izlemesi bunu şu an için zora sokmaktadır.

2.4.2.5.Uçuş Bildirim Bölgesi (FIR) Sorunu

Sivil uçuşların güvenliğinin sağlanabilmesi için kurulan ve sınırları ICAO (International Civil Avation Organisation-Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü) tarafından belirlenen içinde uçuş bilgisi, arama kurtarma faaliyetleri ve uyarı sistemleri bulunan hava sahasına FIR (Flight Information Region-Uçuş Bildirim Bölgesi) denir.

[65] Cihat Yaycı, *Yunanistan'ın Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, s.144.

İstanbul'da yapılan ICAO'nun İkinci Ortadoğu bölgesel toplantısında Türkiye ve Yunanistan'ın FIR limitleri tespit edilmiştir.[66] Bu toplantıda Türkiye'nin karasularının bittiği yerin doğusunun İstanbul FIR bölgesi batısının da Atina FIR bölgesi olması kararlaştırılmıştır. Türkiye hükümranlık hakları içermediği ve maddi külfeti çok olduğu için bu konuya sesini çıkartmayarak görev paylaşımına razı olmuştur. Ancak 1974'ten sonra iki ülke ilişkilerinin gerginleşmesi FIR'ın bir sorun haline gelmesine sebep olmuştur. Türkiye, birinci Kıbrıs Harekâtı'ndan sonra Adalar Denizi'nden gelebilecek olası bir tehdide karşı 4 Ağustos 1974'te 714 sayılı NOTAM'ı yayınlamıştır. Türkiye bu notamla Adalar Denizi'nin ortasından geçen bir hattı esas alarak bu hattın doğusuna geçen bütün hava araçlarının kendisine önceden bilgi vermesini istemiştir. Türkiye böylece iki ülkenin karasuları sınırı olarak belirlenmiş olan FIR hattını batıya doğru kaydırmıştır. 13 Eylül 1974'te 1157 sayılı NOTAM'ı yayınlayan Yunanistan Türkiye ile Yunanistan arasındaki hava ulaşımının güvenli olmadığını ilan etti. İki ülke arasındaki FIR anlaşmazlığından zarar görmek istemeyen hava trafiği, yeni rotalara yönelmek mecburiyetinde kaldı. 1980 yılında Türkiye'ye Yunanistan'dan gelen tehdidin azalması, Türkiye'nin Batı ile ilişkilerinin bu durumdan zarar görmeye başlaması ve havayolu şirketlerinin artan maliyetleri gerekçe göstererek baskı kurmaları gibi sebeplerle devreye ABD'nin girmesi üzerine Türkiye 714 numaralı NOTAM'ını kaldırmıştır. Yunanistan da 1157 sayılı NOTAM'ını kaldırarak gerginliği sona erdirmiştir.

[66] Cihat Yaycı, *Yunanistan'ın Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla*, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, s.153.

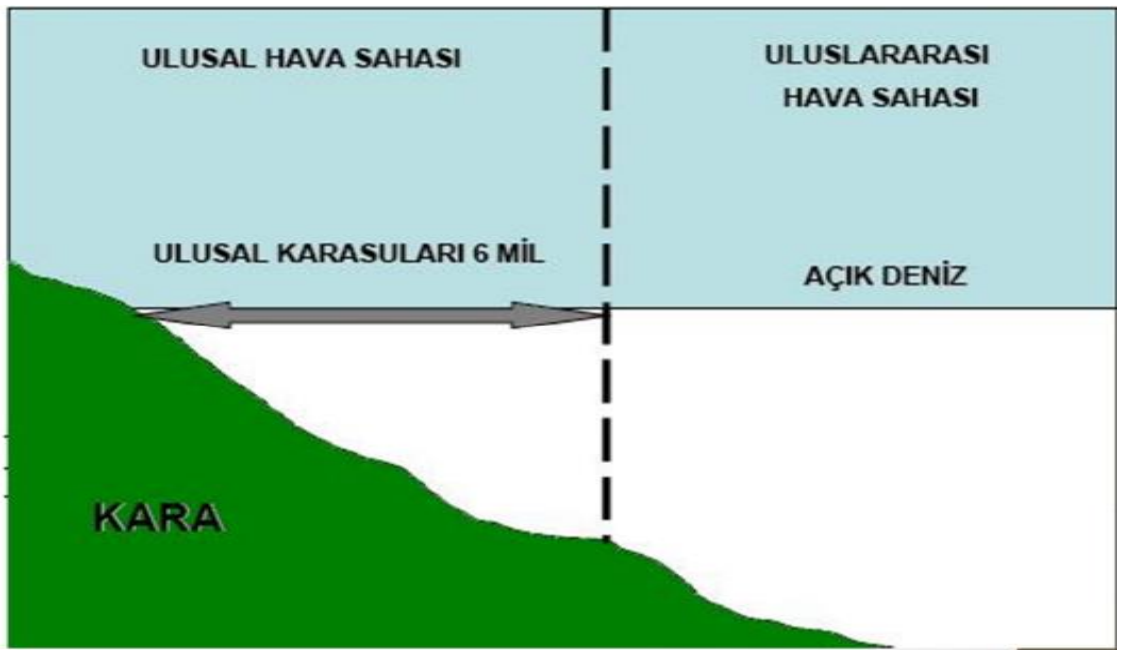

Harita-10: Türkiye ve Yunanistan'ın Mevcut FIR Hatlarını Gösteren Harita[67]

Türkiye; Chicago Antlaşması'nın 3.maddesine göre FIR'ın sadece sivil uçakları kapsadığını, askeri uçakların Atina FIR'ına bilgi verme mecburiyeti olmadığını savunurken Yunanistan hem askeri hem de sivil uçuşların FIR kapsamına girdiğini savunmaktadır. Günümüzde FIR sorunu çözümlenebilmiş değildir. Türkiye FIR'ı teknik bir konu olarak görürken Yunanistan FIR'ın hâkimiyet ve sınır anlamına geldiğini, bu nedenle FIR sahasının kendi hâkimiyet bölgesi olduğunu savunmaktadır. Yunanistan'ın uluslararası hukuka uygun olmayan bu maksimalist yaklaşımla Türkiye'yi Sevilla Haritası sınırları içerisine hapsetme çabaları bu sorunun çözümüne engel olmaktadır. Görüldüğü gibi Adalar Denizi'nde MEB ilan edilebilmesi ve Mavi Vatan Doktrini'nin tam anlamıyla hayata geçirilebilmesi için FIR sorununun da çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

[67]İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, "Ege'de Türk-Yunan Geriliminin Kavramsal Haritası ve Tarafların Tezleri", https://insamer.com/tr/egede-turk-yunan-geriliminin-kavramsal-haritasi-ve-taraflarin-tezleri_3633.html ,(25.04.2021)

2.4.2.6.Hava Sahası Sorunu

Devletlerin kara sınırları ve karasularının üzerindeki hava tabakasına hava sahası ismi verilir. Devletler, hava sahaları üzerinde kara sınırları ve karasuları üzerinde olduğu gibi hükümranlık haklarına sahiptirler. Türkiye ile Yunanistan'ın Adalar Denizi'nde yaşadığı problemlerden biri de hava sahası sorunudur. Aslında bu sorun Yunanistan kaynaklı tek taraflı bir sorundur. 1982 BMDHS, Chicago Sözleşmesi ve NATO Terimler ve Tanımlar Sözlüğü 'ne göre ülkelerin hava sahalarının dış sınırı karasularının dış sınırı kadardır. Yunanistan'ın 6 mil olan karasularını aşacak şekilde 10 mil olarak ilan ettiği hava sahası iki ülke arasında problem oluşturmaktadır.

Şekil-3: Hava Sahasının Sınırları[68]

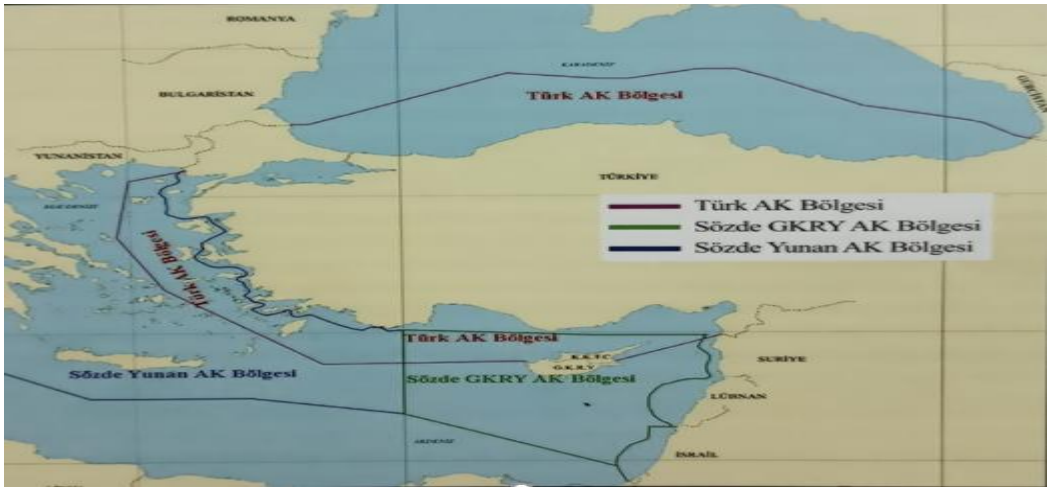
[68] Muhammet Bahadır, *Türkiye Jeopolitiği Ders Notları*(Ders Notu), Ondokuz Mayıs Üniversitesi,s.18.

Hava sahası sorununun temelinde Yunanistan'ın 1931 tarihli Kraliyet Kararnamesi ile hava sahasını 10 mile çıkarması yatmaktadır. Yunanistan 1936 yılında karasularını 6 mile çıkartırken 1931 tarihli Kraliyet Kararnamesi'ndeki hükümlerin saklı kaldığını belirterek ikili bir durum oluşmasına sebep olmuştur.[69] Yunanistan'ın karasuları 6 milken sivil havacılık ve hava polisliği ile ilgili konularda hava sahası 10 mildir. Türkiye, Yunanistan'ın bu konudaki tezlerini uluslararası hukuka aykırı bularak reddetmektedir. Türkiye; bir ülkenin hava sahasının karasularının sınırını aşamayacağını, karasularının dışında kalan alanın uluslararası hava sahası olduğunu savunarak Yunanistan'ın tezlerini kabul etmemektedir.

2.4.2.7.Arama Kurtarma Sorumluluk Bölgesi Sorunu

Hava veya deniz taşıtlarıyla seyahat ederken kaza geçiren kazazedelerin mümkün olan en kısa sürede kurtarılabilmesi için belirlenen Arama Kurtarma Sorumluluk Bölgesi Türkiye ile Yunanistan arasında sorun olmaktadır. Yunanistan 1944 Chicago Sözleşmesi'ni esas alarak Arama Kurtarma Bölgesi'nin FIR hattıyla çakıştığını ve Atina FIR'ının sorumluluk sahasında olan alanın Yunanistan'ın Arama Kurtarma Bölgesi olduğunu savunmaktadır. Türkiye Yunanistan'ın bu tezini kabul etmeyerek 1979 Hamburg Sözleşmesi'ne atıfta bulunup 1992'de Uluslararası Denizcilik Örgütü'ne (IMO) bildirdiği Arama Kurtarma Bölgesinin geçerli olduğunu savunmaktadır.

[69] Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*,s.999.

Harita-11: Mevcut Türk –Yunan Arama Kurtarma Sorumluluk Sahaları[70]

Görüldüğü gibi Yunanistan, Arama Kurtarma Sorumluluk Sahasını Atina FIR'ı ile çakıştırarak fiili bir hâkimiyet bölgesi oluşturmaya çalışmaktadır. Sivil havacılık trafiğini düzenlemek için belirlenen FIR hattının kara, hava ve deniz bölgelerini kapsayan Arama Kurtarma Sorumluluk Sahası olarak kabul edilmesi ve bu bölgede fiili bir hâkimiyet yaratılmaya çalışılması uluslararası hukuk açısından bakıldığında hukuki zemine sahip değildir. Türkiye ile Yunanistan'ın imzacı oldukları Hamburg Deniz Arama ve Kurtarma Sözleşmesi'nin 2.1.4. maddesinde "*Her arama kurtarma bölgesi, ilgili taraflar arasında anlaşma yoluyla tesis edilecektir."* hükmü yer almaktadır. Sözleşmenin 2.1.5. maddesinde de tarafların Arama Kurtarma bölgesini belirlerken sorun yaşamaları durumunda eş güdümle hareket etmeleri gerektiğine dair hüküm yer alır.[71] Bu maddeler incelendiğinde Arama Kurtarma Sorumluluk Sahalarının tespiti sorununda Türkiye'nin haklı olduğu görülmektedir. Türkiye bu sahaların tespiti için devletlerarası müzakerelere hazır olduğunu beyan ederken Yunanistan müzakerelere ve anlaşma yapmaya yanaşmamaktadır.[72]Arama Kurtarma Sorumluluk Bölgesi'nin Türkiye'nin MEB sınırlarıyla ilgisi olduğundan bu bölge Türkiye'nin Mavi Vatan Doktrini'ni de ilgilendirmektedir.

[70]Cihat Yaycı, *Yunanistan'ın Talepleri (Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, s.173.
[71] Bkz.Hamburg Sözleşmesi(https://denizcilik.uab.gov.tr/uploads/pages/aakkm-mevzuat/hamburg-sozlesmesi-1979.pdf)
[72] Fuat Aksu, *Türk-Yunan İlişkileri,* SAEMK, Ankara 2001, s.95.

2.4.3.Doğu Akdeniz'de Mavi Vatan

Türkiye Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkelerden biridir. Bu sebeple Türkiye'nin de Doğu Akdeniz'de bulunduğu değerlendirilen zengin hidrokarbon rezervlerden yararlanma hakkı vardır. İzleyen başlık altında bu konu incelenecektir.

2.4.3.1.Doğu Akdeniz'in Geçmişten Günümüze Önemi

Akdeniz'in Tunus'taki Bon Burnu ile Sicilya Adası'nın batı ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hayali hattın doğusunda kalan kısmı Doğu Akdeniz olarak kabul edilir.[73] Doğu Akdeniz'e kıyısı olan on dört devlet bu denizin tarihi, stratejik ve askeri öneminden ve sunduğu ekonomik, kültürel ve bilimsel olanaklardan istifade etmektedir.

Arnavutluk	Bosna-Hersek	Filistin
Hırvatistan	İtalya	Karadağ
Libya	Lübnan	Mısır
Slovenya	Suriye	Tunus
Türkiye	Yunanistan	

Tablo-6: Doğu Akdeniz'e Kıyısı Olan Devletler

[73]Dursun Yıldız, *Akdeniz'in Doğusu (Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından),* BizimYayınlarKitapevi,İstanbul2008,s.4.

Anadolu, Mısır ve Mezopotamya gibi verimli alanları ele geçirmek için mücadele eden uygarlıklar bu uğurda büyük ve kanlı savaşlar yapmışlardır. Anadolu, Mısır ve Mezopotamya'yı hâkimiyetleri altına almayı başaran uygarlıklar ikinci hedef olarak Doğu Akdeniz'i kontrol altına almaya yönelmişlerdir. Doğu Akdeniz vasıtasıyla deniz ticaretini elde tutmak isteyen uygarlıklar bu sayede dünya ticaretini de ellerinde tutacaklarından emindiler.

Doğu Akdeniz'in tarihi geçmişine bakıldığında kadim uygarlıklardan sonra Makedonya Kralı Büyük İskender'den (III. Alexandros) Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'na, Emeviler'den Venedikliler'e ve en sonunda Osmanlı İmparatorluğu'na kadar birçok denizcilikle uğraşan medeniyetin Doğu Akdeniz'in kontrolü için mücadele ettiği görülmektedir. Doğu Akdeniz vasıtasıyla petrol gibi doğal kaynakların dış pazarlara taşınabilmesi, sahip olduğu hidrokarbon rezervleri, bünyesinde bulundurduğu balık stoku, NATO bünyesinde yapılan tatbikatlar ve stratejik değeri oldukça yüksek adalar(Kıbrıs, Sicilya ve Malta Adaları) sayesinde başta Ortadoğu olmak üzere önemli bölgelerin kontrolünün sağlanabilmesi Doğu Akdeniz'in sahip olduğu ekonomik, askeri ve stratejik önemin günümüzde de devam ettiğini göstermektedir.

2.4.3.2.Doğu Akdeniz'in Paylaşımı Meselesi

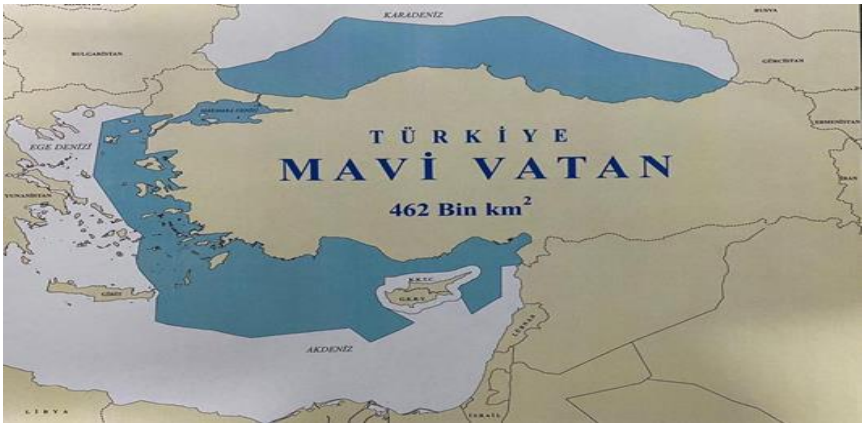
Doğu Akdeniz'in sahip olduğu askeri, stratejik ve ekonomik öneme bu denizde olduğu değerlendirilen yüksek hidrokarbon rezervlerinin de eklenmesi Doğu Akdeniz'in paylaşımı meselesini gündeme getirmiştir. ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin (USGS- US Geological Survey) 8 Nisan 2010 tarihinde yayınladığı rapora göre Levant Havzası'nda (Kıbrıs, Lübnan, Suriye ve İsrail arasında kalan bölge) 3,45 trilyon m^3 doğalgaz ve 1,7 milyar varil petrol bulunduğunu tahmin edilmektedir.

Aynı kurum Nil Delta Havzası'nda ise yaklaşık olarak 6 milyar varil sıvı doğalgaz, 6,3 trilyon m^3 doğalgaz ve 1,8 milyar varil petrol rezervi bulunduğunu da tahmin ettiğini bildirmektedir. Aynı rapora göre de Kıbrıs Adası'nın çevresinde yaklaşık 8 milyar varillik bir petrol rezervi bulunmaktadır. Heredot Havzası'nda ise (Girit Adası'nın güney ve güneydoğusu) 3,5 trilyon m^3 doğalgaz olduğu bu raporda yer alan bilgilerdendir.[74]Bütün bu veriler Doğu Akdeniz'in dünyanın en büyük doğalgaz ve petrol yataklarından birine sahip olduğunu göstermektedir. Doğu Akdeniz'in bünyesinde bulundurduğu bu ciddi ekonomik potansiyel, kıyıdaş devletler tarafından da Doğu Akdeniz'in paylaşılması konusunu gündeme getirmiştir. Bu zengin kaynaklar Doğu Akdeniz'e kıyıdaş diğer devletler için olduğu kadar Türkiye için de son derece önemlidir. Türkiye Mavi Vatan'ı kapsamına giren Doğu Akdeniz'den payını almak için kıyıdaş bazı devletlerle mücadele halindedir.

Türkiye Doğu Akdeniz'de sadece Libya ve KKTC ile deniz yetki alanını belirlemek için anlaşmıştır. Suriye, Lübnan, Filistin, İsrail, GKRY, Yunanistan ve Mısır ile de deniz yetki alanlarını belirlemek için anlaşmak isteyen Türkiye sismik araştırma gemilerini ve donanmasını Doğu Akdeniz'de aktif bir biçimde kullanmaktadır. Türkiye 1870 km kıyı uzunluğu ile Doğu Akdeniz'e en uzun kıyısı olan devlettir. Ancak Sevilla Haritası'ndan[75] da gördüğümüz kadarıyla Yunanistan-GKRY ikilisi AB, ABD ve Türkiye'yi tehdit olarak gören bazı Arap ülkeleriyle iş birliği yaparak Doğu Akdeniz'in paylaşımı denkleminde Türkiye'yi saf dışı bırakmaya çalışmaktadır.

[74]Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2020,s.11-15.

[75] **Sevilla Haritası:** Sevile Üniversitesi tarafından AB Komisyonu için hazırlanan ve Türkiye'nin kendi deniz yetki alanı olarak kabul ettiği bölgeyi Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne ait olarak gösteren haritadır.

Harita-12: Türkiye'nin Doğu Akdeniz Dâhil Mavi Vatan'ını Gösteren Harita[76]

2.4.3.3.Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge İlan Etmek İçin Anlaşma Yaptığı ve Anlaşma Yapmak İstediği Ülkeler

Türkiye Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan bazı ülkeler ile deniz yetki alanlarını tespit etmek için anlaşma yapmıştır. Ama Türkiye Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan her devletle anlaşma imkânı bulamamıştır. İzleyen başlıklar altında Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan ülkelerin durumu incelenmiştir.

2.4.3.3.1.Libya ve Mısır

Yüzlerce yıllık tarihi geçmişi, akrabalık bağları ve ticari ilişkileri olan Türkiye ile Libya Doğu Akdeniz'in paylaşımı denkleminde son derece önemli iki ülkedir. Arap Baharı neticesinde Muammer Kaddafi'nin devrilmesinden sonra Libya'da iç savaş çıkmış ve ülkede fiilen ikili bir yönetim ortaya çıkmıştır.

[76] Doç. Dr. Cihat Yaycı'nın başkanlığını yaptığı TÜRKDEGS tarafından yapılan hesaplamalara dayanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye Birleşmiş Milletler tarafından Libya'nın meşru yönetimi olarak kabul edilen Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni (UMH) desteklerken; Rusya Federasyonu, Fransa, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır da General Halife Hafter'in emrindeki Libya Ulusal Ordusu'nu (LUO) desteklemektedirler. Türkiye'nin Ulusal Mutabakat Hükümeti ile 27 Kasım 2019 tarihinde deniz yetki antlaşması imzalamasından sonra Yunanistan ile GKRY de Libya Ulusal Ordusu'nu desteklemeye başlamıştır.

Harita-13: Türkiye ve Libya'nın Deniz Yetki Alanlarını Gösteren Harita[77]

Türkiye ile Libya 27 Kasım 2019 tarihinde İstanbul'da Türkiye-Libya Deniz Yetki Alanları Antlaşması'nı imzalayarak Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarını ve deniz sınırlarını belirlemişlerdir. Bu antlaşma 30 Eylül 2020 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres tarafından BM'nin 102.maddesi gereği tescil edilerek geçerlilik kazanmıştır. Bu antlaşmanın imzalanması ile iki ülke Doğu Akdeniz'in paylaşımı konusunda kendilerine verilmek istenen paydan daha çok deniz yetki alanı kazandılar.

[77] Millî Gazete, "Libya ile Yapılan Anlaşma Yeni Bir Haritaya Sebebiyet Vermiştir.", 7 Aralık 2009

Türkiye ile Libya'nın deniz sınırlarının belirlenmesi Eastmed Projesi'nin de önünü kesmiştir. Doğu Akdeniz'den çıkartılacak doğalgazın Kıbrıs ve Girit Adaları üzerinden Yunanistan'a oradan da İtalya üzerinden Avrupa'ya taşıyabilmek için inşa edilmek istenen Eastmed Boru Hattı'nın (Doğu Akdeniz Boru Hattı) geçmesi planlanan güzergâh Türkiye tarafından kabul edilmemiştir. Yılda 10 milyar m^3 gaz taşıması öngörülen ve yaklaşık 7 milyar dolar tutması beklenen bu 1200 millik dev proje Yunanistan, GKRY ve İsrail'in Türkiye'nin haklarını yok sayıp Türkiye'yi Sevilla Haritası sınırlarına hapsederek uygulamaya koyduğu bir projedir. Türkiye ile Libya deniz yetki alanlarını antlaşma ile belirleyerek bu projeyi fiilen uygulanması zor bir duruma sokmuşlardır.

Harita-14: EASTMED Projesi'nin Geçirilmesi Planlanan Güzergâh[78]

Bu antlaşmayla her iki devletin deniz sınırlarını kontrol etmeye başlayan Türkiye, kendisiyle anlaşılmadan veya rızası alınmadan Eastmed Projesi'nin hayata geçirilemeyeceğini savunmaktadır. Türkiye'nin tepki göstermesi üzerine bu proje şimdilik askıya alınmıştır. Proje ortağı olan ülkeler bir şekilde Türkiye'yi ikna etme veya devre dışı bırakmanın yollarını aramaktadırlar.

[78]TRT Haber, "Eastmed Türkiye Olmadan Zor" https://www.trthaber.com/haber/gundem/eastmed-turkiye-olmadan-zor-451253.html ,(11 Mayıs 2021)

Türkiye ile Libya arasında imzalanan ve BM tarafından tescil edilen bu antlaşma ile Yunanistan'ın kendisine ait olduğunu iddia ettiği 39.000 km^2'lik bir deniz yetki alanı Libya'ya, 8900km^2'lik bir deniz yetki alanı da Türkiye'ye geçmiştir.[79] Yunanistan, Türkiye ile Libya'nın imzaladığı Deniz Yetki Alanları Antlaşması'nın hukuki geçerliliği olmadığını savunmaktadır. Ancak BM tarafından Libya'nın meşru temsilcisi olarak kabul edilen UMH ile yapılmış olması, teamüllere uygun olarak BM Genel Sekreteri'ne sunulması antlaşmaya hukuki geçerlilik sağlamaktadır. Esas hukuki dayanaktan yoksun olan Yunanistan'ın tezidir. Yunanistan, Doğu Akdeniz'e bakan adalarını ana karasıymış gibi kabul ederek bu adaların yüzölçümünden kat kat fazla bir alanı kendi MEB'i olarak kabul ederken Türkiye ile Libya ana karaları esas alan ve uluslararası hukukun öngördüğü prensiplere göre bir antlaşma yapmışlardır.

3 Temmuz 2013 tarihinde Mısır Genel Kurmay Başkanı Abdülfettah el Sisi liderliğindeki Mısır ordusu askeri bir darbeyle Mısır Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'yi iktidardan devirmiştir. Mısır'da yaşanan askeri darbenin ve bu darbe neticesinde iktidarı ele geçiren askeri yönetimin Türkiye tarafından kabul edilmemesi Türkiye-Mısır ilişkilerini zedelemiştir. Türk devlet yetkililerinin her fırsatta Mısır'da kurulan yeni yönetimin meşruiyetini kabul etmediklerini beyan etmesi Mısır yönetimi ile Türkiye'nin arasını açmıştır. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş iki büyük devlet olan Mısır ile Türkiye'nin arasının açılmış olmasından yararlanan Yunanistan ve GKRY diplomatik ataklar yaparak Mısır'ı Doğu Akdeniz'in paylaşımı konusunda savundukları teze uygun hizaya getirmişlerdir. GKRY ile Mısır 17 Şubat 2003 tarihinde MEB sınırlandırma Antlaşması imzalamışlardır. Ancak imzalanan bu antlaşma ile bir anakara ülkesi olan Mısır ile meşruiyeti henüz tam kesinleşmemiş olan bir ada yönetiminin ortay hat esasına göre deniz yetki alanlarını belirlemesi Mısır'ın ilgili kurumları tarafından eleştirilmiştir. Bu antlaşmanın iptali için 2013 yılında hazırlıklar yapılırken Mısır'da darbe yapılması ve yeni yönetimle Türkiye'nin arasının açık olması nedeniyle bu konu gündemden düşmüştür.

---

[79] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye,* Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2020, s.53.

Uluslararası hukuka göre deniz yetki alanları belirlenirken anakaraların esas alınması gerekmektedir. Coğrafyanın üstünlüğü ilkesi dikkate alınırsa Türkiye ile Mısır arasında bir ortay hat tespit edilip hakkaniyete göre bir paylaşım yapılması gerekmektedir. Adaların ancak karasuları kadar MEB'i olabilmektedir. Ancak GKRY uluslararası hukuk kurallarını ve teamülleri yok sayarak Mısır ile sanki bir ada devleti değilmiş de bir kara devletiymiş gibi ortay hat tespit edip MEB sınırlandırma antlaşması imzalamıştır. GKRY ile imzaladığı bu antlaşma ile 21.500 km^2 deniz yetki alanını hakkı olduğu halde kaybeden Mısır yönetimi bu duruma sessiz kalmaktadır. Eğer Mısır Türkiye ile anlaşmış olsaydı şimdiki deniz yetki alanlarından 11.500 km^2 daha fazla deniz yetki alanına sahip olacaktı.[80]

Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatlerini koruma konusunda kararlı olan Türkiye, Mısır ile arasındaki soğukluğu gidermek ve mümkünse bir deniz yetki antlaşması imzalamak için harekete geçmiştir. TBMM'de Türkiye- Mısır Dostluk Gurubu'nun kurulması ve Türkiye Dışişleri Bakan Yardımcısı Sedat Önal başkanlığındaki Türk heyeti ile Mısır Dışişleri Bakan Yardımcısı Hamdi Sanad Loza başkanlığındaki Mısır heyetinin 5-6 Mayıs 2021 tarihleri arasında Kahire'de yapılan istikşafi görüşmelerde iki ülke ilişkilerini görüşmesi Türkiye ile Mısır'ın Doğu Akdeniz konusunda birlikte çalışabileceklerinin sinyalini vermektedir.

[80]Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye,* Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2020, s.39.

2.4.3.3.2.İsrail ve Filistin

Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletlerden biri olan İsrail, 17 Aralık 2010 tarihinde GKRY ile MEB antlaşması imzalamıştır. İsrail Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan diğer devletlerle görüşme veya antlaşma yapma gereği duymadan 12 Temmuz 2011 tarihinde MEB'inin sınırlarını gösteren haritayı BM'ye bildirmek suretiyle MEB'ini ilan etmiştir.[81]İsrail, Doğu Akdeniz'de bulduğu ciddi doğalgaz rezervleri sayesinde enerji tüketicisi konumundan net enerji ihracatçısı konumuna yükselmiştir. Bulduğu bu doğalgaz rezervlerini Kıbrıs ve Girit Adaları üzerinden Yunanistan'a, oradan da İtalya üzerinden Avrupa'ya pazarlamak için Eastmed Projesi'nin hayata geçmesini isteyen İsrail; Türkiye ile Libya'nın deniz yetki antlaşması yapması üzerine bu tasarısını şu aşamada uygulamaya koyamamaktadır.[82]

İsrail'in GKRY ile yaptığı MEB antlaşması da uluslararası hukuk açısından bakıldığında sakattır. Çünkü GKRY bütün Kıbrıs Adası'nı temsil eden bir hükümet gibi davranarak bu antlaşmayı imzalamıştır. Hâlbuki Kıbrıs Adası'nda iki ayrı devlet ve iki ayrı toplum vardır. GKRY'nin KKTC ve Türk toplumunun haklarını ve mevcut durumu göz ardı ederek imzaladığı bu antlaşma Türkiye ile KKTC tarafından tepkiyle karşılanmıştır. İsrail ve GKRY arasında orta hat esasına göre MEB sınırının çizilmesi İsrail'in deniz yetki alanlarını GKRY'ye bırakmasına sebep olmuştur. Kıbrıs Adası ancak karasuları kadar MEB'e sahip olabileceğinden İsrail bu antlaşmayı Türkiye ile yapması durumunda çok daha fazla deniz yetki alanı kazanacaktır.

---

[81] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye,* Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2020, s.69.

[82] Hürriyet Gazetesi, "Doğu Akdeniz'de Büyük Oyun,3 Trilyon Dolarlık Rezerv*"* , 24 Temmuz 2018, https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dogu-akdenizde-buyuk-oyun-3-trilyon-dolarlik-rezerv-40906343, (12 Mayıs 2021)

Harita-15: İsrail ile GKRY Deniz Sınırını ve İsrail'in Kaybını Gösteren Harita[83]

Türkiye ile İsrail ilişkilerinin şu sıralarda kötü olması bir deniz yetki alanı antlaşması yapmalarına olanak vermemektedir. Ancak İsrail kamuoyunda ve İsrail basınında GKRY ile yapılan antlaşmadan zararlı çıkıldığının tartışıldığı görülmektedir. Türkiye ile İsrail'in ilişkilerinin düzelmesi ve deniz yetki alanlarını tespit eden bir antlaşma yapılması durumunda hem Türkiye hem de İsrail kazançlı çıkacaktır. Ayrıca yapılacak olan bu antlaşma, coğrafyanın üstünlüğü ve hakkaniyet gibi prensipleri de barındıracağından uluslararası hukuk açısından daha geçerli ve itibarlı bir antlaşma olacaktır.

Filistin'in topraklarının neredeyse tamamına yakını İsrail tarafından işgal altında tutulmaktadır. Filistin'in elinde kalan topraklar da karadan ve denizden İsrail'in ablukası altındadır. Filistin elinde kalan iki bölgeden biri olan Gazze Şeridi sayesinde Doğu Akdeniz'e kıyıdaşlığını sürdürmektedir. Bu sebepten ötürü Doğu Akdeniz'deki doğalgaz ve petrol rezervlerinde Filistin'in de hakkı bulunmaktadır.

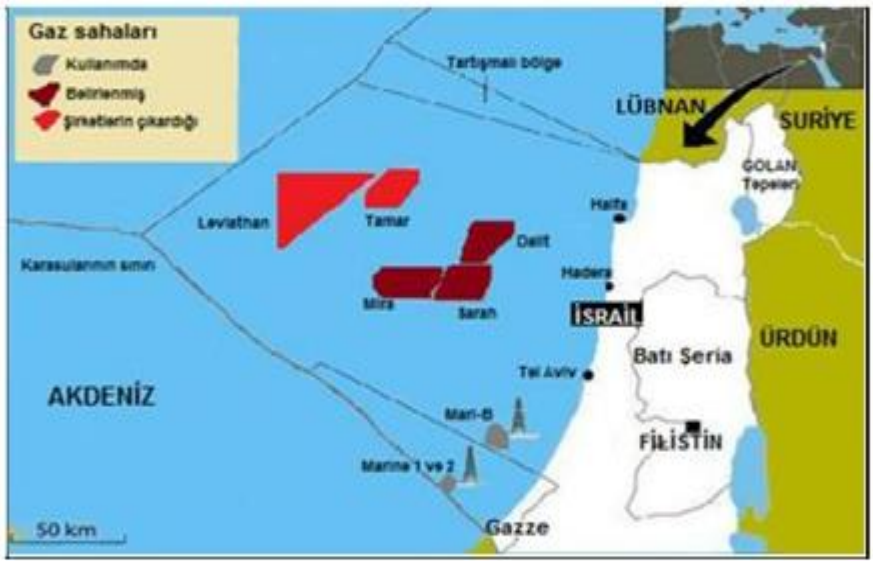
[83]Yenişafak,"İsrail yüzde 10'u kaptı", https://www.yenisafak.com/gundem/israil-yuzde-10u-kapti-3517275 ,(12 Mayıs 2021)

Türkiye'nin Filistin ile de karşılıklı deniz sınırı bulunmaktadır. Filistin ile imzalanacak bir deniz yetki alanı antlaşması Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de elini güçlendireceği gibi Mavi Vatan Doktrini'nin de uygulanmasını kolaylaştıracaktır. Ancak Filistin ile bir antlaşma yapabilmek için öncelikle İsrail ile bir antlaşma yapmak gerekmektedir. Filistin'i fiilen abluka altında tutan İsrail kendisiyle antlaşma yapılmadan Filistin ile yapılacak bir antlaşmayı tanımayacaktır.İsrail uyguladığı deniz ablukasıyla da Filistin'in Doğu Akdeniz'den istifade etmesine izin vermeyecektir. Filistin ile Türkiye arasında bir deniz yetki alanı antlaşması yapılması halinde Filistin 10.200 km^2 deniz yetki alanına sahip olacaktır.[84]

2.4.3.3.3.Lübnan ve Suriye

Lübnan da Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan devletlerden biri olarak Doğu Akdeniz'deki doğalgaz ve petrol rezervlerinden yararlanma hakkına sahiptir. GKRY ile 2007'de bir MEB sınırlandırma antlaşması imzalayan Lübnan 2010 yılında da MEB sınırlarını gösteren haritayı ve MEB'inin koordinatlarını BM Genel Sekreteri'ne sunmuştur. Lübnan deniz yetki alanları konusunda İsrail ile sorun yaşamaktadır. İki ülkenin ilan ettikleri MEB sınırlarını gösteren haritalarda çakışan 9 kilometrelik bir alan bulunmaktadır. Her iki ülke de bu 9 kilometrelik alanın kendi deniz yetki alanına girdiğini iddia etmektedir. Lübnan 2011 yılında MEB'ini ilan ederek bölgesindeki rezervlerin tespit edilip işletilebilmesi için ihaleye çıkmıştır.[85]

[84] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye,* Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2020, s.69.
[85] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye,* Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2020, s.75.

Harita-16: İsrail ile Lübnan Arasındaki Tartışmalı Bölgeyi Gösteren Harita[86]

Lübnan, Türkiye ile bir deniz yetki alanı antlaşması imzalaması durumunda GKRY ile imzaladığı antlaşmaya göre daha karlı çıkacaktır. Kara devleti olan Türkiye dururken karasuları kadar MEB'e sahip olabileceği uluslararası hukuk kuralları tarafından belirlenen bir ada yönetiminin hele de bütün adayı temsil etmeye hukuken yetkisi olmayan bir yönetim ile antlaşma imzalayan Lübnan kendisinin alması gereken 3.957 km ^{2} deniz yetki alanını GKRY'ye bırakmıştır.

[86] Muazzez Harunoğulları, (2020). "Eastern Mediterranean energy basin: International conflict and competition on the region. International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)", 42, 455-481.

Harita-17:Lübnan'ın GKRY'ye Terk ettiği Deniz Yetki Alanını Gösteren Harita[87]

Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan bu sebeple de Doğu Akdeniz'deki doğalgaz ve petrol rezervlerinden yararlanma hakkı olan ülkelerden biri de Suriye'dir. Suriye, 19 Kasım 2003 tarihinde yürürlüğe koyduğu bir yasayla MEB'ine ilişkin rejimi düzenlemiştir. Suriye çıkardığı bu yasayla karasularının esas hattan itibaren 12 mil, bitişik bölgesinin 24 mil ve MEB'inin de 200 mil olduğunu BM'ye bildirmiştir.[88]

Suriye'nin ilan ettiği MEB sınırları içerisinde ruhsat ihalesi açtığı bazı bölgeler ile Türkiye'nin kendi deniz yetki alanına girdiğini iddia ettiği bazı bölümlerle çakışmaktadır. Türkiye 27 Mart 2018 tarihinde BM'ye sunduğu mektupta kıta sahanlığının sınırını belirtmiştir. Suriye 10 Eylül 2018'de bir nota vererek Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığının dış sınırının uluslararası hukuka aykırı olduğunu belirtmiştir.

[87]Yenişafak, "İsrail yüzde 10'u kaptı." https://www.yenisafak.com/gundem/israil-yuzde-10u-kapti-3517275 ,(12 Mayıs 2021)
[88] Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2020,s.67.

Türkiye ile Suriye arasında deniz yetki alanlarının tespit edilmesi ve bir antlaşma yapılması iki ülkenin de yararına olacaktır. Ancak Suriye'de yaşanan iç çatışma ve Suriye'nin fiilen parçalı yapısı şu an için böyle bir antlaşmaya imkân vermemektedir. İlerleyen zamanlarda Suriye'deki çatışmalar son bulursa, yabancı güçler Suriye topraklarını terk ederse ve meşru bir yönetim iktidara gelirse Türkiye'nin derhal anlaşmak için adım atması gerekmektedir. Suriye ile antlaşma yapılabilirse Türkiye'nin deniz yetki alanlarının güneydoğusu güvence altına alınmış olur.

Harita-18: Çakışan Türkiye-Suriye Deniz Yetki Alanları[89]

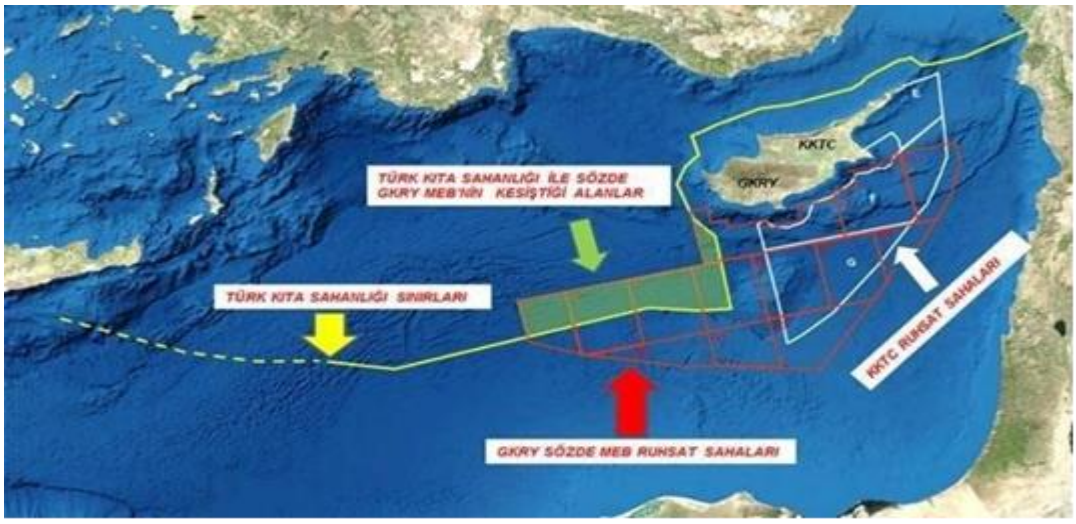
[89]Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye,* Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2020,s.68.

2.4.3.3.4.Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının belirlenmesi ve bu bölgedeki kaynakların paylaşılması için en aktif çalışan bölgesel aktör GKRY'dir. 2000'li yılların başından beri Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan bazı devletlerle ikili antlaşmalar yapan GKRY, 2 Nisan 2004 tarihinde yaptığı ikili antlaşmalara, kendi tezlerine ve AB üyesi olmanın verdiği politik güce dayanarak MEB ilan etmiştir. GKRY'nin KKTC'yi yok sayarak tek başına Kıbrıs Adası'na sahip çıkması ve Kıbrıs Cumhuriyeti adına MEB ilan etmesi Türkiye ile KKTC'nin tepkisini çekmiştir. Türkiye 2 Mart 2004 tarihinde BM'ye bir nota vererek bu ilanın Türkiye ile KKTC'nin haklarını yok saydığını, GKRY'nin tek başına adayı temsil hakkı olmadığını savunmuştur. GKRY'nin bir ada devleti olmasına ve meşruiyetinin tam anlamıyla olmamasına rağmen attığı bu adım uluslararası hukuka da aykırıdır. GKRY bir ada devleti olduğu için ancak karasuları kadar MEB alanına sahip olabilir. Ancak GKRY bir kara ülkesiymiş gibi hareket ederek Mısır, İsrail ve Lübnan'la orta hat esasına dayanan bir deniz yetki alanı belirlemiştir.

GKRY, Doğu Akdeniz enerji denkleminde yerini almak istemektedir. İsrail ve Yunanistan ile birlikte Eastmed Projesi'nin ortaklarından olan GKRY bu havzada çıkan doğalgazın Avrupa'ya Kıbrıs Adası üzerinden taşınmasını istemektedir. Böylece GKRY önemli bir enerji transfer üssü konumuna gelmeyi planlamaktadır. Türkiye, GKRY'nin hukuka aykırı ve hakkaniyet esasına dayanmayan girişimini kabul etmeyerek sismik araştırma gemilerini ve donanmasını Kıbrıs Adası'nın açıklarına gönderip araştırma yapmaktadır. GKRY'nin kendisine ait olduğunu savunduğu deniz yetki alanlarının önemli bir kısmı Türkiye'nin kendisine ait olduğunu söylediği deniz yetki alanıyla çakışmaktadır.

Ayrıca GKRY Kıbrıs Adası'nı tek başına temsil etmeye yetkili de değildir. Görüldüğü gibi GKRY tarafından yapılan bu anlaşmaların uluslararası hukuk açısından sakat olması, GKRY'nin meşruiyetinin tartışmalı olması, anakaralar dururken GKRY'nin coğrafyanın üstünlüğü prensibini yok sayarak hakkaniyeti gözetmeden mümkün olanın en fazlasını almaya çalışması ilan edilen MEB'in geçerliliğini tartışmalı hale getirmiştir.

Harita-19: GKRY'nin Türk Kıta Sahanlığı ile Çakışmasını Gösteren Harita[90]

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin fiilen yıkılmasından sonra adanın kuzeyinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), güneyinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) kurulmuştur. Yunanistan ve GKRY'nin baskıları neticesinde KKTC başka devletler tarafından tanınmamaktadır. GKRY adanın tek hâkimi gibi bütün Kıbrıs Adası'nı temsil ettiği iddiasıyla Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletlerle deniz yetki alanı sınırlama anlaşmaları yapmaktadır. GKRY bu tutumuyla Kıbrıs Türk halkının haklarını ve KKTC'nin varlığını yok saymaktadır.

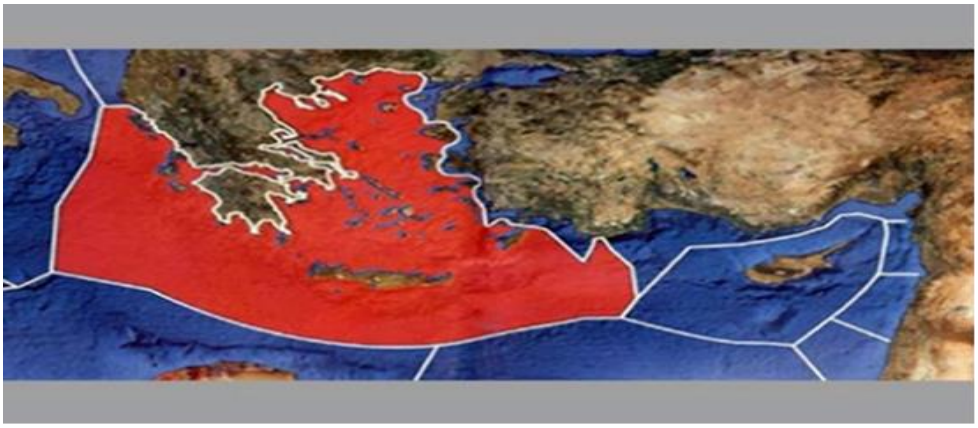
[90]Ömer Lütfi Taşçıoğlu, "GKRY'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Ait Deniz Yetki Alanlarında Hidrokarbon Arama Çalışmaları ve Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşmaları", Milli Stratejik Araştırma Kurulu,27 Aralık 2018, https://millidusunce.com/misak/gkrynin-turkiye-cumhuriyetine-ve-kuzey-kibris-turk-cumhuriyetine-ait-deniz-yetki-alanlarindaki-petrol-ve-dogal-gaz-arama-calismalari-ve-munhasir-ekonomik-bolge-anlasmalari/, (12.05. 2021)

Kıbrıs Türklerinin de adanın sahip olduğu kaynaklardan yararlanma hakkı bulunmaktadır. Bu nedenle yapılacak deniz yetki alanı sınırlama antlaşmalarına KKTC tarafından da onay verilmesi gerekmektedir. GKRY bütün Kıbrıs Adası'nı temsile yetkili olmadığı için KKTC'nin onayı alınmadan yapılacak hiçbir sınırlandırma anlaşması tam anlamıyla geçerli olmayacaktır. TPAO Kıbrıs açıklarında çalışmalar yaparak KKTC'nin haklarının GKRY tarafından gasp edilmesine engel olmaya çalışmaktadır.

2.4.3.3.5.Yunanistan

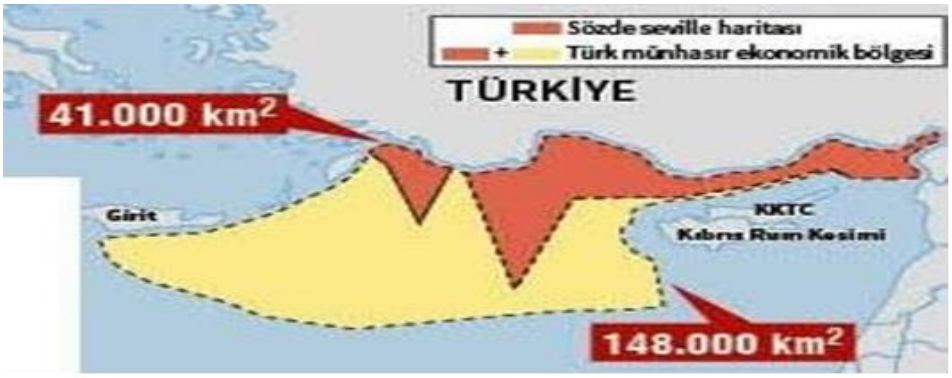
Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının paylaşımı noktasında en çok sorun yaşadığı ülke Yunanistan'dır. Yunanistan; Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis Adalarını bir hatla birleştirip Doğu Akdeniz'e bu hat üzerinden kıyıdaş olduğunu savunmaktadır. Yunanistan bu adaları kara ülkesiymiş gibi kabul ederek Doğu Akdeniz'in çok önemli bir kısmının kendi MEB'i olduğunu iddia etmektedir. Yunanistan'ın amacı GKRY ile kendisine ait olduğunu iddia ettiği MEB alanlarını birleştirip Türkiye'yi Antalya Körfezi'ne hapsetmektir. Libya, Mısır ve İsrail ile de birer deniz yetki alanı antlaşması imzalamak için hazırlık yapan Yunanistan, Mısır ve İsrail ile antlaşma yapmaya muvaffak olmuştur. Libya ile Türkiye'nin ikili ilişkilerinin iyi olması ve Libya'nın Türkiye ile yaptığı anlaşmadan karlı çıkması Yunanistan'la anlaşma yapmasını engellemektedir. Ancak Yunanistan Libya'ya çeşitli ziyaretler yaparak Libya yönetimini Türkiye ile yapılan antlaşmadan çekilmeye ve kendileriyle bir antlaşma yapmaya ikna etmeye çalışmaktadır.[91]

[91] Stelyo Berberakis, "Yunanistan medyasında Libya Başbakanı Dibeybe'nin Ankara ziyareti: 'Türkiye'yle anlaşmaya sadık kaldı", BBC News Türkçe,13 Nisan 2021, https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya- 56716059 (Son erişim tarihi 12.05. 2021)

Harita-20: Yunanistan'ın GKRY ile Birleşerek Gerçekleştirmek İstediği Tablo[92]

Yunanistan; Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis Adaları'nı bir hatla birleştirerek bu hattı esas hat kabul edip Doğu Akdeniz'de MEB iddiasında bulunmaktadır. Bu iddiasına göre Türkiye'nin sadece Antalya Körfezi ile sınırlı bir MEB alanı olduğunu savunan Yunanistan, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e olan 1870 km kıyı uzunluğunu da dikkate almamaktadır. Ancak aynı Yunanistan Meis (8 km), Rodos (89 km), Kerpe (20 km), Kaşot (16 km) ve Girit'in (32 km) 165 km olan toplam kıyı uzunluğuna dayanarak neredeyse Doğu Akdeniz'in yarısında hak iddia etmektedir.

Harita-21: Yunanistan'ın Tezlerine Göre Olması Gereken Türk Deniz Yeti Alanı[93]

[92] Marine Deals News, "Deniz Alanlarımızda Büyük Helen Hedefi Kapıda!", 2 Mayıs 2018, https://www.marinedealnews.com/deniz-alanlarimizda-buyuk-helen-hedefi-kapida/ ,(12.05.2021)
[93] Denizcilik Dergisi,"Doğu Akdeniz'de MEB İlan Edilmeli",http://www.denizcilikdergisi.com/denizcilik-gundem-haberleri/dogu-akdenizde-meb-ilan-edilmeli/ ,(12.05.2021)

Yunanistan'ın bu tutumu ve tezleri hukuki bir dayanağa sahip değildir. Doğu Akdeniz'e 1870 km kıyı uzunluğu olan kara ülkesine Antalya Körfezi kadar MEB verilirken 165 km toplam kıyı uzunluğu olan ve hukuken karasuları kadar MEB'e sahip olabilen adalara dayanarak Doğu Akdeniz'in yarısını talep eden bir tez kabul edilemez. Ayrıca bu adalar (Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis) Türkiye ile Yunanistan anakaraları arasında çizilen orta hattın da ters tarafında kalmaktadır.

3 Şubat 2009 tarihinde Ukrayna- Romanya deniz yetki alanlarının paylaşımına ilişkin uyuşmazlığa bakan UAD ters tarafta kalan Ukrayna'ya ait Serpent Adası'nı iki ülke arasındaki orta hattın ters tarafında kaldığı için sınırlandırmaya esas kıyı olarak kabul etmemiştir. Görüldüğü gibi hukuken de orta hattın ters tarafında kalan adaların sınırlandırmaya esas kıyı olarak kabul edilmemektedir.[94]

Yunanistan'ın tezleri "Coğrafyanın üstünlüğü Prensibi", "Oransallık Prensibi", "Kapatmama Prensibi" gibi uluslararası hukukun prensiplerine de aykırıdır. Coğrafyanın üstünlüğü prensibi iki ülke arasında anakaralar esas alınarak sınırlandırma yapılmasını gerektirir. Oransallık prensibi de ülkelere kıyı uzunlukları oranında MEB verilmesini gerektirir. Kapatmama prensibi de ülkelerin kıyılarının önünü kapatmamayı gerektirir. Yunanistan'ın tezleri incelendiğinde anakaralar dururken Türkiye'nin neredeyse dibindeki adaları esas alarak yapmaya çalıştığı sınırlandırmanın coğrafyanın üstünlüğü prensibine aykırı olduğu görülür. Yunanistan, 165 km toplam kıyı uzunluğu olan ve uluslararası hukuka göre karasuları kadar MEB'e sahip olabilen adaları esas kabul edip 1870 km kıyı uzunluğuna sahip Türkiye'yi görmezden geldiği için oransallık prensibine de aykırıdır. Ayrıca Yunanistan'ın kendisine ait olduğunu iddia ettiği bölge Türkiye'nin kıyılarının da önünü kapattığı için kapatmama prensibine de aykırıdır.

[94]Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2020,s.48-67.

Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmesi ve Türkiye'nin bu duruma sessiz kalması Mavi Vatan Doktrini'nin güney kanadının çökmesi anlamına gelmektedir. Antalya Körfezine hapsedilecek olan Türkiye Doğu Akdeniz'in zengin kaynaklarını kullanamayacağı gibi açık denizlere Yunanistan'ın rızası olmadan da çıkamayacaktır. Ayrıca Anadolu güneyden ve batıdan Yunanistan tarafından abluka altına alınacağı için Anadolu'nun savunma derinliği azalacaktır. Türkiye böyle bir oldubittiye izin vermemek konusundaki kararlılığını göstermek için Doğu Akdeniz'de sismik araştırmalar yapmakta ve bu bölgenin kendi MEB'inin içinde olduğunu göstermektedir. İki ülke donanmasının da sahaya inmesi 2020 yazında neredeyse sıcak çatışma yaşanmasına sebep olacaktı. Almanya'nın Arabulucuğu ile donanmalarını geri çeken iki ülke şimdilik sıcak çatışma yaşanmasına imkân vermemiştir. Ancak iki ülke de Doğu Akdeniz'deki taleplerinden vazgeçecek gibi görünmediğinden sıcak bir çatışma önümüzdeki yıllarda muhtemel görünmektedir.

III. BÖLÜM

YUNANİSTAN'IN GAMBOT DİPLOMASİSİ İDDİALARI VE TÜRK DONANMASININ FAALİYETLERİ

3.1. Diplomasi Kavramının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Ülkelerin sorunlarını çözmek için kullandıkları barışçıl metotların tamamını ifade eden kavram diplomasidir. Türk Dil Kurumu diplomasiyi şu şekilde tanımlamaktadır:[95]

-Uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü

-Yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etmesi işi ve sanatı

-Bu işte çalışan kimsenin görevi, mesleği

- Bu görevlilerin oluşturduğu topluluk

-Güç bir görüşme sırasında gösterilen ustalık ve beceriklilik.

Diplomasi ile ilgili akademik çalışmaların geçmişi çok eskilere dayanmasa da çok eski zamanlardan beri diplomasinin fiilen kullanıldığı bilinmektedir. Hatta diplomasinin geçmişinin insanların toplumsal örgütlenmeler kurduğu zamana kadar dayandığını savunan çok sayıda görüş mevcuttur. Bilinen ilk yazılı diplomatik belge Hitit ile Mısır uygarlıkları arasında imzalanan Kadeş Antlaşması'dır. Bu antlaşmanın tek başına varlığı bile diplomasinin ne kadar eski bir geçmişi olduğunu anlamamız için yeterlidir.

[95]TDK,"Diplomasi ne demektir?", https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi 01.01.2022 saat 20:00)

Diplomasi kavramı çok uzun süreler boyunca uluslararası ilişkilerin bir alt disiplini olarak kabul edilmekteydi. Uluslararası ilişkiler bilimi ile ilgili yapılan akademik çalışmalar diplomasi ile ilgili yapılan çalışmalardan daha eskidir. Ancak bu durum diplomasinin uluslararası ilişkilerin bir alt disiplini olduğu anlamına gelmemektedir. Diplomasinin bağımsız bir bilim dalı olarak temellerinin atılmasında İngiliz ve Fransız diplomatlarının inkâr edilemez bir katkısı vardır. Dönemin en güçlü iki devleti olan İngiltere'nin ve Fransa'nın diplomatik misyonlarında görev alan diplomatların görev yaptıkları ülkelerde edindikleri tecrübe ve yaşadıkları deneyimleri kayıtlara geçirmesi sayesinde diplomasinin ayrı bir bilim dalı olarak kabul edilmesinin yolunu açmıştır. İngiliz ve Fransız diplomatlardan sonra ABD'li diplomatların ve araştırmacıların çalışmaları da diplomasinin bağımsız bilim dalı kimliğinin güçlenmesini sağlamıştır.

Diplomasi kavramının bazen dış politika ile aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu iki kavram birbirinden farklıdır. Diplomasi dış politikayı uygulamanın aracı konumundadır. Bu iki kavram birbirini tamamlayan farklı kavramlardır. Diplomasi dış politikadan bağımsız hareket edemeyeceği gibi diplomasi olmadan da dış politikayı etkin bir şekilde uygulamak mümkün değildir. İngiliz diplomat Sir Victor Wellesley'in "*Dış politika stratejiyi yapar, diplomasi ise taktikleri*. "[96]tespiti bu iki kavramın arasındaki ilişkiyi daha iyi kavramamızı sağlar.

Antik Yunan Medeniyeti'nden İslam Medeniyeti'ne kadar birçok medeniyetin ve topluluğun diplomasi kavramının gelişimine katkısı olmuştur. Ancak modern anlamda diplomasinin temellerini Roma İmparatorluğu atmıştır. Güçlü bir diplomatik alt yapı kuran bu imparatorluk başka devletlerle aralarındaki diplomatik ilişkileri lega veya hatip ismini verdikleri soylu elçiler vasıtasıyla yürütmekteydiler.

[96]Nasrettin Güneş,"Diplomasi nedir? Kökeni ve Tarihsel Gelişimi"
https://www.ilimvemedeniyet.com/diplomasi-nedir-kokeni-ve-tarihsel-gelisimi.html

Roma İmparatorluğu başka ülkeler nezdinde diplomatik misyonlar da kurarak modern diplomasinin şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Legasyon ismini verdikleri bu diplomatik misyonlar günümüz büyükelçiliklerinin atası olarak kabul edilmektedir.

Avrupa medeniyetinin de diplomasi kavramına katkısı büyüktür. Modern diplomasinin temellerini her ne kadar Roma İmparatorluğu atmış olsa da diplomasinin kurumsallaşması Avrupa medeniyeti sayesinde mümkün olmuştur. İstanbul'un fethi sayesinde Rönesans yaşayan İtalyan şehir devletleri kendi aralarında sürekli açık irtibat kanalları kurabilmek için daimi temsilcilikler meydana getirince diplomasi daha disiplinli ve kurumsal hale gelmiştir.18. ve 19. yüzyıllarda hatta 20.yüzyılda bile Avrupa medeniyeti diplomasinin gelişmesinde öncü rolü oynamaya devam etmiştir. 20. ve 21. yüzyıllarda da ABD'nin diplomasi alanında ciddi katkılar sunduğu ve öncü rolü üstlendiği görülmektedir. Henry Kissinger gibi önemli diplomatlar da yetiştirmeyi başaran ABD dünyanın politik ve ekonomik gidişatını etkileyebilecek güçte doktrinler ve diplomatik enstrümanlar kullanarak dünya tarihine yön vermiştir.

Modern diplomasinin temellerinin atılmasında Roma İmparatorluğu kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun da katkıları ve emekleri olmuştur. Yaklaşık 623 yıl gibi uzun bir süre varlığını devam ettirmeyi başaran Osmanlı İmparatorluğu diplomasinin kurumsallaşmasına ciddi katkılarda bulunmuştur. Selçuklu Devleti'nin bir uç beyliği olduğu için Bizans İmparatorluğu ile sınır komşusu olan Osmanoğulları Beyliği bu dönemden itibaren diplomasi ile tanışmıştır. Bu anlamda Osmanlı İmparatorluğu'nun Roma İmparatorluğu'ndan diplomatik anlamda etkilendiğini söylemek mümkün olabilir. İstanbul'un fethi ile Avrupa'ya diplomasiyi kurumsallaştırma imkânı veren Osmanlı Devleti fetihle birlikte kendi diplomatik kurumlarını da yeniden yapılandırmıştır. Bünyesine aldığı yabancı milletlerin varlığı sayesinde çok uluslu bir yapıya kavuşan ve bu dönemde devletten imparatorluk seviyesine yükselen Osmanlı İmparatorluğu diğer birçok kurum gibi diplomatik kurumlarını da çağın ihtiyaçlarına göre güncelleme ve geliştirme ihtiyacı hissetmiştir.

Osmanlı idari sisteminde daha düşük rütbeli bir memur olan Nişancı tarafından yürütülen dış ilişkilerin Reisülküttaplık makamı tarafından üstlenildiği görülmektedir. Reisülküttap Osmanlı diplomasisinin oluşturulmasından ve denetiminden Vezir-i Azam'a ve Padişah'a karşı sorumluydu. Ancak bu dönemde Osmanlı diplomasisinin tek yanlı olduğu ve süreklilik taşımadığı da görülmektedir. Osmanlı diplomasisinin sürekli hale gelmesi III.Selim'in reformları sayesinde olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun durakladığını ve ciddi yapısal reformlara ihtiyaç duyduğunu gören III.Selim Avrupa ülkeleri hakkında ilk elden bilgi alabilmek için ilk daimi temsilcilikleri açtırmıştır.

Cumhuriyet Dönemi Türk diplomasisini incelediğimizde de diplomasinin iyice kurumsal ve profesyonel bir şekilde yapıldığını söylemek mümkündür. Diplomasiyi bazı kaidelere bağlayan uluslararası antlaşmalar ve teamüller diplomasinin daha profesyonel ve kurumsal yapılmasına imkân vermektedir. Günümüzde çok sayıda uluslararası antlaşmaya taraf olan, birçok uluslararası örgüte üye olan ve dünyanın yüzlerce ülkesinde diplomatik misyonu olan Türkiye Cumhuriyeti sayısı binleri bulan profesyonel diplomatıyla diplomasi biliminin gelişmesine ve kurumsallaşmasına katkı sunmaktadır.

3.2. Diplomasi Çeşitleri

Zaman içerisinde diplomasiden beklenenlerin değişmesi ve küreselleşmenin beraberinde diplomasiye yeni alanlar açılması diplomasi çeşitlerinin de artmasına yol açmıştır. İlk zamanlarda diplomasiden beklenen tek şey mevcut savaşları bitirmesi veya savaş sonrası durumu tespit etmesiyken günümüzde diplomasiden çok daha fazla şey beklenmektedir. Diplomasi çeşitlerinin kesin bir sınıflandırması mümkün değildir. En çok bilinen ve günümüz dünyasının ikili ilişkilerini en çok etkileyen diplomasi türleri şunlardır;

Arabuluculuk Diplomasisi: Sorun yaşayan iki veya daha fazla ülkeyi bir araya getiren tarafsız bir ülkenin yürüttüğü ve anlaşmazlığı ortadan gidermeye yönelik olan diplomasi türüdür.

Çok Taraflı Diplomasi: Üç ve daha çok devletin taraf olduğu diplomasi türüdür.

İkili Diplomasi: İki ülkenin kendi aralarında yürüttüğü diplomasi türüdür.

Kamu Diplomasisi: Bir ülkenin başka ülke vatandaşlarını etkilemek için yürüttüğü diplomasi türüdür.

Sivil Diplomasi: Devletlerin resmi diplomatik görevleri olmayan sivil kişiler vasıtasıyla yaptığı diplomasi türüdür.

Zirve Diplomasisi: Çok sayıda ülke yöneticisinin katıldığı müzakereler zirve diplomasisini oluşturur.

Ekonomi Diplomasisi: Ülkelerin ekonomik güçlerini ve potansiyellerini kullanarak yaptıkları diplomasi türüdür.

İnsani Diplomasi: Yardım kuruluşları aracılığıyla yapılan ve mağdur kimselere yardım etmek amacıyla yapılan diplomasi türüdür.

Çevre Diplomasisi: Çevreyi ilgilendiren konularda uluslararası çözümlere ulaşabilmek için yapılan diplomasi türüdür.

Enerji Diplomasisi: Sahip olunan enerji potansiyeli ve kaynakların koz olarak kullanıldığı diplomasi türüdür.

Kültürel Diplomasi: Ülkelerin gelişen teknoloji imkânlarından da yararlanarak kültürlerini başka ülkeleri ve o ülkelerin vatandaşlarını etkilemek için kullanmasıdır.

Dijital/Sanal Diplomasi: Gelişen sosyal medya ağları ve internet teknolojisi sayesinde yapılan diplomasi türüdür.

Zorlayıcı Diplomasi: Devletlerin diğer devletlerle olan ilişkilerini yürütürken ve dış politikalarını uygularken diplomasiden yararlandıkları bilinmektedir. Bu devletlerin çıkarları bazen birbirleriyle uyuşmayabilir. Bu gibi durumlarda diplomasinin en temel vazifesinin uzlaşma zemini yaratmak ve mevcut sorunu barışçıl usullerle çözmek olduğu kabul edilir. Ancak devletler bazen dış politika hedeflerini gerçekleştirebilmek için müzakereyi terk ederek baskı yöntemlerini uygulama yolunu deneyebilirler. Bu gibi zamanlarda ortaya çıkan ve güç tehdidini içeren diplomasi türüne zorlayıcı diplomasi denir.*"...Barışçıl yöntemlerin kullanılmasına rağmen taraflar arasında bir uzlaşı ve ikna süreci elde edilmemişse bu durumda güç kullanma tehdidine dayalı bir ikna süreci gerekebilir..."*[97]

Zorlayıcı diplomasinin asıl amacı güç kullanmadan önce anlaşmazlık yaşanan devlete gücün kullanılabileceğini göstererek bu devletin gözünü korkutmak böylece geri adım atmasını sağlamaktır. Bu açıdan bakıldığında zorlayıcı diplomasinin tehdit içerdiği için meşruiyeti ve masumiyeti sorgulanabilir. Ancak*" ...zorlama stratejilerinin özünde uyuşmazlıklara savaş dışında, barışçıl yöntemler kullanarak bir çözüm bulma arayışı yatmaktadır."*[98]

[97] Fuat Aksu, Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi,1.Basım, Bağlam Yayınları, İstanbul 2008,s.21-22.
[98] Fuat Aksu, *a.g.e.*,s.22.

Zorlayıcı diplomasinin üç temel amacı elde etmeye yönelik olduğu kabul edilir.[99]

- *Amaç bir eylemin durdurulmasıyla sınırlı olabilir.*
- *Amaç henüz tamamlanan bir eylemden geri dönülmesiyle ilgili olabilir.*
- *Hedef ülkenin düşmanca tavrını ortadan kaldırmaya yönelik olarak hükümetinde veya siyasal rejiminde değişiklik yapılmasını istemek olabilir.*

Bazen devletler mevcut durumu(statüko) kendi lehine diğer bir devletin aleyhine olacak şekilde değiştirebilirler. Bu durumda menfaat kaybına uğrayan devlet zararını gidermenin ve eski duruma geri dönülmesini sağlamanın yollarını arar. Barışçıl müzakere süreci bir işe yaramaz ve eski duruma geri dönülemezse menfaat kaybı yaşayan devlet zorlayıcı diplomasi uygulama yoluna gidebilir. Bu diplomasi türünde kendi lehine olacak şekilde mevcut durumu bozan devlete askeri yöntemlere başvurulması halinde uğrayacağı zararın büyüklüğü gösterilmeye çalışılır. Zorlayıcı diplomasi uygulandığında askeri yöntemlerden mümkün olan en az şekilde yararlanılır.Gerektiği hallerde sınırlı ve kontrollü bir şekilde askeri önlemlere başvurulur. Eğer bu askeri önlemlerin dozu iyi ayarlanmazsa topyekûn bir savaş çıkması ihtimal dâhilindedir. Savaş çıkarsa da uygulanan zorlayıcı diplomasi açıkça amacını gerçekleştirememiş ve başarısız olmuş olur. Zorlayıcı diplomasi savaş seçeneğinden yani sondan bir önceki adım olduğu için mevcut durumu değiştiren devlete geri adım atma ve eski duruma dönme şansı verilmiş olur. Menfaat kaybı yaşayan ve zorlayıcı diplomasi uygulayan devlet mevcut durumu bozan devleti eyleminden vazgeçmesi için ikna etmeye çalışır.

Zorlayıcı diplomasinin başarılı olması ve hedef ülkeye geri adım attırabilmesi bazı etkenlere bağlıdır. İlk ve en önemli etken iletişim kaynaklarının açık ve tam işlemesidir. Taraflara hızlı ve doğru bilgiler açık ve tam işleyen iletişim kanalları vasıtasıyla ulaşacağı için taraflar adımlarını daha sağlam atabileceklerdir. Bir diğer önemli etken de zorlayıcı diplomasiye başvuran tarafın söylemleri ile eylemlerinin birbirini tamamlayacak şekilde tutarlı olmasıdır.

[99] Fuat Aksu, a.g.e., s.24.

Tutarlı olmayan ve birbiri ile çelişen eylem ve söylem hedef ülke üzerinde caydırıcılık oluşturmaz. Zorlayıcı diplomasinin başarılı olabilmesi için ihtiyaç duyulan bir diğer şey de inandırma kapasitesidir. Eğer hedef ülke geri adım atmazsa ciddi bir zarara uğrayacağına ikna edilemezse zorlayıcı diplomasi beklenen faydayı sağlayamayabilir. Bu diplomasi türünün başarılı olmasını sağlayacak bir diğer faktör de zamandır. Eğer hedef ülkeye geri adım atması veya yaptığı şeyi düzeltebilmesi için yeterli zaman verilmezse zorlayıcı diplomasi yine amacına ulaşamayabilir. Ayrıca hedef ülkeye güvence verilmesi de zorlayıcı diplomasinin başarılı olmasını sağlar. Geri adım atması halinde kendisinden daha fazla şey istenilmeyeceği konusunda ikna edilirse istenileni daha kolay yapar. Hedef ülkenin müzakere yolunun savaş yolu seçiminden daha kazançlı olduğu, savaş çıkması halinde iki tarafın da kaybedeceği fikrine inandırılması da bu diplomasi türünün amacına ulaşmasına etki eder.

Zorlayıcı diplomasi çeşitli şekillerde yapılabilmektedir. Ülkelerin donanmalarını kullanarak gambot diplomasisi yapması da bir tür zorlayıcı diplomasidir. Devletler gambot diplomasisi yaparak hedef ülkeleri istedikleri çizgiye çekmeye çalışmaktadırlar. Müteakip başlık altında gambot diplomasisi incelenecektir.

3.2.1.Gambot Diplomasisi'nin (Gunboat Diplomacy) Tanımı

Gambot diplomasisi, bir ülkenin deniz gücünü kullanarak başka bir ülkeye siyasi baskı uygulaması ve gücünü gösterme politikası olarak tanımlanabilir. Bazı devletlerarası uyuşmazlıklarda uyuşmazlığa taraf olan devletlerden biri veya her ikisi sıcak çatışma yerine sahip olduğu deniz gücünü rakibini ikaz etmek için kullanabilir. Devletler, sahip oldukları deniz gücünden yararlanarak rakip olarak gördükleri devletleri etkileme ve onlarda caydırıcılık oluşturmayı hedefler. Denizlerin sunduğu her türlü imkândan yararlanan devletler deniz güçleri sayesinde tehdit olarak gördükleri ülkelerin tutum ve davranışlarını da istedikleri şekilde yönlendirebilirler.

Gambot Diplomasisi uygulamada beş ayrı şekilde yapılmaktadır;[100]

- Bayrak gösterme
- Özel hareketin yayılması
- Deniz yardımı
- Operasyon ziyaretleri
- Özel iyi niyet ziyaretleri

Bayrak Gösterme Taktiği: Devletlerin rakiplerinin üzerinde korku yaratabilmek ve gerektiğinde güç kullanabilecekleri mesajını vermek için donanmalarını sürekli olarak göstermeleri uygulamasıdır.

Özel Hareketin Yayılması Taktiği: Bu taktik bayrak gösterme taktiğinin daha özel uygulanan bir çeşididir. Devletlerin bombardıman, amfibi çıkartma, hava savunma, hava taarruzu gibi tatbikatlar yaparak rakiplerine sahip oldukları deniz gücünü ve operasyonel yeteneklerini göstererek bu yolla rakiplerini korkutmaya çalışmasıdır.

[100]Zafer Ay, "Gambot Diplomasisi(Gunboat Diplomacy)", https://www.gencdiplomatlar.com/masalar/gambot-diplomasisi-gunboat-diplomacy.html,(15.05.2021)

Deniz Yardımı: Bayrak gösterme taktiği ve özel hareketin yayılması taktiği kuvvet göstermeye dayanan taktiklerken deniz yardımı, denizlerde sahip olunan üstünlüğü göstermeyi amaçlar. Devletler, etki altına almaya çalıştıkları devlete çeşitli deniz araçları satarak veya hibe ederek bu denizdeki etki alanlarını genişletmeyi amaçlarlar. Ayrıca hibe veya satın alma yoluyla deniz araç gereçleri alan ülke diğer ülkenin deniz konusunda kendisinden üstün olacağını göreceğinden tutum ve davranışlarını da buna göre düzenleyecektir.

Operasyon Ziyareti: Devletler sahip oldukları deniz gücünü, sahip oldukları silah ve teknolojileri, askerlerinin denizcilik yeteneklerini ve askerlerinin disiplinlerini hedef ülkede gemi ziyaretleri yaptırarak gösterirler. Böylece devletlerin sahip oldukları deniz gücünün ve harbe hazırlık durumlarının hedef ülke tarafından görülerek caydırıcılık oluşturması beklenir.

Özel İyi Niyet Ziyareti: Devletler savaş gemilerini tatbikatın veya operasyonun yapıldığı bölgedeki limanları ziyarete gönderirler. Böylece savaş gemileri iki ülke ilişkilerinin gelişmesi için diplomatik faaliyet yürütmüş olurlar.

Aygül Ernek Alan'a göre deniz kuvvetlerinin var oluşunun üç temel nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerin ilki deniz kuvvetlerinin askeri görevler icra etmesidir. Devletler deniz kuvvetlerinden gerektiği ve kendilerine emir verildiği zaman askeri görevler icra etmesini beklerler. Deniz kuvvetlerinin ikinci varoluş nedeniyse deniz sınırlarını korunması ve denizlerde düzeni sağlaması gibi paramiliter görevler yapmasının beklenmesidir. Deniz kuvvetlerinin var oluşunun üçüncü nedeni de diplomatik görevlerdir. Devletler donanmalarını bir dış politika aracı olarak da kullanırlar. Deniz kuvvetleri böylece yüzen diplomasi de yaparlar.[101]

[101] Aygül Emek Alan, ,*Propaganda Aracı Olarak Ganbot Diplomasisi,* s. 91-97. https://www.researchgate.net/publication/298414879_PROPAGANDA_ARACI_OLARAK_GANBOT_DIPLOMASI ,(15.05.2021)

3.2.2.Dünyada Gambot Diplomasisi

Tarihsel süreç içerisinde dünyanın geri kalanını etkisi altına almayı başaran ülkeler incelendiğinde bu ülkelerin büyük birer deniz gücüne sahip oldukları görülür. Sahip oldukları bu devasa deniz gücünü kullanarak gambot diplomasisi yapan ülkeler diğer ülkeleri istedikleri hizada tutmayı başarmışlardır. 15. yüzyıldan itibaren sırasıyla Portekiz, İspanya, Hollanda, Fransa ve İngiltere gibi büyük denizci medeniyetler donanmalarını kullanarak dünya ticaretine ve dünya siyasetine yön vermişlerdir.

Günümüzde devasa deniz gücüne sahip olan ve bu deniz gücü sayesinde gambot diplomasisi yapan ülkeler vardır. Bu ülkelerin deniz gücü bakımından şüphesiz en büyüğü ABD'dir. ABD, sahip olduğu deniz gücü sayesinde istediği su yolunu doğrudan veya dolaylı olarak kontrolü altında tutabilmektedir. Ayrıca dilediği zaman dünyanın birçok yerine sahip olduğu deniz gücü sayesinde kuvvet aktarabilme yeteneğine de sahiptir. ABD, sahip olduğu devasa deniz gücü sayesinde dünya ticaretini ve dünya siyasetini etkileyebilen bir başat güç konumuna gelmiştir. ABD, NATO bünyesinde yapılan deniz tatbikatlarının neredeyse tamamına katılarak sahip olduğu deniz gücünü, silah teknolojisini, askerlerinin harbe hazırlık durumunu ve disiplinini tatbikatlara katılan diğer devletlerin deniz kuvvetlerine göstererek bir anlamda gambot diplomasisi de yapmaktadır. ABD her fırsatta rakip olarak gördüğü devletlerin üzerinde baskı kurmak ve politikalarını yönlendirebilmek için dünya denizlerinin neredeyse tamamına yakınında gemi yüzdürerek varlık göstermektedir. ABD'nin gambot diplomasisi faaliyetleri bunlarla da sınırlı değildir. Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi devletleri ve bu devletlerin donanmalarını başat gücünü sarsacak birer tehlike olarak gören ABD; her fırsatta bu iki ülkenin burnunun dibinde amfibi harekât, deniz hava savunma, hava harbi ve bombardıman tatbikatları yaparak gambot diplomasisi yapmaktadır.

ABD, 1. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar başta Avrupa ülkeleri olmak üzere nüfuz alanında kabul ettiği birçok ülkeye deniz yardımı da yaparak gambot diplomasisi yapmaktadır. ABD yardım yaptığı ülkelerin denizcilik alanında kendisine bağımlı hale gelmesini ve sahip olduğu deniz araç gereçleri üstünlüğünün de bu ülkeler tarafından bilinmesini istemektedir. Böylece ABD'nin denizdeki üstünlüğünü görecek olan ve ABD'ye deniz araç gereçleri bakımından bağımlı hale gelecek olan ülkeler politikalarını belirlerlerken ABD'yi de göz önünde bulunduracaklardır. ABD sık sık liman ziyaretleri de yaparak deniz gücünü limanını ziyaret ettiği ülkenin vatandaşlarına da gösterdiği gibi bu ziyaretle iki ülke arasındaki diplomatik ilişkileri canlı tutmayı da amaçlamaktadır. Görüldüğü gibi ABD donanmasını son derece aktif bir şekilde kullanarak etkin bir şekilde gambot diplomasisi yapmaktadır.

Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti de sahip olduğu deniz gücü sayesinde gambot diplomasisi yapmaktadırlar. Bu iki ülke her ne kadar büyük birer deniz gücü olsalar da ABD ile yarışabilecek ve ABD'yi başat güç koltuğundan indirebilecek kapasitede değillerdir. Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti donanmalarını daha çok bölgesel gambot diplomasisi yapmak için kullanırken ABD dünya su yollarının neredeyse tamamında deniz gücünü konuşlandırmıştır. ABD bu sayede hem Rusya Federasyonu'nu hem de Çin Halk Cumhuriyeti'ni ve bu iki ülkenin donamasını kuşatma altında bulundurmaktadır.

3.2.3.Türkiye'nin Sahip Olduğu Deniz Gücü Diplomasisi

Türkiye 1951 yılından beri NATO'nun içerisinde yer aldığı için NATO bünyesinde yapılan birçok uluslararası deniz tatbikatına da katılarak sahip olduğu deniz gücünü ve denizcilik yeteneğini gösterme imkânı bulmuştur. Türkiye de birçok ülke gibi sahip olduğu deniz gücünün bilinmesini ve Türkiye'ye hasmane tavır takınma ihtimali olan ülkelerin politikalarını bu yönde düzenlemelerini istemektedir. Bu sebeple donanmasını aktif bir şekilde kullanan Türkiye, Yunanistan tarafından gambot diplomasisi yaptığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Türkiye, Mavi Vatan'ı kapsamında değerlendirdiği alanlarda eskiden beri çeşitli tatbikatlar yapmaktadır. Ancak özellikle son yıllarda Doğu Akdeniz'de bulunan doğalgaz ve petrol rezervleri bu denizin paylaşımı meselesini gündeme getirince Türkiye hem kendi haklarını hem de KKTC'nin haklarını korumak için donanmasını daha aktif kullanmaya başlamıştır.

Türkiye, Doğu Akdeniz'de Yunanistan- GKRY ikilisinin bir oldubittisiyle karşı karşıya kalmamak için sismik araştırma ve sondaj gemilerini sahada kullanmaya başlamıştır. Türkiye'nin sismik araştırma ve sondaj gemilerinin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerinin korsan olduğunu, bu faaliyetlerin uluslararası hukuka aykırı olduğunu savunan Yunanistan ve GKRY, bu gemilerde görevli personeli gözaltına alabileceklerini beyan edince Türkiye süratle harekete geçmiştir. Türkiye, donanmasını bilimsel araştırmalar yapmak için bölgede bulunan filosuna refakat etmekle görevlendirmiştir. Türk donanması refakatinde çalışmalarını sürdüren gemiler zaman zaman Yunan donanması tarafından taciz edilmektedir. Türk donanmasının son derece kararlı olduğunu gören İtalyan ENI ve Fransız TOTAL şirketleri bölgedeki çalışmalarını durdurmuşlardır. Türk donanmasının bu girişimi uluslararası şirketleri çalışmalarını durdurmaya zorladığı için bir tür gambot diplomasisi olarak kabul edilebilir.

Doğu Akdeniz'de 2020 yılında Türkiye ve Yunanistan donanmalarının neredeyse sıcak çatışmaya varacak şekilde temaslarda bulunması üzerine Almanya devreye girmiş ve kriz sona ermiştir. Ancak hem Türkiye hem de Yunanistan donanmalarına süratle yatırım yaparak olası bir çatışma durumu için teyakkuz durumunda beklemektedirler.

Mavi Vatan'ının güneyini oluşturan Doğu Akdeniz'deki hak ve menfaatlerini koruma konusunda son derece kararlı görünen Türkiye bir yandan MİLGEM (Milli Gemi), MİLDEN (Milli Denizaltı), DİMDEG (Deniz İkmal ve Destek Gemileri), TCG Anadolu LHD, AKYA Milli Ağır Torpido gibi deniz kuvvetlerinin ihtiyacı olan platformlar ve mühimmatlar üretirken bir yandan da sensör, ikaz ve haberleşme sistemlerini millileştirmektedir. Bu girişimi ile Doğu Akdeniz'de donanma varlığı ve gücü bakımından ilk sırada yer alan Türkiye, donanmasının diplomatik görev yapması için de sürekli tatbikatlar yapmaktadır.

3.2.4.Türkiye'nin Yaptığı Deniz Tatbikatları

Türk Deniz Kuvvetleri Strateji Belgesi'nde Türkiye'nin istikrar, iş birliği ve kıta ölçekli açılım odaklı olan dış politika vizyonunun bulunmasının Deniz Kuvvetlerini vazgeçilmez bir dış politika enstrümanı olarak ön plana çıkardığını belirtilmektedir. Aynı belgede kendisine bölgesel ve küresel ölçekteki dünya dengesinde yapıcı ve katılımcı bir yaklaşımla yer edinmek isteyen Türkiye'nin bu yönelimini destekleyecek güçlü bir deniz kuvvetlerine olan ihtiyacı vurgulanmaktadır.[102] Türkiye, ihtiyaç duyduğu bu güçlü deniz kuvvetlerinin harbe hazırlık seviyesini ve caydırıcı etkisini arttırmak için tatbikatlar yapmaktadır. Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından yapılan tatbikatlar şunlardır;

[102] Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, *Türk Deniz Kuvvetleri Stratejisi,* Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2015, s.19.

3.2.4.1.MAVİ VATAN-2019 Taktik Tatbikatı

Bu tatbikat 27 Şubat 2019-8 Mart 2019 tarihleri arasında Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından Karadeniz, Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz'de icra edilen kapsamlı bir tatbikattır. MAVİ VATAN-2019 Taktik Tatbikatı Ana Ast Komutanlık Karargâhları ile Harekât Merkezleri'nin çalışma usullerini ve harbe hazırlık seviyelerini görmek, diğer kuvvet komutanlıkları ile çalışılabilirlik ve uyum seviyesini görmek, görev gruplarının ve diğer kuvvet komutanlıklarına bağlı birliklerin müşterek harekâta ve harbe hazırlık seviyelerini görmek amacıyla yapılmıştır. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'na bağlı personel, teçhizat ve platformların katıldığı bu tatbikat 2018 yılında kurulan Deniz Harp Merkezi Komutanlığı bünyesinde kurulan Tatbikat Kontrol Merkezi tarafında yönetilmiştir. Tatbikat kapsamında 40 liman ziyareti de yapılmıştır.

Türkiye; Karadeniz, Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz'i kapsayacak şekilde yaptığı MAVİ VATAN-2019 Taktik Tatbikatı ile başta Deniz Kuvvetleri olmak üzere birliklerinin olası bir çatışmaya hazırlık seviyelerini görme imkânı elde etmiştir. Ayrıca farklı kuvvetlerden tatbikata katılan birliklerin müşterek harekât icra edip edemeyeceğini de test etme imkânı bulan Türkiye liman ziyaretleriyle de sahip olduğu deniz gücünü gösterme imkânı bulmuştur. Yunanistan'ın Türkiye'nin Deniz Kuvvetlerini baskı unsuru olarak kullandığını belirtmesi ve bu durumdan rahatsız olması Türk donanmasının dış politika enstrümanı olarak vazifesini yaptığını göstermektedir.

3.2.4.2.DENİZ KURDU-2019 Tatbikatı

Karadeniz, Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz'de eş zamanlı olarak yapılan bu tatbikat Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından yapılan en büyük ve en kapsamlı tatbikatlardandır. Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bu tatbikatla kendisine bağlı birlik ve platformların harbe hazırlık seviyelerini ölçmüştür. DENİZ KURDU-2019 Tatbikatı'na Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın bünyesinde bulunan çok sayıda genel maksat helikopteri ve taarruz helikopteri, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın bünyesinde bulunan nakliye uçakları ve Havadan İhbar ve Kontrol Uçakları (HİK), Özel Kuvvetler Komutanlığı'nın bünyesinde bulunan birlikler ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'na bağlı unsur ve platformlar da katılmıştır.

Bu tatbikatla kriz yönetimi ve doğal afetlerle mücadele zamanlarında devletin ilgili kurum ve kuruluşlarının eş güdümle çalışmalarını sağlamak amaçlanmıştır. Türkiye'nin toplamda 131 gemi, 57 uçak, 33 helikopter ve yaklaşık 25.900 personelle icra ettiği bu tatbikat Yunanistan tarafından da takip edilmiştir. Yunanistan Türk donanmasının bu tatbikatların kendisine baskı oluşturmak için yapıldığını düşünmektedir. Yunanistan, Doğu Akdeniz'deki çıkarlarına darbe vuracağından endişe ettiği Türk donanmasının faaliyetlerini yakından takip etmektedir.

3.2.4.3.DOĞU AKDENİZ-2019 Davet Tatbikatı

Bu tatbikat 9 Kasım 2019 ile 20 Kasım 2019 tarihleri arasında Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından Doğu Akdeniz'de yapılmıştır. Bu tatbikatla çok uluslu katılımla kurumlar arası iş birliğini tesis etmek, müşterek harekât yeteneği kazanarak afetlere ve insani yardım gerektiren durumlara hazırlık yapmak amaçlanmıştır. Ayrıca Türk Yüksek Hazırlık Seviyeli Deniz Kuvvetinin 2023 ve 2028 yıllarında NATO Deniz Unsur Komutanı (MCC) görevini devralması beklenmektedir. Burada görev yapan personelin eğitiminin yapılması da amaçlanmıştır.

Bu tatbikata Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde bulunan çok sayıda platform ve personel, Kara Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde bulunan çok sayıda helikopter, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın bünyesinde bulunan F-16 ve F-4 savaş uçakları, Havadan Kontrol ve İhbar Uçakları (HİK) ve nakliye uçakları, Jandarma Genel Komutanlığı'nın bünyesinde bulunan helikopterler ve Arama Kurtarma Timleri, Sahil Güvenlik Komutanlığı bünyesinde bulunan platformlar katılmıştır. Tatbikata çok sayıda askeri personel ve sivil personelin yanında yabancı ülkelere ait platformlar ve askeri personeller de katılmıştır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de sadece Antalya Körfezi kadar deniz yetki alanı olduğunu savunan Yunanistan, Türkiye tarafından yapılan bütün tatbikatları gambot diplomasisi kapsamında değerlendirmektedir.

3.2.4.4.MAVİ BALİNA-2020 Davet Tatbikatı

30 Ekim 2020 ve 10 Kasım 2020 tarihleri arasında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın ev sahipliğinde Doğu Akdeniz'de yapılan bu tatbikata çok sayıda yabancı ülke personeli ve gemisi de katılmıştır. Marmaris'te konuşlu Aksaz Deniz Üs Komutanlığı'nda basına verilen brifingle 30 Ekim'de başlayan tatbikata Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı unsurlarla birlikte ABD, Pakistan, Bulgaristan, İspanya ve Romanya'ya ait gemiler de katılmıştır. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin ev sahipliğinde yapılan bu çok uluslu tatbikat, Yunanistan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve Yunanistan Dışişleri Bakanlığı tarafından da takip edilmiştir. GKRY ile MEB'lerini birleştirmeyi böylece Doğu Akdeniz'i bir Yunan gölü haline getirmeyi planlayan Yunanistan, Türk donanmasının Doğu Akdeniz'de attığı her adımı yakından izlemektedir.

3.2.4.5.MAVİ VATAN-2021 Tatbikatı

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından planlanan bu tatbikat 25 Şubat 2021 ile 07 Mart 2021 tarihleri arasında Adalar Denizi'nde (Ege Denizi) ve Doğu Akdeniz'de yapılmıştır. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bu tatbikatla personellerinin, karargâhlarının, platformlarının ve görev guruplarının harbe hazırlık durumlarını görmek ve bu unsurların harbe hazırlık seviyelerini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Diğer kuvvet komutanlıklarından personellerin ve araçların da bu tatbikata katılmasıyla kuvvetler arası eşgüdüm ve müşterek harekât yapma kapasitesinin arttırılması da planlanmıştır.

Bu tatbikata Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın bünyesindeki platformlar ve birlikler, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın bünyesinde bulunan genel maksat ve taarruz helikopterleri, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın bünyesinde bulunan F16 ve F4 savaş uçakları ile Havadan İhbar ve Kontrol Uçakları (HİK), Jandarma Genel Komutanlığı'nın bünyesinde görev yapan Jandarma Arama Kurtarma timleri ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bünyesinde bulunan yüzer platformlar katılmıştır. MAVİ VATAN-2021 Davet Tatbikatı'nda insansız hava araçları (İHA) da kullanılarak gerçek harekât alanı oluşturulmaya çalışılmıştır. İnsansız Hava Aracı (İHA) ve Silahlı Hava Aracı (SİHA) teknolojisi konusunda dünyanın ileri gelen ülkelerinin arasına girmeyi başaran Türkiye, sahip olduğu İHA ve SİHA filolarını da tatbikatlarda kullanarak olası bir çatışma durumunda eşgüdüm sağlayabilmeyi amaçlamaktadır. TCG Anadolu Amfibi Hücum Gemisi'ne katlanabilir kanatlı İHA ve SİHA konuşlandırılacağının başta Savunma Sanayi Başkanlığı (SSB) olmak üzere birçok kamu kurumu ve kamu görevlisi tarafından beyan edildiği açık kaynaklarda görülmektedir. Güçlü bir donanma ve güçlü bir İHA-SİHA filosuna sahip olan Türkiye'nin yaptığı bu müşterek tatbikat da Yunanistan'ın ilgili mercileri tarafından takip edilmiştir.

3.2.4.6.DENİZKURDU-2021 Tatbikatı

25 Mayıs-06 Haziran 2021 tarihleri arasında Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz'de yapılan tatbikattır. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bu tatbikatla kendine bağlı karargâh ve merkezlerin sevk ve idare etkinliğinin denenmesini hedeflemiştir. Bu tatbikatın yapılış amaçlarından bir diğeri de karargâh personellerine tehdit ortamında muhakeme ve karar verme yeteneği kazandırmaktır. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bu tatbikatla unsurlarının harbe hazırlık durumlarını yükseltmeyi amaçlamıştır.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde icra edilen bu tatbikata çok sayıda yüzer platform, uçak, helikopter, İHA ve personel katılmıştır. Kara Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde görev yapan genel maksat ve taarruz helikopterleri, Hava Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde görev yapan taarruz uçakları, nakliye uçakları ve Havadan İhbar ve Kontrol uçakları, Özel Kuvvetler Komutanlığı bünyesinde görev yapan personel ve helikopterler, Sahil Güvenlik Komutanlığı bünyesinde görev yapan bot ve helikopterler de katılmıştır.

Yabancı ülkelerin askeri ataşelerinin de gözlemci olarak katıldığı bu tatbikat diğer tatbikatlar gibi Yunanistan tarafından da takip edilmiştir. Yunanistan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve Yunanistan Dışişleri Bakanlığı tarafından yakından takip edilen bu tatbikat 6 Haziran 2021'de sona ermiştir. Yunanistan Türkiye'nin ev sahipliğinde yapılan diğer tatbikatlar gibi bu tatbikatı da gambot diplomasisi kapsamında değerlendirmektedir.

3.2.4.7.DYNAMIC MONARCH/KURTARAN-2021 Tatbikatı

12-24 Eylül 2021 tarihleri arasında icra edilen bu tatbikata Türkiye ev sahipliği yapmıştır. Kurtarma unsurlarının kaza bölgesine hızlı bir şekilde ulaşıp ulaşamadığını görmek, NATO üyesi olmayan ülkelerin kurtarma birimleri ile çalışarak işbirliğini geliştirmek, Denizaltı tahliye operasyonlarında denizaltıdan kurtarılan personellerin tedavi senaryolarını denemek için yapılmıştır.

Tatbikata Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde görev yapan çok sayıda gemi, deniz karakol uçağı, helikopter ve personel katılmıştır. Hava Kuvvetleri Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'na bağlı personel ve araçlar, ABD Deniz Kuvvetleri'ne mensup personeller ve 1 adet deniz karakol uçağı, İtalya Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde görev yapan 1 denizaltı ve İspanya Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde görev yapan gözlemci personeller de tatbikata katılmıştır.

Yunanistan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Türkiye ev sahipliğinde yapılan bu tatbikatı da takip etmiştir. Bu tatbikat her ne kadar NATO bünyesinde yapılmış olsa da NATO üyesi olan Yunanistan bir diğer NATO üyesi olan Türkiye'nin yaptığı bu tatbikatı da gambot diplomasisi kapsamında değerlendirmektedir.

3.2.5.Yunanistan'ın Gambot Diplomasisi Yapıldığı Yönündeki İddiaları

Yunan yetkililer yaptıkları açıklamalarda Türk donanmasının gambot diplomasisi yaparak Yunanistan'a baskı uyguladığını savunmaktadırlar. Yunan basını da benzer iddiaları dile getirerek Türkiye'yi baskı uygulamakla itham etmektedir. Mavi Vatan Doktrini ve Türk donanmasının yaptığı tatbikatlarla ilgili Yunan basınında çıkan bazı haberler şunlardır;

- Ta Nea Gazetesi'nin MAVİ VATAN-2019 Tatbikatı için yaptığı "*Mavi Vatan'ın Arka Planında Sondaj Sonuçlarının Açıklanması İçin Geri Sayım"* başlıklı haberde Türkiye'nin doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarının paylaşımı tartışması sürerken güç gösterisi yaptığı ifade edilmiştir.[103]

- Real News Gazetesi de "*Türkiye; Ege, Doğu Akdeniz ve Karadeniz'de bugün başlayacak ve 8 Mart'a kadar sürecek deniz tatbikatıyla güç gösterisinde bulunuyor."* değerlendirmesini yaparak Türkiye'nin gambot diplomasisi yaptığını yarı açık yarı kapalı bir şekilde ifade etmiştir.[104]
- Elefteros Typos Gazetesi de "*Türkiye, bütün donanmasını Akdeniz ve Karadeniz'e çıkartıyor.*" manşetini atarak Türk donanmasının yaptığı tatbikatı okuyucusuna duyurmuştur.[105]

[103]Furkan Naci Top-Mehmet, Hatipoğlu, "Mavi Vatan Yunan Basınında*"* , Anadolu Ajansı,27.02.2019
[104] Furkan Naci Top-Mehmet, Hatipoğlu, "Mavi Vatan Yunan Basınında" , Anadolu Ajansı,27.02.2019
[105] Furkan Naci Top-Mehmet, Hatipoğlu, "Mavi Vatan Yunan Basınında*"* , Anadolu Ajansı,27.02.2019

- Efimerida Ton Syntakton Gazetesi de "*Algı Amaçlı Türk Güç Gösterisi*" başlıklı haberiyle Türklerin güç gösterisi yaptığını ve Yunan silahlı kuvvetlerinin olası bir Türk tahrikine cevap vermek için hazır olduğunu ifade etmiştir.[106]

- MAVİ VATAN-2021 Tatbikatı'nı okuyucularına *"Türkiye; Ege ve Akdeniz'de büyük deniz tatbikatı yapacak*." başlığıyla duyuran Kathimerini Gazetesi bu tatbikatın Türk hava kuvvetlerinin de katılacağı geniş çaplı bir tatbikat olacağını duyurmuştur.[107]

- Kathimerini Gazetesi'nde yayımlanan Vasilis Nedos imzalı "*Ankara'nın Ege ve Doğu Akdeniz İçin Planı:28. Boylam Anahtar Durumunda*" isimli makalede Türkiye'nin artık Deniz Kuvvetleri'ni diplomasinin zorlayıcı gücü olarak kullandığı iddia edilmektedir.[108]

Görüldüğü gibi Yunan basınında Türkiye'nin Karadeniz, Adalar(Ege) Denizi ve Doğu Akdeniz'de yaptığı bütün tatbikatlar gambot diplomasisi olarak kabul edilmektedir. Yunan iddialarının tamamı doğru olmamakla birlikte Türkiye'nin donanmasını diplomatik baskı unsuru olarak kullandığı doğrudur. Birçok ülke gibi Türkiye de caydırıcı bir unsur olarak donanmasından yararlanmaktadır. 2020 yazında Yunanistan ile Türkiye arasında yaşanan gerginlikte Yunanistan'ın Kızılhisar (Meis) Adası'na savaş gemisi göndermesi de gambot diplomasisi kapsamında kabul edilmelidir. Türkiye anakarasına 2.1 km, Yunan anakarasına 580 km uzaklıkta olan bu adaya savaş gemisi konuşlandırılması bariz bir gambot diplomasisi girişimi olarak kabul edilir.

---

[106] Furkan Naci Top-Mehmet, Hatipoğlu, "Mavi Vatan Yunan Basınında" , Anadolu Ajansı,27.02.2019

[107]Enson Haber "Yunan basını: Türkiye Mavi Vatan tatbikatı yapacak." ,23.02.2021,

[108]Aydınlık Gazetesi, "Türkiye Deniz Kuvvetleri gambot diplomasisi yapıyor*."* , Aydınlık Gazetesi,19.02.2019

SONUÇ

Jeopolitik, uluslara geleceklerini belirleme noktasında hayati veriler sunduğu için son derece önemlidir. Devletler, uluslararası ilişkilerde izleyecekleri yolu ve atacakları adımı belirlerlerken jeopolitikten yararlanırlar. Jeopolitikten yararlanmayan bir ülke uluslararası rekabetin olduğu bir medeniyet yarışına gözü kapalı katılmış olur. Türkiye de sahip olduğu jeopolitik potansiyeli daha etkin kullanabilmek için ve kendi deniz doktrinini daha rahat uygulamaya koyabilmek için jeopolitiğe gereken önemi vermelidir. Ama Türkiye'de jeopolitik hak ettiği değeri şu an için görememektedir. Jeopolitik kapsamında akademik çalışmalar yapılırsa ve jeopolitik hak ettiği değeri görürse Türkiye uluslararası sahada daha sağlam adımlar atabilir. Ayrıca Türkiye'nin uygulamaya koyduğu deniz doktrinini etkin bir şekilde sahada da uygulayabilmesi için de jeopolitiğe gereken önemi vermelidir.

A.Thayer Mahan'ın dünya hâkimiyetine giden yolun denizlere hâkim olmaktan geçtiğini vurgulaması denizlerin ülkeler için ne denli önemli olduğunu anlamamız için yeterlidir. Üç tarafı denizlerle çevrili bir yarımada konumunda olan Türkiye için de denizler hayati önem taşımaktadır. Türkiye, anakarasını çevreleyen denizlerden turizm, balıkçılık, ulaşım ve askeri ihtiyaçlarını karşılamak için yararlanmaktadır. Son zamanlarda Karadeniz'de ciddi doğalgaz rezervlerinin keşfedilmiş olması, Adalar(Ege) Denizi ve Doğu Akdeniz'in ciddi doğalgaz rezervlerine ev sahipliği yaptığının anlaşılması enerji ithalatçısı konumunda olan Türkiye'nin denizlere daha fazla önem vermesini sağlamıştır. Türkiye, sahip olduğu deniz potansiyelinden en fazla şekilde yararlanabilmek için Mavi Vatan Doktrini'ni uygulamaya koymuştur.

Cumhurbaşkanı, TBMM Başkanı, Dışişleri Bakanı, Milli Savunma Bakanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı gibi en üst düzey devlet görevlilerinin söylemlerinden Mavi Vatan Doktrini'nin uygulamaya konulduğu çok net bir şekilde anlaşılmaktadır.
Türkiye'nin Mavi Vatan Doktrini'ni uygulamaya koyması Türk deniz tarihi için de son derece önemli bir gelişmedir. Bu doktrini uygulamaya koyan Türkiye, denizlerin sunduğu zenginliklerden daha fazla yararlanmak istediğini alenen ilan etmektedir. Karadeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge(MEB) ilan eden Türkiye Adalar(Ege) Denizi ve Doğu Akdeniz'de de aynısını yapmak istemektedir. Ancak bu denizlerde başta Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile yaşanan görüş ayrılıkları Türkiye'yi Münhasır Ekonomik Bölge(MEB) ilan etmekten alıkoymaktadır.

Türkiye eğer isterse Güney Kıbrıs Rum Yönetimi gibi tek taraflı bir şekilde de Münhasır Ekonomik Bölge(MEB) ilan edebilir. Ancak Türkiye bu yolu seçmeyerek taraflarla anlaşma yolunu seçmektedir. İsrail, Suriye, Filistin, Lübnan ve Mısır ile de anlaşmak isteyen Türkiye, Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz'de MEB ilan etmek için beklemektedir. Türkiye ile Yunanistan arasında geçmişten günümüze kadar devam eden ve henüz çözümden uzak olan sorunların var olması Mavi Vatan Doktrini'nin bu iki denizi kapsayan kısmının hayata geçirilmesini güçleştirmektedir. İki ülke ilişkilerini her anlamda etkileyen bu sorunlar ve tarafların tezleri incelendiğinde çoğunlukla Türk tezlerinin akla, mantığa ve uluslararası hukuk kaidelerine uygun olduğu açıkça görülür. Çalışmanın ilgili bölümlerinde tarafların ileri sürdüğü tezler kıyaslanırsa ve Yunanistan'ın genişlemeci tavrı dikkate alınırsa Türkiye'nin Mavi Vatan Doktiri'nin haklı ve yerinde temellere dayandığı görülür.

Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi(GKRY) Türkiye'yi gambot diplomasisi yapmakla suçlamaktadır. Üst düzey Yunan devlet görevlileri ve Yunan basını bu konuyu sıklıkla dile getirdiği görülmektedir. Çalışma içerisinde ilgili bölümde elde edilen bilgiler ışığında Türkiye'nin donanmasını bir diplomasi aracı ve baskı unsuru olarak kullandığını söylemek mümkündür.

Ancak Yunanistan'da donanmasını kullanarak Türkiye aleyhinde gambot diplomasisi yapmaktadır. Türkiye ile Yunanistan arasında 2020 yazında yaşanan sismik araştırma gemisi krizinde Yunanistan'ın kendi anakarasına 360 mil(580 km), Türkiye kıyılarına 1.30494 mil(2.1 km) uzaklıkta olan Kızılhisar (Meis) Adası'na uluslararası antlaşmalara aykırı bir şekilde savaş gemisi sevk etmesi ve bu adaya deniz komandolarını sivil feribotla göndermesi aleni bir gambot diplomasisi örneğidir. ABD, Rusya, Çin ve Batı ülkelerinin diplomasi anlayışları incelendiğinde bu ülkelerin de sıklıkla donanmalarını baskı unsuru ve bir diplomatik araç olarak kullandığı görülmektedir. Günümüzde Türkiye ve Yunanistan dâhil nerdeyse donanma sahibi bütün devletler deniz kuvvetlerini çeşitli şekillerde bir baskı unsuru ve diplomatik araç olarak kullanmaktadırlar. Bu durum günümüzde kabul görmüş ve yadırganmayan bir durumdur.

Mavi Vatan Doktrini'nin uygulanabilirliğini arttırmak, kamu kurumlarında ve halkta konuyla ilgili bilinci arttırmak için çalışmanın tamamı dikkate alındığında şu önerilerde bulunmam mümkündür;

1-Türkiye; coğrafya, hukuk ve siyaset bilimi gibi alanlarda çalışan bilim insanlarını jeopolitik konusunda çalışmaları için teşvik etmelidir. Böylece Türkiye'nin dış politikasının tayin ve tespitine yardımcı olabilecek iyi jeopolitik teorisyenleri yetiştirilebilir.

2-Karadeniz'de mevcut düzen korunmalıdır. Montrö rejimi daha iyi bir rejim uygulamaya konulana kadar uygulanmaya devam edilmelidir. Türkiye, Mavi Vatan'ının kuzeyini oluşturan Karadeniz'de bilimsel ve ekonomik çalışmalarını hızlandırarak 1986'da ilan ettiği MEB'inden en üst düzeyde istifade etmelidir. Türkiye; Karadeniz'deki MEB'inden elde edeceği doğalgaz, petrol ve balıkçılık gelirlerini arttırarak hem ekonomisine can vermeli hem de enerjide dışa olan bağımlılığını azaltmalıdır.

3-Marmara Denizi bir iç su olduğu için burada iç su rejimi uygulanmaktadır. Mavi vatanın batısında yer alan Marmara Denizi'nden daha çok faydalanabilmenin yolları araştırılmalıdır. Balıkçılık, sportif ve kültürel faaliyetler, bilimsel faaliyetler yapılarak Marmara Denizi'nin değeri arttırılmalıdır. Ayrıca İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından geçen gemilerin Montrö Sözleşmesi'nde öngörülenden daha az bir maliyetle geçtiği, bu yüzden Türkiye'nin ciddi bir mali kayba uğradığı yönünde var olan iddialar araştırılarak gereği yapılmalıdır. Türkiye, boğazlarından geçen gemilerden bu sayede elde edeceği geliri katlayabilecektir.

4-Adalar Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan sorunların neredeyse tamamında Türkiye'nin tezleri uluslararası hukuka ve mantığa yatkındır. Yunanistan'ın tezlerinin çürütülebilmesi için kurumlar arasında iş birliği yapılarak Türkiye'nin tezleri üzerine çalışılmalıdır. Yunanistan'ın yapacağı her türlü oldubittiye derhal gerekirse askeri önlemlerle müdahale edilerek Türkiye'nin kararlılığı gösterilmelidir.

5-Doğu Akdeniz'de de Türkiye'nin tezlerinin Yunan tezlerinden daha gerçekçi olduğu ve Türk tezlerinin uluslararası hukuka dayandığı Türk ve dünya kamuoyuna anlatılmalıdır.

6-Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de yapacağı bir oldubittiye izin verilmeyeceği ve gerekirse askeri müdahale seçeneğinin de uygulanmak üzere masada olduğu gösterilmelidir.

7-Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan İsrail, Mısır, Suriye, Filistin ve Lübnan gibi ülkelerle ilişkiler düzeltilmeli ve bu ülkelerle olan tarihi bağlardan da yararlanılarak mümkünse bu ülkelerle deniz yetki alanı antlaşmaları yapılmalıdır.

8-Türk donanmasının olası her ihtimal göz önünde bulundurularak eksikleri süratle giderilmelidir.

9-Türk donanması gambot diplomasisi yapmaktadır. Bu caydırıcılığın devam etmesi için Doğu Akdeniz ve Adalar Denizi'nde yapılan tatbikatların sayısı arttırılmalıdır.

10-Yunanistan da gambot diplomasisi yapmaktadır. 2020 yazında iki ülke arasında yaşanan gerginlik devam ederken Yunanistan'ın Türkiye'ye 1,30494 mil(2,1 km), Yunan anakarasına 360 mil(580 km) uzaklıkta olan Kızılhisar Adası'na (Meis) savaş gemisi konuşlandırması gambot diplomasisi yapıldığına örnek olarak gösterilebilir.

11-Mavi Vatan Doktrini okulların müfredatına alınarak ülkede denizciliğe olan ilgi arttırılmalıdır.

12-Mavi Vatan Doktrini, kurumlar arası iş birliği ile düzenlenecek panel ve konferanslarla vatandaşlara anlatılmalıdır. Vatandaşların ulusal çıkarların farkına varması sağlanmalıdır.

13-Mavi Vatan Doktrini ile ilgili akademik çalışmalar yapmak isteyen araştırmacılar maddi ve manevi olarak desteklenerek bu doktrin ile ilgili yapılacak bilimsel çalışmaların sayısı arttırılmalıdır.

14-Türkiye devlet eliyle denizcileşmelidir. Vatandaşların denize ve denizciliğe olan ilgisi arttırılmalıdır

15-Türkiye, denizciliğin her alanında en azından Yunanistan ile rekabet edebilecek düzeye erişmek için çabalamalıdır. Devletin özel sektöre denizcilik konusunda öncülük etmesi de önemli bir adım olacaktır.

16-Mavi Vatan Doktrini Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'ne alınmalı ve bu doktrin ulusal bir politika haline getirilmelidir.

17-Dışişleri Bakanlığı bünyesinde Mavi Vatan Doktrini ile ilgilenecek ihtisas bölümü oluşturulmalıdır.

18-İyi deniz tarihçileri, deniz hukukçuları ve iyi deniz stratejistleri yetiştirilerek Mavi Vatan Doktrini'ni uygulayacak kadrolar yetiştirilmelidir.

19-Memleket Partisi, Mavi Vatan Doktrini'ne bağlı kalacağını parti programında belirtti. (Memleket Partisi Programı sayfa 180)[109] Bu davranışın diğer siyasi partilerce de benimsenmesi sağlanmalıdır.

20-Türkiye, süratle Svalbard Anlaşması'na taraf olarak Arktik Okyanusu'nu da Mavi Vatan'a dâhil etmelidir. Kuzey Kutbu'nda bilimsel çalışmalar yapan Türkiye özel statüye sahip Arktik Okyanusu'ndan da yararlanmalıdır.

[109] https://www.memleketpartisi.org.tr/parti/parti-programi

KAYNAKÇA/BİBLİYOGRAFYA

Aksu, Fuat, *Türk-Yunan İlişkileri İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme,* SAEMK Yayınları, Ankara 2001.

Aksu, Fuat, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi,* Bağlam Yayıncılık, 1.Baskı, İstanbul 2008.

Armaoğlu, Fahir,*20.Yüzyıl siyasi Tarihi, 1914-1995,* Alkım Yayınevi, İstanbul 2012.

Başeren, Sertaç Hami, Kurumahmut, Ali, *Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar,* SAEMK Yayınları, Ankara2003.

Bostan, İdris, *Osmanlı Denizcilik Tarihi Ders Notu*, İstanbul.

Brzezinski, Zbigniew, *Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri,* çev. Yelda Türedi, İnkılap Yayınevi, İstanbul 2005.

Dabağyan, Levon Panos, *Türk Denizcilik Tarihi ve Ertuğrul Fırkateyni,* Yedirenk Yayınları, İstanbul 2016.

Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul 1972.

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Türk Deniz Kuvvetleri Stratejisi, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul 2015.

Dolman, Everett Carl, *Yalın Strateji Uzay ve Bilgi Çağında Güç ve İlkeler,*Çev.:Hakan Namlı, Avangard Yayınları, İstanbul 2017.

Gürdeniz, Cem, *Mavi Vatan Yazıları,* Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2017.

Gürdeniz, Cem, *Mavi Uygarlık,* Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2020.

Huntington, Samuel P., *Medeniyetlerin Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması,* çev. Mehmet Turhan, Cem Soydemir, Okyanus Yayınları, İstanbul 2012.

İlhan, Suat, *Jeopolitik ve Tarihle İlişkileri,* Cilt 49,Sayı 195,Belleten, Ankara 1985.

İlhan, Suat, *Jeopolitik Duyarlılık,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

İlhan, Suat, *Türkiye'nin ve Türk Dünyasının Jeopolitiği,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1993.

Kissinger, Henry, *Diplomasi,* Çev.: İbrahim H.Kurt, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014.

Mackinder, Halford John, *Tarihin Coğrafi Kalbi,* Hazırlayan: Kadir Yılmaz, Doğu Kütüphanesi Yayınları, 1.Baskı. İstanbul 2013.

Mahan, Alfred Thayer, *Deniz Harbi Üzerine,* Çev.:(E) Dz. Kur. Alb.A.Tunçer Büyükonat, Doruk Yayımcılık, İstanbul 2013.

Mütercimler, Erol,*21.Yüzyıl ve Türkiye,* Güncel Yayıncılık, İstanbul 2000.

Oran, Baskın, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I 1919-1980,* İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

Özey, Ramazan, *Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Türkiye,* Marifet Yayınları, İstanbul 1998.

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış politika Analizi,* Der Yayınları, İstanbul 2012

Spykman, Nicholas John, *Coğrafya ve Dış Politika Kenar Kuşak Teorisi,* Çev.:Alperen Kürşad Zengin, Doğu Kütüphanesi Yayınları, 1.BaskıİstanbuI 2020.

Sümer, Faruk, *TDV İslam Ansiklopedisi,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002.

Tepedelenlioğlu, *Nizamettin Nazif, Ordu ve Politika,* Bedir Yayınevi, İstanbul 1967.

Uzunçarşılı, *İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

Yaycı, Cihat, *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı,* Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayınevi, İstanbul 2019.

Yaycı, Cihat, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye,* Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul 2020.

Yaycı, Cihat, *Yunanistan'ın Talepleri(Ege Sorunları) Soru ve Cevaplarla,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020.

Yıldız, Dursun, *Akdeniz'in Doğusu(Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından)*, Bizim Kitaplar Yayınları, İstanbul 2008.

İşcan, İsmail Hakkı," Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımaları", Uluslararası İlişkiler, Cilt I, Sayı:2,(Yaz 2004).

Karapınar, Nuray, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar" Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni 2005.

Şeker, Burak Şakir, "ABD'nin Yeniden Yapılandırma Stratejisi- Deniz Hâkimiyet Teorisi'nden Deniz Hegemonyasına Geçiş", Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli 2014.

Lozan Antlaşması (24 Temmuz 1923)
(https://ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3-Lozan13-357.pdf)
Montrö Boğazlar Sözleşmesi(20 Temmuz 1936)
(https://www.kiyiemniyeti.gov.tr/userfiles/file/mevzuat/Montreux%20Bo%C4%9Fazlar%20S%C3%B6zle%C5%9Fmesi.pdf)
Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (10 Aralık 1982)
(https://tr.wikisource.org/wiki/Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler_1982_Deniz_Hukuku_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi)
Hamburg Sözleşmesi(27 Nisan 1979)
(https://denizcilik.uab.gov.tr/uploads/pages/aakkm-mevzuat/hamburg-sozlesmesi-1979.pdf)
Svalbard Anlaşması(9 Şubat 1920)
(https://mam.tubitak.gov.tr/sites/images/ke_mam/svalbard_treaty-_svalbard_anlasmasi-final.pdf)

Afyoncu, Erhan," Şükrü Kaya'nın Mirasına Sahip Çıksaydık Kardak Krizi Çıkmazdı" 5 Şubat 2017 tarihli köşe yazısı, Sabah Gazetesi, Erişim tarihi: 25.04.2021

"Libya ile Yapılan Anlaşma Yeni Bir Haritaya Sebebiyet Vermiştir.", millî Gazete, 7 Aralık 2009

EastMed 'Türkiye Olmadan Zor, TRT Haber, 2 Ocak 2020

"Doğu Akdeniz'de Büyük Oyun,3 Trilyon Dolarlık Rezerv" , Hürriyet Gazetesi, 24 Temmuz 2018

"İsrail Yüzde 10'u Kaptı" ,Yenişafak gazetesi, 8 Aralık 2019

Top, Furkan Naci-Hatipoğlu, Mehmet,"Mavi Vatan Yunan Basınında" , Anadolu Ajansı,27.02.2019

"Yunan basını: Türkiye Mavi Vatan tatbikatı yapacak." ,Enson Haber,23.02.2021,

Alpar, Güray, Hâkimiyet Teorilerinin Sonu: Merkez Bölgenin Yeni Güvenlik Modeli, Stratejik Düşünce Enstitüsü(SDE) Analiz, Erişim tarihi:25.12.2020, https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/hâkimiyet- teorilerinin -sonu-merkez-bolgenin-yeni-guvenlik-modeli-kose-yazisi-17159

Alpar, Güray, Yeni Ütopya: Küçük Unsurlarla Büyük Teorileri Uygulamaya Çalışmak, Stratejik Düşünce Enstitüsü(SDE) Analiz, Erişim tarihi: 25.12.2020, https://www.sde.org.tr/degerlendirme/sd-analiz-yeni-utopya-kucuk-unsurlarla-buyuk-teorileri-uygulamaya-calismak-analizi-10819

Ay, Zafer, Gambot Diplomasisi(Gunboat Diplomacy), https://www.gencdiplomatlar.com/masalar/gambot-diplomasisi-gunboat-diplomacy.html, Erişim tarihi:15.05.2021

Berberakis, Stelyo, "Yunanistan medyasında Libya Başbakanı Dibeybe'nin Ankara ziyareti: 'Türkiye'yle anlaşmaya sadık kaldı", BBC News Türkçe,13 Nisan 2021, https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56716059 Erişim tarihi:12.05. 2021

Doğu Akdeniz Politik, Gayri Askeri Statüdeki Adaların Askerileştirilmesi ve Silahlandırılması, Erişim tarihi: 25.04.2021, https://doguakdenizpolitik.com/gayri-askeri-statudeki-adalarin-askerilestirilmesi-ve-silahlandirilmasi/

"Deniz Alanlarımızda Büyük Helen Hedefi Kapıda!", Marine Deals News, 2 Mayıs 2018, https://www.marinedealnews.com/deniz-alanlarimizda-buyuk-helen-hedefi- kapida/ Erişim tarihi:2.05.2021

" Doğu Akdeniz'de MEB İlan Edilmeli" , Denizcilik Dergisi,http://www.denizcilikdergisi.com/denizcilik-gundem-haberleri/dogu-akdenizde-meb-ilan-edilmeli/ ,Erişim tarihi: 12.05.2021

Emek Alan Aygül. Propaganda Aracı Olarak Ganbot Diplomasisi, s. 91-97. https://www.researchgate.net/publication/298414879_PROPAGANDA_ARACI_OLARAK_GANBOT_DIPLOMASI ,Erişim tarihi:15.05.2021

Harunoğulları, M.(2020). Eastern Mediterranean energy basin: International conflict and competition on the region. International Journal of Geography and Geography Education (IGGE), 42, 455-481.

Kocakenar, Mustafa, Amerikan Dış Politikasında Jeopolitik Teoriler ve Pratikler, Erişim tarihi: 27.12.2020, https://tasam.org/Files/Icerik/File/amerikan_d%C4%B1%C5%9F_politikas%C4%B1nda_jeopolitik_teoriler_ve_pratikler.pdf_bbb8f41e-d1bd-47e0-9202-38be4882d7b8.pdf

Ültanır, Mustafa Özcan, Osmanlı'dan Günümüze Son Gelişmelerle Doğu Akdeniz, Adalar Denizi,Adalar,Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Sorunu, Ankara 2019, Erişim tarihi: 25.04.2021, http://www.ultanirplatformu.com/cirpiniyor-akdeniz-bakip-turkun-bayragina.html

https://www.stratejikortak.com/2020/01/karadenizdeki-meb-sinirlarinin-haritasi.html ,Erişim tarihi: 08.04.2021

https://www.yenicaggazetesi.com.tr/sevilla-haritasi-nedir-sevil-haritasi-nedir- seville-haritasi-nedir-303218h.htm Erişim tarihi: 25.04.2021

Taşçıoğlu, Ömer Lütfi, GKRY'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Ait Deniz Yetki Alanlarında Hidrokarbon Arama Çalışmaları ve Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşmaları,Milli Stratejik Araştırma Kurulu,27 Aralık 2018, https://millidusunce.com/misak/gkrynin-turkiye-cumhuriyetine-ve-kuzey-kibris-turk-cumhuriyetine-ait-deniz-yetki-alanlarindaki-petrol-ve-dogal-gaz-arama-calismalari-ve-munhasir-ekonomik-bolge-anlasmalari/ ,Erişim tarihi:12.05. 2021

TDK, Jeopolitik Nedir? Erişim tarihi:30.06.2020, https://sozluk.gov.tr/

https://www.dzkk.tsk.tr/Anasayfa/Basin?url=mavi-vatan-2019-taktik-tatbikati-3122020, Erişimtarihi:15.05.2021

https://www.dzkk.tsk.tr/Anasayfa/Basin?url=denizkurdu-2019-tatbikati-3122020 Erişim tarihi:15 Mayıs 2021

https://www.dzkk.tsk.tr/Anasayfa/Basin?url=dogu-akdeniz-2019-davet-tatbikati- 3122020 Erişim tarihi: 15.05.2021

https://www.dzkk.tsk.tr/Anasayfa/Basin?url=mavi-balina-2020-davet-tatbikati- 642021 , Erişim tarihi:16.05.2021

https://www.dzkk.tsk.tr/Anasayfa/Basin?url=mavi-vatan-2021-tatbikati-642021 Erişim tarihi: 16.05.2021

https://www.ilimvemedeniyet.com/diplomasi-nedir-kokeni-ve-tarihsel-gelisimi.html Erişim tarihi: 16.08.2021

https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 18.08.2021

https://www.google.com/amp/s/birparcatuhaftik.com/savas-gemisi-gambot-diplomasisi/amp/ Erişim tarihi: 21.08.2021

https://www.memleketpartisi.org.tr/parti/parti-programi